

Karriereveiledning i ungdomsskolen

Bakenforliggende premisser i karriereveiledning

Fatima Naim

Utdanning, danning og oppvekst
45 [studiepoeng]

Det utdanningsvitenskapelig fakultet
Institutt for pedagogikk

SAMMENDRAG

MASTER I PEDAGOGIKK – MASTEROPPGAVE

Tittel	Karriereveiledning i ungdomsskolen
Av	Fatima Naim
Emnekode	PED4392
Semester	4, semester, VÅR 2022

Stikkord: Karriereveiledning, karriereveiledere, holdninger, refleksjoner og premisser teoretiske grunnlag, sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer

Formålet: Formålet med denne studien er å få et innblikk i premissene som ligger til grunn når karriereveiledere skal veilede elever i ungdomsskolen. Dette formålet danner grunnlaget for problemstillingen. Problemstillingen lyder slik: *Basert på hvilke bakenforliggende premisser veilederekarriereveiledere elever på ungdomsskolen?*

Metode: Oppgavens problemstilling blir undersøkt ved bruk av et semistrukturert intervju. Oppgavensfokus ligger på det individuelle nivået, der fokuset er rettet mot karriereveilederens holdninger og refleksjoner rundt de ulike premisser. Premissene blir delt inn i teoretiske premisser eller faglig premisser og praktiske premisser i form av elevprofiler. De praktiske premissen kommer til uttrykk gjennom elevenes sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer.

Resultatet: Resultatet i denne studien viser at karriereveilederen vektlegger ulike teorier i karriereveiledningen. Og at målsetningen til begrepet karriereveiledning og karriereveiledning praksis tar utgangspunktet i elevene ønsker, interesser og tankeprosess. Da det gjelder premissen sosioøkonomisk bakgrunn får vi et tosidig resultat. Der resultatene på den ene siden viser at elevenes sosioøkonomiske bakgrunn påvirker ikke karriereveiledningen som utøves. På den andre siden viser resultatene implisitt at karriereveiledere gjennom sine holdninger og refleksjoner til elevprofilene uttrykker seg ulikt basert på elevene sosioøkonomisk bakgrunn. Da det

gjelder premissen karakterer indikere holdningene og refleksjoner til karriereveiledere i studien at karakterene til elevene påvirker karriereveiledningen.

Konklusjon: Konklusjonen jeg har kommet fram til er at de bakenforliggende premissene som karriereveilederen vektlegger blir uttrykt i form av teoretiske premisser og premisser knyttet til elevprofiler, da veiledere skal karriereveilede elever i ungdomsskolen. Det teoretiske grunnlaget i karriereveiledning er ulikt blant karriereveilederne. Resultatene viser at karriereveiledere vektlegger teorien i utøvelsen av karriereveiledningen. Sist, men ikke minst har vi premissene sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer. Konklusjonen viser en tosidig konklusjon, dette fordi på den ene siden viser resultatene at sosioøkonomisk bakgrunn påvirker ikke karriereveiledningen, på den andre siden viser karriereveilederens holdninger og refleksjoner rundt elevprofilene at de lar seg påvirke av elevenes sosioøkonomiske bakgrunn. Videre har vi premissen karakterer som har stor betydning for karriereveiledningen som elevene mottar.

FORORD

Masteroppgaven markerer min avslutning på mine studier ved Universitet i Oslo. Min interesse og nysgjerrighet dannet grunnlaget for problemstillingen og temaet i oppgaven. Det å arbeide med masteroppgaven har vært utrolig lærerikt og krevende. Der jeg både har hatt gode og dårlige studier. I de gode dagene opplevd jeg mestringsfølelse, men de dårlige studiedagene førte til at jeg mistet motivasjon og ikke hadde lyst til å fortsette med oppgaven. Men jeg kom meg gjennom dette og klarte å skrive en masteroppgave, selvom det var krevende.

Jeg vil begynne med å takke min veileder, Kristinn Hegna, som er dyktig veileder. Hun har veiledet meg gjennom gode og tøffe dager, med både positive og kritiske råd og tilbakemeldinger. Disse rådene og tilbakemeldingen setter jeg virkelig stor pris på og vil også ta i bruk videre ilivet. Videre vil jeg også takke mine nære venner og familien som var støttende og hadde troen på meg.

Det siste jeg vil si er god lesning til alle lesere, som leser denne masteroppgaven

Innholdsfortegnelse

Karriereveiledning i ungdomsskolen	1
FORORD	4
1.1-Kompetansesamfunnet	7
Valg av problemstilling	8
Oppgavens struktur	10
Kapittel 2- Tidligere forskning	13
2.1- Veilederrollen	13
2.2- Veilederens oppfattelse av elevenes sosioøkonomiske bakgrunn	15
Kapittel 3- Sentrale begreper og teoretiske rammeverk	18
Sentrale begreper	18
Hva er veiledning?	18
Frank Parson og Donald E. Super	25
Kapittel 4- Metode	33
Kvalitativ metode	33
Utvalg og rekruttering	35
Intervju som forskningsmetode	36
Semistrukturert intervju	36
Studiens kvalitet	42
Validitet	43
Reliabilitet	43
Overførbarhet	44
Rapporteringsfasen	44
Etiske vurderinger og refleksjoner rundt oppgavens kvalitet	44
Studiens svakheter	46
Tematisk metode	46
Kapittel 5- Tematisk analyse av funnene	49
5.1 Karriereveiledernes rolle	50
Deskriptiv beskrivelse av karriereveiledere	50
Karriereveilederens arbeidserfaring	50
Oppsummering av kategorien karriereveilederens rolle	52
5.2 Teoretiske premisser i karriereveiledningen	53
Analyse av begrepet karriereveiledning	56

Det teoretiske grunnlaget i karriereveiledningen	58
Karriereveiledningspraksis	61
Oppsummering av kategorien teoretiske premisser i karriereveiledningen	66
Sosioøkonomisk bakgrunn i form av foreldrenes etnisitet og foreldrenes utdanningsnivå.....	68
Sammenligning og oppsummering av premissen sosioøkonomisk bakgrunn	73
Karakterer	73
Gode karakterer.....	74
Dårlige karakterer	75
Sammenligning og oppsummering av premissen karakterer på tvers av utsagnene..	76
Oppsummering, kapittel 5.....	77
Kapittel 6- diskusjon	78
Ulike teoretiske grunnlag i karriereveiledningen	79
Individbasert karriereveiledning.....	80
6.3- Tosidig perspektiv på sosioøkonomisk bakgrunn	81
6.4- Karakterer har stor påvirkningskraft i karriereveiledningen.....	85
Oppsummering av kapittel 6	88
Kapittel 7- Konklusjon	89
7.1. Forskningsspørsmål og problemstilling.....	89
7.2- Begrensninger ved studien.....	92
Kapittel 8- Litteratur	93

Introduksjon

Skomaker, bli ved din lest» er et gammelt ordtak, som handler om å holde seg til å bedømme det området man kjenner til. Dette ordtaket kan ikke i tilstrekkelig grad gjelde for samfunnet vi lever i dag. Dagens samfunn og arbeidsliv kjennetegnes av et samfunn, som blir sett på som et kunnskapssamfunn.

Kunnskapssamfunnet kjennetegnes av endring, utvikling og konkurranse. Dagens samfunn blir sett på som et flytende samfunnet (Krange & Øia, 2005)

1.1-Kompetansesamfunnet

Ifølge Krange og Øia (2005) skriver Zygmunt Bauman i sin bok med tittelen *Liquid Modernity*, at dagens samfunn er flytende. Ordet flytende er i motsetning til fast, eller det som har fast form. Bauman mener at den første moderniteten eller det tidligere samfunnet hadde en fast form, som nå lenger ikke eksisterer. Den faste moderniteten var preget av sterke institusjoner, som sorterte folk i hierarkier. De ulike sosiale klassene sto mot hverandre og makten var forbundet til eiendomsstrukturen (Krange & Øia, 2005).

På den andre siden har vi dagens samfunn, som ble til med at de førmoderne samfunnsinstitusjoner ble smeltet om og skapte et flytende samfunn. I dette samfunnet er alt flytende, til og med individer og rammene rundt individets handlinger. Det flytende terrenget i samfunnet innebærer et individualisert samfunn. Individualiseringen skjer gjennom at folk blir tvunget til å velge, uten en dominerende autoritet. De som lever i den flytende moderniteten utsettes for mye frihet, «(...) as free as could possibly be imagined» (Krange & Øia, 2005, s. 116). Tidligere institusjoner har blitt smeltet sammen og holdes ikke lenger ansvarlig for forming av individet og deres identiteter, men har overlatt slikt arbeid til individet. Individet gjøres ansvarlig for sin egen skjebne. Individet retter da fokus mot egne liv og mot egne problemer (Krange & Øia, 2005). Krange og Øia (2005) hevder også at Baumann var svært opptatt av at mennesker ikke skulle lene seg på tradisjoner, men at de derimot skal ta ansvar for egne valg og egne liv (Krange & Øia, 2005).

I det fremvoksende flytende samfunnet vektlegges det i økende grad læring i et livslang perspektiv. EU undertegnet en resolusjon om å integrere livslang karriereveiledning, utdanning og utvikling i strategier for livslang læring (NOU: 2016:7). Konseptet om livslang læring fører til at den kyndige karriereveiledningen spiller en viktig rolle (NOU: 2016:7).

Karriereveiledning utvikling og læring og dermed for fremtidig muligheter på arbeidsmarkedet. Det er derfor viktig å ha god kunnskap om hvordan karriereveiledning gjennomføres i praksis. Med denne begrunnelsen har jeg valgt dette temaet for oppgaven.

Valg av problemstilling

Jeg har lenge vært interessert i å lære mer om temaet karriereveiledning siden grunnskolen. Jeg var interessert i å lære hvordan karriereveiledere utøvde sin rolle som karriereveileder, altså hva de vektla når de skulle veilede elever. Når jeg tok bachelor i pedagogikk, fikk jeg et innblikk i hvor mange aktører, som bidrar til å utvikle og forberede utdanningssektoren. Nå som jeg skriver denne masteroppgaven får jeg muligheten til å undersøke karriereveiledning som virksomhet. Årsaken til at jeg valgte dette temaet er, fordi jeg er personlig interessert i det. Dette temaet er også interessant å undersøke, fordi det er behov for mer undersøkelse og forskning rundt dette temaet.

Det er behov for mer forskning rundt dette temaet fordi resultatene fra Statistisk sentralbyrå (2021), viser at ca. 20,4 prosent av videregående elever har ikke gjennomført videregående opplæring i løpet av de siste fem til seks årene. Disse tallene om frafall og fullføring skal oppdateres. Jeg bruker de tallene som ble oppgitt før oppdateringen. Resultatene fra målingen viser ikke årsaken bak frafallet (Statistisk sentralbyrå, 2021). Kan årsaken bak frafallet være «feil veiledning» eller er det andre faktorer som påvirker frafallet? Og siden karriereveiledning i ungdomsskolen blant annet har som målsetting å redusere feilvalg og frafall i videregående skole (Lødding & Borgen, 2008). Viser resultatene fra Statistisk sentralbyrå (2021) at det fortsatt er behov for å undersøke og forske på karriereveiledning som fagfelt, slik at vi får mer kunnskap om det er «feil karriereveiledning» som fører til frafall eller feilvalg, eller om det er andre faktorer som foregår i karriereveiledningen som påvirker dette. Med denne begrunnelsen har jeg valgt å undersøke temaet karriereveiledning.

Karriereveiledning som tjeneste befinner seg i ulike sektorer slik som skoler, universitet, høyskoler, arbeidsmarkedet osv. Jeg har valgt å undersøke karriereveiledning på ungdomsskolen, dette fordi elevene tar det første valget da det gjelder deres utdanningsvalg i ungdomsskolen. Før ungdomsskolen følger elevene bare et vanlig utdanningsløp. Valget som elevene tar i ungdomsskolen, har også betydning for deres senere liv. I og med at jeg

avgrenser oppgaven til å sette fokus på ungdomsskolen, er det naturlig for min masteroppgave å inkludere de aktørene i ungdomsskolen, som tilbyr karriereveiledning og de som mottar veiledningen, altså karriereveiledere og elever. Jeg har valgt å legge fokuset på karriereveiledere på grunn av at det er lite forsket på deres holdninger og refleksjoner. En annen grunn til at jeg har å vektlegge karriereveilederens perspektiv, er fordi jeg vil gjennom karriereveilederens refleksjoner og holdninger undersøke hva som blir vektlagt da de veileder elever. Med hjelp av relevant teori, empiri og problemstilling, vil jeg undersøke karriereveilederne holdninger og refleksjoner.

Problemstilling og forskningsspørsmål

Formålet med studien er å få kunnskap om hvilke bakenforliggende premisser som ligger til grunn for karriereveiledningen ut ifra karriereveilederes perspektiv. Med utgangspunktet i dette formålet har jeg formulert en problemstilling som lyder slik: *«Basert på hvilke bakenforliggende premisser veileder karriereveiledere elever på ungdomsskolen?»*

Grunnen til at jeg har valgt å undersøke karriereveilederes refleksjoner og holdninger om de ulike premissene, er fordi det er ikke kun elevene alene som spiller en stor rolle for elevenes utdanningsvalg. Karriereveilederen spiller også en viktig rolle. Gode karriereveiledere og karriereveiledning har stor betydning for elevenes framtid med tanke på karrierevalg og utdanningsmuligheter. Derfor vil det være interessant å undersøke karriereveilederes perspektiv på egen virksomhet. I denne oppgaven blir problemstillingen oversettes konkrete spørsmål, som gjør problemstilling mulig å forske på og som datamaterialet kan gi direkte svar på. De konkrete spørsmålene eller forskningsspørsmålene som jeg har formulert er:

Forskningsspørsmål

Hvilke teorier og perspektiver på karriereveiledning viser seg i karriereveilederes refleksjoner om egen veiledningspraksis.

Hvordan viser ulikheter i elevenes sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer, seg i karriereveilederes veiledning og refleksjoner over ulike elevprofiler?

Hensikt med forskningsspørsmål i denne studien er at de skal styrer analysedelene i oppgaven, mens problemstillingen blant annet styrer diskusjonsdelene av denne oppgaven. Ved bruk av det første forskningsspørsmålet forsøker jeg å undersøke om gjenkjenner det teoretiske grunnlaget i denne oppgaven. Grunnen til at jeg sier gjenkjenner, er fordi det teoretiske rammeverket i denne oppgaven er basert på karriereveileders utdanning fra Oslo Met. Da det gjelder det andre forskningsspørsmålet, tar forskningsspørsmålet utgangspunktet i elevprofiler som basere seg på to premisser. De to premissene er elevenes sosioøkonomiske bakgrunn og karakterer.

Begrepsavklaring

Med premisser mener jeg kunnskap, holdninger og vurderinger, som ligger til grunn for karriereveiledningen. Disse premissene kan enten påvirke eller ikke påvirke karriereveiledningen som blir gitt til elevene. Jeg deler premissene inn i teoretiske kompetanse på den ene siden og praktisk kompetanse på den andre siden. Med teoretiske kompetanse mener jeg premisser, som påvirker eller inspirere karriereveiledningen. Den teoretiske kompetanse blir undersøke gjennom refleksjoner og holdninger til begrepet karriereveiledning, det teoretiske grunnlag i karriereveiledningen og karriereveiledningspraksis. På den andre siden har vi praktisk kompetanse, den praktiske kompetansen baserer seg på egenskaper ved elevene, altså hvilke egenskaper ved elevene som vektlegges i karriereveiledningspraksisen av karriereveiledere. Den praktiske kompetanse blir undersøke gjennom karriereveilederens holdninger og refleksjoner til premissene sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer. Sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer blir uttrykt gjennom elevprofilene som ble utdelt til karriereveilederne.

Oppgavens struktur

I dette avsnittet presentere jeg oppgavens struktur. Denne oppgaven er delt inn i 8 kapitler. *Kapittel 1* er et introduksjonskapittel, der jeg blant annet presenterer valg av temaet og problemstilling. I dette kapitlet gir jeg også begrunnelse for det valget jeg har tatt. Oppgavens struktur er en del av kapittel 1.

Kapittel 2 tar for seg tidligere forskning. Kapitlet er todelt; der delen innebærer tidligere forskning som tar utgangspunktet i de faglige premissene eller faglige kompetansen hos karriereveilederne. Del to derimot tar for seg tidligere forskning som basere seg på premisser, som relateres med elevenes bakgrunn.

Kapittel 3 handler om sentrale begreper og teoretisk rammeverk. Kapitlet er tredelt, der den første delen innebærer definisjoner av sentrale begreper i studien, som blant annet veiledning, karriereveiledning og skille mellom karriereveiledning og rådgivning. Del 2 og 3 er rettet mot det teoretiske rammeverket, der det blir presentert tradisjonell teoretikere og deres teori og moderne teoretikere og deres teorier. De tradisjonelle teoriene som blir nevnt er Frank Parson og Donald E Super. Mens de moderne teoretikere og deres teori, som blir nevnt er den Konstruktivistisk teori, som også er det konseptuelle rammeverket i denne oppgaven. Innenfor den konstruktivistiske tradisjonen har jeg vektlagt Vance Peavy og Mark L Savickas.

Kapittel 4 er et metodekapittel, der jeg viser hvordan jeg bruker metoden ved bruk av teori. Jeg har også forsøkt å vise hvordan jeg har benyttet meg av metoden i praksis, med blant annet hjelp av Kvale og Brinkmann intervjuprosessen. I dette kapitlet presenterer jeg også tematisk analyse, som metode som jeg har benyttet meg av for å analysere funn. Mot slutten av kapitlet presenterer jeg begreper som generaliserbarhet, reliabilitet og validitet og knytter disse begrepene opp mot oppgaven.

Analyse av funn kommer som *kapittel 5*. I dette kapitlet presenterer jeg først hovedfunnene, deretter knytter jeg dem opp mot teori. Presentasjon av informantenes bakgrunn blir også presentert i kapitlet. Kapitlet inkluderer også min tolkning av informantenes svar, og hvordan jeg oppfatter deres svar. Jeg avslutter kapitlet med en oppsummering av analyse funnene.

Kapittel 6 er diskusjonskapitlet, der jeg drøfter hovedfunnene i lys av problemstilling og teori. Med andre ord viser jeg hvordan problemstillingen og forskningsspørsmålene mine blir besvart. Jeg drøfter hovedfunnene mine ved å dele dem inn i 4 temaer (1) ulikt teoretisk grunnlag i karriereveiledningen, (2) individbasert karriereveiledning, (3) tosidig perspektiv på

sosioøkonomisk bakgrunn og (4) karakterer har stor påvirkningskraft i karriereveiledningen. Jeg avslutter kapitlet med en oppsummering av diskusjonen.

Kapittel 7 er konklusjonskapittel, der jeg konkluderer/ oppsummerer oppgaven. Jeg begynner blant annet med å si hva jeg har prøvd å undersøke, deretter viser jeg til hvordan dette er blitt undersøkt. Til slutt kommer begrensningene ved denne oppgaven.

Kapittel 8 inneholder litteratur, der jeg inkluderer all litteratur jeg har benyttet meg av for å løse oppgaven.

Kapittel 2- Tidligere forskning

I introduksjonen ble det redegjort for, problemstillingen og forskningsspørsmålet i studien. I dette kapittelet vil jeg redegjøre for tidligere forskning som har blitt gjort innenfor temaet karriereveiledning. Det foreligger en god del forskningsrapporter om karriereveiledning og faget utdanningsvalg. Men stort sett baserer disse forskningsrapportene baserer seg på vurdering av faget utdanningsvalg og i mindre grad på veiledernes opplevelse av fagfeltet.

Dette kapittelet er todelt, den første delen av dette kapittelet baserer seg på forskning som er basert på de faglige premissene til karriereveiledere. Innenfor denne delen vil jeg presentere forskning om karriereveilederes oppfattelse av egen virksomhet. Dette fordi karriereveilederens refleksjoner rundt egen virksomhet bidrar til å gi grunnlag for å undersøke perspektiver på karriereveiledningen som karriereveileder opplever som viktig. Den andre delen av dette kapittelet basere seg på forskning om premissene som tar utgangspunktet i elevprofilene. Altså om karriereveilederens holdninger til elevene sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer. Jeg ønsker å presentere tidligere forskning om sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer, fordi studiene viser hvilke typiske egenskaper karriereveiledere tar utgangspunktet i når de skal veilede elever.

2.1- Veilederrollen

Som nevnt tidligere vil jeg gjøre rede for forskning om karriereveilederne oppfattelse av egen rolle eller egen virksomhet. Jeg vil først begynne med å vise til forskning utført av Mordal, Buland og Mathiesen (2015), deretter vil jeg vise til forskning som er utført av Buland og Havn (2003).

Mordal, Buland og Mathiesen (2015) utførte en forskningsrapport som tar for seg organisering av rådgiverrollen i ungdomsskolen og i videregående skole. Rapporten hadde som mål å gi et bilde av rådgiverens egen oppfattelse, forståelse og opplevelse av deres rolle i skolen. For å undersøke målet til forskningsrapporten ble det brukt en kvalitativ metode i form av gruppeintervjuer fra ulike ungdomsskoler og videregående skoler (Mordal et al.,

2015) Rapporten konkludere med fire hovedfunn, men jeg vil kun ta for meg to av hovedfunnene, fordi de er relevante for denne oppgaven. Disse to funnene er relevante for oppgaven, fordi de bidra til å gi en oversikt over karriereveileders refleksjoner og holdninger om egen veiledningspraksis og hvilke målsetninger som karriereveiledere legger til grunn i veiledningsprosessen.

Det første funnet handlet om utvikling og organisering av rådgivning i skolen. Rådgiverne i studien beskrev at valg av utdanning og yrke opplevdes som vanskelig for mange elever. De mente at flere elever manglet nødvendig kunnskap om det komplekse utdanning og arbeidsliv, som er i stadig endring. Rådgivere opplevde også den økende andelen av minoritets elever som utfordrerne. De opplevde også faget utdanningsvalg som utfordrende. Rådgivere i studien beskrev også at til tider at det forventes av dem at de skal løse alle skolens og samfunnet problemer. Eksempler på dette kan være høyt frafall i videregående opplæring, dårlig læringsmiljø og psykososiale vansker (Mordal et al., 2015).

Det andre funnet fra rapporten handler om rådgiveres rolle. Rådgiverne i studien beskrev rollen deres som sammensatt av flere arbeidsoppgaver. Noen av de arbeidsoppgavene rådgiverne nevnte var å jobbe med elever og systematiske oppgaver. Samtale med eleven er kjernen i rollen, men oppgaven er mer omfattende og inkludere nettverksbygging, skolering av andre aktører og undervisning (Mordal et al., 2015)

Videre viser rapporten til Mordal (et al., 2015) at rådgivere opplever at rådgivning i praksis ikke er hele skolens oppgave (Mordal et al., 2015). Forskningsrapporten viser hvordan rådgiverrollen er under endring, i både skolen og i samfunnet. Denne endringen innebærer blant annet et større preg av kollektivt ansvar for hele skolen (Mordal et al., 2015). Grunnen til at jeg har valgt å fremheve disse funnene er, dette fordi de er i tråd med det forskningsspørsmålet i oppgaven, som dreier seg om karriereveileders oppfattelse av perspektiver på egen veiledningspraksis.

I en annen forskningsrapport som ble skrevet av Buland & Havn (2003) ble det nevnt at karriereveiledere opplever deres rolle som svært komplisert og uklart. Dette fordi karriereveiledere i studien var ikke bevisste over deres arbeidsoppgaver. Karriereveiledere

beskrev også i denne studien at de opplevde det slik at karriereveiledning ikke var hele skolens ansvar (Mordal et al, 2015, Buland & Havn, 2003). Buland og Havn (2003) hevder også at informantene i deres studier mener at karriereveilederens rolle må bli fornyet. Den nye veilederens rolle burde ifølge karriereveiledere i studien være integrert i skolens øvrige læreplan. I den øvrige læreplanen skal de ulike arbeidsoppgavene inneholde hva eleven faktisk har krav på og rammer for hva arbeidsoppgavene deres skal inneholde. Disse elementene skulle bidra til å hjelpe karriereveiledere med å utøve sin virksomhet (Buland & Havn, 2003). Det å integrere de nye karriereveilerrollen i skolens øvrige læreplan, viser at det er relevant å inkludere den teoretiske kunnskapen som karriereveiledere burde bygge karriereveiledningspraksis på. Jeg har nettopp valgt å presentere denne studien, fordi studien viser karriereveilederens refleksjoner det teoretiske grunnlaget i karriereveiledningen.

De to studiene som blir presentert nevner ulike funn som også blir brukt videre i oppgaven. Blant funnene i studiene som har blitt presentert, er funnet karriereveilederens opplevelse av at deres virksomhet ikke er hele skolens ansvar, (Mordal et al., 2015, Buland & Havn, 2003), relevant for denne oppgaven. Andre funn som også blir tatt med videre i oppgaven er karriereveilederne mener at samtalen mellom dem og eleven oppleves som kjernen i karriereveiledningen (Mordal, et al., 2015). Det siste funnet fra tidligere som har blitt presentert og blir brukt videre er funnet der karriereveiledere mener at rollene deres er komplisert og at de ønsker å fornye deres rolle som karriereveileder (Buland & Havn, 2003).

2.2- Veilederens oppfattelse av elevenes sosioøkonomiske bakgrunn

Videre i oppgaven vil jeg presentere forskning om karriereveiledernes oppfattelse av elevenes sosioøkonomiske bakgrunn, dette fordi karriereveiledningen tar ikke kun utgangspunktet i veilederens oppfattelse av sin egen rolle, men også hvordan de tolker elevene. I denne delen av oppgaven skal jeg presentere tre ulike studier. Grunnen til at forskning om karriereveilederen oppfattelse av elevenes sosioøkonomisk bakgrunn blir inkludert i dette kapitlet, er fordi studiene er relevant for problemstillingen og forskningsspørsmålet. De er relevante, fordi de gir oversikt over informasjon og råd knyttet til elevene som karriereveiledere vektlegger i karriereveiledningen. Derfor ønsker jeg å presentere disse studiene.

I denne delen av oppgaven har jeg valgt å hente inspirasjon fra en masteroppgave, fordi det er mangel på relevante litteratur da det gjelder karriereveilederens holdninger og refleksjoner. Jeg har valgt å hente inspirasjon fra er masteroppgaven til Aurora Berg som redegjør godt for Emer Smyth og Joanne Banks (2012) forskning. Jeg har kun hentet inspirasjon for forskning hos Aurora Berg, men som jeg også oppgir i teksten, så har jeg direkte lest og brukt Smyth og Banks forskning.

Smyth og Banks (2012) studie gjelder elever i videregående skoler i Irland. Men jeg tolker det slik at dette også gjelder for ungdomsskolen, med tanke på at elevene allerede fra ungdomsskolen skal ta et utdanningsvalg, som også preger deres utdannings situasjon i videregående opplæring. Smyth og Banks (2012) undersøkte overgangen fra videregående skole til høyere utdanning i Irland. Deres artikkel bygger på informasjon som er hentet inn gjennom spørreskjemaer og kvalitativ dybdeintervjuer med elever og skolepersonale, inkludert karriereveiledere ved to skoler som ble sammenlignet. Den ene skole i studien er en middeklaseskole, der karriereveiledere er opptatt av å tilfredsstill skolens og foreldrenes forventninger om å opprettholde foreldrenes sosiale status. Derfor oppfordre karriereveiledere elevene til å søke seg til høyere utdanning, slik at de tilfredsstiller forventningene og kravene fra skolen og foreldrene. På den andre skolen, som var en arbeiderklasse skolen, ble det oppfattet som at karriereveiledere tilpasset seg den lave klassebakgrunnen, som eleven tilhørte og ga veiledning som tok utgangspunktet i elevenes klassebakgrunn (Smyth & Banks, 2012). Denne studien blir også brukt i kapittel fem, der det blir gitt en grundig og detaljert beskrivelsen av denne studien.

En annen studie som også belyser dette temaet er Rosenbaum, Miller og Krei studie (1996) som gjennom sin studie viser endringen av karriereveilederens rolle opp gjennom tiden med utgangspunktet i karriereveilederens holdninger til elevene sosioøkonomisk bakgrunn.

Elevenes sosioøkonomiske bakgrunn blir i denne studien uttrykt gjennom elevenes sosial klasse. Rosenbaum (et al., 1996) hevde at karriereveiledere frarådet elevene til å søke seg inn på høyere utdanning. Hovedårsaken bak å fraråde eleven var på grunn av elevenes lave sosioøkonomisk status, etnisitet eller kjønn. Det at karriereveilederne frarådet eleven til å ikke velge å ta høyere utdanning beskriver Rosenbaum (et al., 1996) som at karriereveiledere fremsto som «social selectors», som påvirker elevenes valg til videre utdannelse basert på

elevenes sosiale bakgrunn, etnisitet og kjønn (Rosenbaum et al., 1996). Jeg har valgt å bruke den engelske termen *social selectors*, fordi hvis jeg oversette begrepet til norsk vil begrepet få en annen betydning enn den Rosenbaum (et al., 1996) har gitt den. Karriereveilederne i studien til Rosenbaum (et., 1996) uttrykket ikke direkte til elevene at de ikke burde søke seg inn på høyere utdanning på grunn av deres sosiale bakgrunn. De sa til elevene at de manglet evner, ferdigheter eller arbeidsevner til å håndtere høyere eller videre utdanning (Rosenbaum et al., 1996).

En annen studie som også er relevant å trekke inn er en etnografisk studie, som viser skole rådgivernes holdninger til elevenes kulturelle bakgrunn. Studien er utført av Kristinn Hegna og Ingrid Smette, som er en etnografisk studie av 10- klassinger ved to Oslo skoler. Hegna og Smette undersøker hvordan elevene opplever foreldrenes innflytelse på sine utdanningsbeslutninger. Studien kommer fram at innvandrere foreldrenes innflytelse på beslutningsprosessen til elevene fikk en negativ reaksjon fra skolerådgivere (Hegna & Smette, 2017).

Disse studien viser at karriereveilederens holdninger eller oppfattelse av egenskaper som kjennetegner elevene kan påvirke karriereveiledningen som elevene mottar. Disse studien er relevante, fordi de viser karriereveilederens holdninger til premisene sosial bakgrunn i form av dere klassetilhørighet (Smyth & Banks, 2012, Rosenbaum et al., 1996) og deres etnisitet (Hegna & Smette, 2017). Det at forskningen viser at sosioøkonomisk bakgrunn kan påvirke karriereveiledningen viser at dette temaet er viktig å undersøke. Temaene i studiene ga meg også inspirasjon til noen spørsmål i intervjuguiden. Et eksempel på et spørsmål i intervjuguiden var hvilken betydning har foreldrenes utdanningsbakgrunn for karriereveiledningen? Det at karriereveilederens holdninger og tolkninger av elevene kan påvirke karriereveiledningen, vil jeg analysere og drøfte i kapittel fem og seks.

Kapittel 3- Sentrale begreper og teoretiske rammeverk

Ut ifra problemstillingen og forskningsspørsmålene ser man at det er noen sentrale begreper i oppgaven, som blant annet veiledning, karriereveiledning, rådgivning og sosioøkonomisk bakgrunn som burde bli definert. Jeg vil derfor første presentere de sentrale begreper for oppgaven som skal bidra til å gi en forståelse for hvilke bakenforliggende premisser i veiledere baserer karriereveiledningen på og for å få en forståelse om hvilken kontekst begrepene brukes i. Disse begrepen er som sagt relevante i forhold til problemstillingen, men begrepene vil også blir analysert og drøftet videre i oppgaven. I første omgang vil begrepet veiledning bli presentert. Dette for å redegjøre for et overordnet begrep, som deretter vil bli avgrenset ved bruk av begrepet karriereveiledning. Deretter skal jeg presentere det teoretiske ståstedet som for denne studien.

Sentrale begreper

Hva er veiledning?

Veiledning er et mangfoldig og bredt begrep, fordi begrepet brukes i forskjellige områder og situasjoner. Veiledning kan brukes i terapeutiske virksomheter, yrkesfaglig veiledning studie-/yrkesveiledning, personlig veiledning osv. Det er institusjonen som veiledningen befinner seg i som setter grenser for veiledningen og definerer den. Veiledning av elever er noe annet enn veiledning av kollegaer (Skagen, 2004). Veiledning kan bli sett på som en dialogisk virksomhet, som foregår i en sosial, kulturell og historisk sammenheng. Veilederen i veiledningen skal være undersøkende, utforskende og lyttende (Skagen, 2004). I det pedagogiske hverdagsspråket kan vi skille mellom veiledning og rådgivning. Dette skille avhenger av hvordan veileder eller rådgiver forstår og utøver sin rolle (Skagen, 2004). Dette skille mellom veileder og rådgiver vil jeg ta opp igjen i kapittel fem.

Karriereveiledning

Da det gjelder begrepet karriereveiledning, er karriereveiledning et nytt begrep i den norske konteksten (NOU:2016:7). Begrepet er en oversettelse fra det engelske begrepet «career guidance» og «career counseling» eller

«career education». Siden begrepet er relativt nytt, så fører dette til at begrepet omfavner flere arenaer, aktører og blir definert på ulike måter. Men det finnes en enighet blant OECD-land om definisjon av begrepet karriereveiledning. OECD-landene definerer karriereveiledning slik «Karriereveiledning viser til tjenester og aktiviteter som kan bidra til å veilede mennesker, uavhengig av alder og tidspunkt i livet, til å ta valg da det gjelder deres utdanning, opplæring og arbeid» (direkte oversettelse) (OECD, 2004, s.10). OECD legger vekt på at karriereveiledning omhandler å sette individer i sentrum og gjøre dem i stand til å ta selvstendige valg og håndtere egen karriere (NOU: 2016:7) Videre har også OECD landene forventinger som er knyttet til karriereveiledningstjenester. Forventningene til karriereveiledning er å blant annet å bidra til effektivitet i utdanningssystemer og arbeidsmarkedet, samtidig skal karriereveiledningen også bidra til sosialt likeverd. Vi kan dermed si at karriereveiledning blir stadig mer viktig for offentlig politikk (NOU: 2016:7).

Som nevnt tidligere kan karriereveiledning ta sted i ulike institusjoner, men i skolen som institusjon finner vi karriereveiledning i faget utdanningsvalg (Haug, 2018). I faget utdanningsvalg er formålet å bidra til at eleven utvikler en trygg identitet, ta valg som baserer seg på elevenes interesser og forutsetninger. Elevene skal også få innsikt i utdanningsmulighetene og kravene som eksisterer i arbeidslivet og i utdanningssystemet (Utdanningsdirektoratet, 2019). De som underviser i dette faget eller utøver karriereveiledning, har som oppgave å få eleven til å undersøke, reflektere over utdanningsmuligheter og interesser. Det å få eleven til å undersøke og reflektere over utdanningsmuligheter og interesser, baserer seg på at karriereveiledere må ta hensyn til enkelte elevers skoleprestasjoner, interesser, holdninger og verdier Røyseth & Kleppestø, 2017).

Sosialpedagogisk rådgivning og utdannings-/ yrkesveiledning

Vi kan skille mellom to former for rådgivning eller veiledning i skolen som virksomhet. Der den ene formen er sosialpedagogisk rådgivning og den andre formen er utdannings og yrkesrådgivning.

Sosialpedagogisk rådgivning skal bidra til at elever finner seg til rette i opplæringen. Her kan vi trekke inn personlig, sosiale og emosjonelle problemer, som kan påvirke opplæringen til elever. På den andre siden har vi utdannings og yrkesrådgivning, som innebærer veiledning

om valg av utdanning og yrker, informasjon om ulike utdanningsvalg og kunnskap om muligheter i arbeidsmarkedet (NOU: 2016:7 s. 135).

Eleven har rett til utdanning og yrkesvalg rådgivning, de har også rett til rådgivning som omhandler sosiale spørsmål. Elevene skal «få informasjon, rettleiing, oppfølging og hjelp til å finne seg til rette på skolen og ta avgjerd i tilknytning til framtidige yrkes og utdanningsvalg» (NOU: 2016:7, s. 136). Karriereveiledning har noen ambisiøse mål, som blant annet er å bidra til utjevning, integrering og frafallsforebygging. Det har ikke blitt utgitt konkrete retningslinjer for hvordan dette skal bli utført i praksis. Det er de ulike skoleeierne som bestemmer hvordan karriereveiledningen skal organiseres. Det vil si at det avhenger av lokal kontekst. Dette fører da til at det er forskjeller mellom ulike skoler i hvordan karriereveiledningen skal organiseres. Et eksempel på et skille mellom skolene kan være at skolen benytter seg av kun en person som arbeider både som sosialpedagogisk rådgivning og utdanning og yrkesrådgivning. Mens andre steder kan skolene skille mellom disse to formene og ulike personer får ansvaret (NOU: 2016:7).

Jeg har gjennom det foregående redegjort for begrepene veiledning (Skagen, 2004) og skille mellom veiledning og rådgivning. Begrepet veiledning er veldig bredt og for å avgrense begrepet og knyttet opp mot formålet med oppgaven, har jeg også valgt å redegjøre for begrepet karriereveiledning. Begrepet karriereveiledning blir definert ut i fra OECD sin beskrivelse og det er denne definisjonen av karriereveiledning som legges til grunn for oppgaven (OECD, 2004).

Jeg har valgt å bruke begrepet karriereveiledning framfor rådgivning i denne oppgaven. Dette fordi ut ifra litteraturen, som jeg leste til masteroppgaven gir litteraturen en beskrivelse at begrepet karriereveiledning som bredt og forholdet mellom karriereveileder og eleven som symmetrisk. I motsetning til rådgivning som ble beskrevet som begrenset og forholdet mellom en rådgiver og eleven var asymmetrisk. Jeg vil videre i oppgaven gjøre rede for andre sentrale begreper som også er viktig i forhold til problemstillingen og forskningsspørsmålene.

Cooling out

Karriereveiledere jobber tett sammen med elevene, hvor de diskuterer faglig implikasjonene av elevenes karakterer. De gir elevene informasjon om kravene og hindringene som er knyttet til elevenes mål og valg.

Informasjonen som elevene får, er basert på deres akademiske mål og akademiske poeng.

Peter Riley Bahr hevder (2008) i sin artikkel at Burton Clarks (2008) mente at en av oppgavene til karriereveilederen var å

«kjøle ned» elevene, hvis deres akademiske ambisjoner overgikk deres evner. Ifølge Bahr (2008) beskriver Clark cooling out eller avkjøling, som en prosess der karriereveiledere erstattet elevenes akademiske mål med mindre presentasjonsmuligheter, som oppfattes som passende for karriereveilederen. Med andre ord er avkjøling en teoretisk prosess, der karriereveiledere prøver å erstatte de akademiske målene til elever med lave prestasjoner (Bahr, 2008). Cooling out konseptet til Clark var begrenset til elever med dårlig akademiske karakterer. Bahr (2008) mener også at dette er fortsatt en kontroversiell teori. Nyere studier derimot viser at avkjøling konseptet har endret fokusområde, fra å være basert på elevens oppnåelse i skoleprestasjoner, til å være basert på elevenes rase eller deres etnisitet (Bahr, 2008).

Bahr ble inspirert av cooling out konseptet til Clarks og undersøkte karriereveiledning som ble gitt til ulike rasegrupper. Studien ønsket å undersøke hvordan karriereveilederen rådet eller frarådet studentene til å søke seg inn på høyskolenivå og velge matematikk som hovedfag på høyskolen. De rase gruppene som ble undersøkt var hvite, asiatiske, latinamerikanere og mørkhudede. Det var to rasegrupper av mørkhudet der den ene gruppen besto av elever som ble veiledet, mens den andre gruppen mottok ikke veiledning. Rasegruppen hvite og asiatiske opplevde en liten, men betydelig positiv veiledning, da det gjelder søking på matematikkferdigheter på høyskolenivå. Da det gjelder den latinamerikanske gruppen, mottok de veiledning, som var litt mindre positiv, sammenlignet med hvite og asiatiske rasegruppen, men effekten forble positiv (Bahr, 2008).

“Black students who received advising were slightly less likely to remediate successfully than were Black students who did not receive advising” (Bahr, 2008, s. 705). Dette sitatet viser at noen aspekter i veiledningsprosessen i gjennomsnittet baserer seg på å fraråde uforberedte mørkhudet studenter, da det gjelder jakten på matematikkferdigheter på høyskolen (Bahr, 2008). Selv om om temaet sosial konflikt og reproduksjon av klassestruktur i skolen er langt

fra ny, kan påstanden om avkjøling av elever basert på deres rase både være ny og kontroversiell. Nyere forskning indikerer at rasisme befinner seg best og mest på videregående skoler eller college campus og at det er spesielt de mørkhudet som blir mest utsatt for negative stereotyper da det gjelder deres akademiske evner (Bahr, 2008). Et eksempel på dette kan være studie til Bahr (2008), den som viser at mørkhudet elever blir frarådet å oppnå sine akademiske mål, til fordel til mer mindre mål som er bedre egnet for historiske vanskeligstilte elever enn for elever med annen etnisitet. Dette gjelder spesielt de elevene, som har mangelfulle grunnleggende ferdigheter (Bahr, 2008).

Raymond Boudon teori om sosial bakgrunn

Som funnene fra studien til Bahr (2008) viser kan elevenes sosial bakgrunn, påvirke karriereveiledningen som elevene får. Sosial bakgrunn i denne studien vil ta utgangspunktet i Raymond Boudons (1974) beskrivelse av sosial bakgrunn. Men sosial bakgrunn i denne studien får en annen vinkling i studien enn det Boudon (1974) legger i teori.

Jeg vil først gi en kort redegjørelse av begrepet sosial bakgrunn ifølge Boudon. Grunnen til en kort redegjørelse, er fordi Boudon sin teori tar ikke utgangspunktet i karriereveilederens holdninger i forhold til sosial bakgrunn, som egentlig er hovedfokuset i denne oppgaven. Jeg ønsker dermed ikke å drøfte eller analysere hvilke innvirkninger hans teori har i oppgaven, men vil kun gi beskrivelse av hvilken kontekst sosial bakgrunn blir brukt i studien.

Raymond Boudon skiller mellom tre ulike forklaringsmåter, som er verditeori, kulturteori og sosial posisjon teori. Verditeorien baserer seg på at de ulike sosial klasse legger ulike verdier til grunn da de for eksempel skal velge utdanning eller jobb (Boudon, 1974, s.22) Et eksempel på det kan være to elever i ungdomsskolen som gjør det like bra på skolen, men hvis den ene tilhører arbeiderklassen og den andre tilhører middelklassen. Da vil deres sosiale bakgrunn spille en rolle med tanke på at den eleven som tilhører middelklassen, vil velge å ta høyere utdanning i motsetning til den andre eleven. Dette fordi elevenes sosial bakgrunn gir utdanning en høy verdi. Elevenes perspektiv på verdien av utdanning er noe internalisert gjennom oppveksten (Boudon, 1974).

Videre har vi kulturteorien, der Boudon (1974) forklarer at kulturforskjeller bidrar til ulikheter mellom de sosial klassen De kulturelle forskjellene har en betydning på elevenes

skoleprestasjoner. Med dette menes det at elevene stiller med kulturell bagasjen når de begynner i grunnskolen, og skolen derimot formidler også en dominerende kultur, som er tilpasset den høyere sosiale klassen. Elevene fra høyere sosial klasse vil forstå språket og kunne forstå de kulturelt betinget kodene som forventes av dem på skolen. Sist, men ikke minst har vi sosial posisjonsteori som fokuserer på individets posisjonering i samfunnet. Elever fra høyere sosial bakgrunn vil som regel opprettholde deres sosiale status og unngå degradering. Men elever fra lavere sosial bakgrunn vil ikke «tape» eller oppleve degradering, hvis de ikke velger å ta høyere utdanning (Boudon, 1974).

Jeg har i det foregående gitt en kort redegjørelse av Boudons syn på sosial bakgrunn. Sosial bakgrunn ifølge Boudon er påvirket av flere faktorer slik som verdier, kultur og sosial posisjon i samfunnet (Boudon, 1974). Som også Boudon hevder (1974) blir denne kunnskap integrert i elevenes oppdragelse, der både foreldrene og skole baserer seg på en kultur som tilhører den høyere sosial klassen (Boudon, 1974). Det at skolen baserer seg på en kultur som tilhører den høyere sosiale klassen (Boudon, 1974) indikerer også på at denne kulturen kan også befinne seg i karriereveiledningen.

Som jeg også nevner tidligere får sosial bakgrunn i denne studien en annen vinkling, enn det Boudon legger i begrepet sosial bakgrunn. Med sosial bakgrunn i denne studien menes det sosioøkonomisk bakgrunn. Sosioøkonomisk er et begrep som er opptatt av både sosial ulikhet og økonomisk ulikhet (Tjora, 2022). Sosial ulikhet defineres av Store Norske leksikon som «oppdeling av individer og grupper i høyere og lavere lag» (Tjora, 2022). Sosial ulikhet tar ikke kun utgangspunktet i klassesdeling, men operer også med flere dimensjoner slik som foreldrenes utdanning, inntekt og yrke (Tjora, 2022). Foreldrenes utdanning og inntekt er også knyttet til forskjellen mellom skoleprestasjoner og utdanningsmuligheter blant elever med majoritetsbakgrunn og minoritetsbakgrunn. Fekjær (2006) peker på at minoritets elever ofte har lavere sosioøkonomisk bakgrunn (Fekjær, 2006).

I denne studien vil derfor sosioøkonomisk bakgrunn omfatte foreldrenes utdanning og yrkesnivå og elevenes kulturelle bakgrunn i form av foreldrenes fødeland. Sosioøkonomisk bakgrunn blir knyttet til elevenes kulturelle bakgrunn, fordi som Fekjær hevder (2006), er det en sammenheng mellom elevenes kulturelle bakgrunn og deres sosioøkonomiske bakgrunn.

I denne studien blir kulturell bakgrunn knyttet til foreldrenes fødeland eller foreldrenes etnisitet. Foreldrenes fødeland eller deres etnisitet kan være en faktor som varierer veldig mye, derfor har jeg valgt å avgrense foreldrenes etnisitet med å skille mellom innvandrerbakgrunn og etniske norske elever. Innvandrerbakgrunn eller innvandrerbefolkning er personer født utenfor Norge av to utenlandske foreldre (Dzamarija, 2009). Men i noen tilfeller er også personer med innvandrerbakgrunn samlebetegnelse for norskfødte med innvandrerforeldre (Dzamarija, 2009). Det er denne definisjonen som blir brukt i oppgaven.

Teoretisk rammeverk

Som dere ser, har jeg tidlig i dette kapitlet presentert de sentrale begrepene i studiene. Videre i oppgaven vil det bli presentert det teoretiske rammeverket. Med det teoretiske rammeverket forsøker jeg å skissere et teoretisk ståsted for oppgaven, samtidig som jeg forsøker å undersøke problemstillingen og forskningsspørsmålene.

Teoridelen blir delt inn i to deler. I den første delen vil jeg gi en redegjørelse for noe av det teorigrunnlaget som tidligere karriereveiledningen bygget på. Jeg vil i denne delen presentere de tidligste teoriene om karriereveiledning, nemlig Frank Parson og Donald Super sin teori. Dette fordi disse teoriene er også aktuelle i dag. De tidligere teoriene har også påvirket den konstruktivistiske tradisjonen, som er det konseptuelle rammeverket i denne oppgaven.

Den andre delen som utgjør hoveddelen av dette kapitlet, her vil jeg presentere teorigrunnlaget for oppgaven. Jeg er bevisst på at det finnes flere karriereveiledningsteorier, men i forhold til oppgavens mål og for å avgrense oppgaven har jeg valgt å bygge oppgavens teoretiske rammeverk på konstruktivistisk teorier, ifølge Vance Peavy og Mark Savickas. Grunnen til at jeg har valgt dette teoretiske rammeverket, er fordi både teorien og teoretikerne forholder seg til eller er tilpasset det samfunnet vi lever i dag.

Da det gjelder valg av teorigrunnlaget for denne oppgaven, tar jeg utgangspunktet i karriereveiledernes utdanning på Oslomet. Dette fordi jeg ønsker å undersøke om det er samsvar mellom veileders utdanning og dens bruk i praksis. Altså om jeg gjenkjenner teorien som blir vektlagt i karriereveileders utdanning i praksis. En annen årsak til at jeg har valgt å ta utgangspunktet i karriereveiledning utdanningen på OsloMet, er fordi jeg ønsker å legge

fokuset på opplæringen karriereveiledere har fått gjennom sin utdanning. Og hvordan denne utdanningen påvirker utøvelsen av karriereveiledning.

Frank Parson og Donald E. Super

Yrkesrådgivning er en virksomhet som har vokst opp sammen med industrialiseringen og spesialisering av yrkene. Hvis vi tar et internasjonalt blikk på utviklingen av yrkesrådgivning ble virksomheten av yrkesveiledning iverksatt i Boston i 1901 (Birkemo, 1997). Det var under denne perioden Frank Parson, som blir sett på som karriereveiledningens far holdt en forelesning i Boston om karriereveiledning (Røyset & Kleppestø, 2017).

Frank Parson teori om karriereveiledning ble brukt som rammeverk hos de fleste praktikere og teoretikere innen karriereveiledning på 1900-tallet. Parsons teori fokusert på å forbedre arbeidsforhold og ivareta individuelle behov, interesser, ambisjoner og ferdigheter for samfunnets utvikling (Svendsrud, 2015, NOU:2016:7). Under Parsons tid ble karriereveileder sett på som eksperter og målet med veiledningen var å matche individet sammen med jobben. Enklere forklart «rett mann på rett plass». Denne plassen skulle individet ha resten av livet, dette fordi det var ikke «vanlig» å skifte yrker på den tiden. Samfunnet på den tiden ble sett på som en maskin, der mennesker fikk posisjonen som tannhjul, som både skulle testes, beskrives og måles. Etter at de hadde gjennomgått denne prosessen, skulle veiledere forutsi hvor i maskinerier de skulle bli plassert (Svendsrud, 2015, s. 25).

Et godt yrkesvalg ifølge Parson avhenger av tre faktorer, disse var viktig å benytte seg av for å finne en yrkesrolle i et samfunn. De tre faktorene var kjenn deg selv, kjenn dine muligheter og valg. Kjenn deg selv faktoren handler om å få en forståelse om seg selv og sine ferdigheter, evner, ressurser, begrensninger og årsaker. Den andre faktoren er kjenn mulighetene dine, der individet får en forståelse av kravene, betingelsene for suksess, fordeler, lønnsbetingelser og framtidsutsikter innenfor de ulike yrkesretningene. Disse faktorene skulle bidra til at individet kom i tråd med sine ferdigheter og interesser. Disse skulle videre føre til at individet tok et karrierevalg (Svendsrud, 2015, s. 23).

Parsons tradisjonelle rammeverk for karriereveiledning var også svært opptatt av det objektive selv, mulighetene og sammenhengen mellom dem. Objektiv selv handlet om at individer hadde «unike mønstre av interesser, personlighet, verdier og ferdigheter (...)

(Svendsrud, 2015, s.24). Disse mønstrene ble objektivt målt og sammenlignet med kravene til ulike jobber. Det objektive selvtest ble testet gjennom personlighetstester, interesseutforskningsverktøy og verditestet (Svendsrud, 2015).

Etter at Parson døde var det flere nyere tenkere, som var opptatt av yrkesveiledningen og blant dem var Donald E Super. Donald Super flyttet fokuset fra det psykologiske perspektivet på yrkesveiledning til en mer sosiologisk retning. Han erstattet ordet yrke med ordet karriere, karriere blir her sett på som en livslang prosess (Røyset & Kleppstø, 2017). Fokuset i teorien hans endret seg fra matching av yrker, til hvordan mennesker passer inn i dem til å legge vekt på karrierer og utviklingsprosessene til menneske. Enklere sagt mente Super at yrkene kan være stabile, men mennesker utvikler og forandrer seg hele tiden (Kjærgård & Plant, 2018).

Jeg vil følgende oppsummere Frank Parson teori og Donald E Super teori, dette for å vise til hovedpoengene i teoriene deres, som blir brukt videre i oppgaven. Teorien til Frank Parson vektla karriereveiledning ut i fra et samfunnsperspektiv. Med andre ord var karriereveiledningen utviklet slik at individer skulle finne sin plass i samfunnet som var under endring (Svendsrud, 2015, NOU:2016:7). Individet skulle finne sin plass i samfunnet ved at karriereveiledere skulle undersøke deres interesser, ferdigheter og ambisjoner ved bruk av ulike tester (Svendsrud, 2015). Disse testene skulle gi et grunnlag for et godt yrkesvalg. Et godt yrkesvalg var basert på at individet skulle få selvinnsikt, få kjennskap til ulike utdanning og yrkesmuligheter. Donald E Super knyttet karriereveiledningen til en livslang prosess og utgangspunktet i hans teori var basert på menneskets utviklingsprosess framfor samfunnet. Super mente at yrkene kunne være stabile, men mennesket endret og forandret seg hele, derfor var det viktig å se på karriere som en livslang prosess. (Kjærgård & Plant, 2018)

Karriereveiledning i den norske konteksten

I Norge fikk karriereveiledning første utspring i norske grunnskoler i begynnelsen av ca. 1950-tallet. Yrkesrådgiving var basert på kunnskap om de sosiale og personlighetsmessige egenskapene som skulle bidra til å danne grunnlaget for rådgiving om fremtidige aktuelle yrker (Birkemo,1997). Fra slutten av 1950- tallet og begynnelsen av 1960- tallet, ble det pliktig med niårig i grunnskolen i Norge. Det ble bestemt at veiledning ikke kun skulle være basert på sosiale og personalmessige egenskapene, men også være fremtidsorientert.

Karriereveiledning var et nytt fag i motsetning til andre land, som for eksempel England, Sveits, Danmark og USA, der karriereutvikling har vært praktisert mye lenger (Jørgensen, 2004)

Veiledning var fremdeles preget av tradisjonelle perspektiver (Birkemoe, 1997). Fram til 1970- tallet var teoretikere og veiledningspraksisen opptatt av det objektive selvet (Svendsrud, 2015). Det objektive selvet var et perspektiv om at individer var objekter som skulle tilpasse seg samfunnets behov. Det objektive selvet ble testet, slik at den rette personen ble plassert innenfor riktig yrke (Svendsrud, 2015). Deretter skjedde det et paradigmeskifte som førte til at synet på det objektive selvet endret seg. Paradigmeskifte førte til at de tidligere teoriene ble kritisert og nye tenkninger vokste fram (Svendsrud, 2015). En av mange tradisjoner som vokste fram etter paradigmeskiftet var den konstruktivistiske tradisjonen, som jeg skal forklare videre i kapittelet.

Konstruktivistisk ramme for forståelse på karriereveiledning

Konstruktivistisk veiledningsteori har ingen lange tradisjoner, selv om den har røtter i filosofiske tradisjoner for flere hundre år tilbake som en ide. Konstruktivistisk veiledning kom på banen på slutten av 90- tallet. Retningen ble dannet som en kritikk av tidligere karriereveiledningstradisjoner og teorier som befant seg i samfunnet. Konstruktivistisk tilnærming var skeptisk til tidligere veiledningstradisjoner, som hadde effektivitet og markedskonkurransen som mål (Skagen, 2004). Med andre ord bygger den konstruktivistiske veiledningen på et samfunnskritisk grunnlag. Konstruktivistisk veiledningsteorier med Vance Peavy og Mark L. Savickas i spissen har hatt stor gjennomkraft i karriereveiledning i de siste tiårene (Skagen, 2004).

Peavy (2006) hevder at konstruktivistisk veiledning retning er opptatt av ordet mening. Mening er grunnleggende og styrende for vår samhandling med andre og konteksten vi befinner oss i. Mennesket tolker sine sanseopplevelser ut ifra et mønster som gir mening for dem, men fortolkningsprosessen av meningen blir konstruert gjennom dialog, refleksjon og samspill mellom en selv og det sosiale fellesskapet. Enklere sagt skaper mennesket sine egne

liv, gjennom å fortolke sine egne kontekster og egne meninger. Konstruktivismens grunnleggende ide er at mennesker skaper seg selv eller konstruerer seg selv gjennom språk, tenkning og mening (Skagen, 2004, Peavy, 2006). Språket skal bidra til å skape virkeligheten for veisøkerne, dette ved at individet forteller historier eller livsopplevelser til veilederen (Peavy, 2006). Vektleggingen av språket fører til at veiledningen får andre fokusområder enn tidligere veiledningstradisjoner (Skagen, 2004).

En annen sentral teoretiker innen konstruktivistisk veiledning er Mark Savickas. Savickas videreutviklet tradisjonelle teorier innenfor karriereveiledning, slik at de passet inn i det postmoderne samfunnet (Svendsrud, 2015, s.45). Savickas mente at karriereveiledning utvikles ikke ved at ny kunnskap fortrenger tidligere antakelser, men derimot sees på som komplementære teorier som bygger på hverandre. Altså Savickas tar utgangspunktet i tidligere teorier og bygger videre på dem og benytter seg av dem i den konstruktivistiske retningen (Svendsrud, 2015). Med den nyere tradisjonen eller tenkning mente Savickas at veisøkere må reflektere godt over karrierevalget sitt, altså at de må tenke på hvorfor og hvordan de tar et valg, dvs at karrierevalget må ses i større sammenheng, enn kun valg av arbeid for fremtiden (Kjærgård, Plant, 2018).

Karriereteorien til Savickas blir kalt for «career construction theory, som handler om hvordan ulike individer skal konstruere sitt subjektiv selv og sin karriere basert på personlig og sosialt konstruksjonisme. Karrierevalget i teorien blir sett på som en aktiv tolkningsprosess. Denne tolkningsprosessen er basert på sosial interaksjon og forhandling om mening. Individet skal ta et karrierevalg basert på sine mål og utviklingen av karriere, som er basert på tilpasninger (adoption) til krav og endringer i miljøet eller til ytre omgivelser. For at individet skal klare å tilpasse de ulike kravene og endringene i miljøet, må de først tolke disse endringene (Svendsrud, 2016). Grunnen til at det er behov for tilpasning og tolkning av endringene er, fordi arbeidslivet har forandret seg, fra å være stabilt og langvarig til å bli porøst og grenseløst (Røyset & Kleppstø, 2017). Dette kan medføre at individer kan i noen tilfeller gi slipp på jobben (arbeid) sin, men ikke gi slipp på hvem de selv er. Hvem individene er kan blant annet uttrykkes gjennom deres interesser (Kjærgård & Plant, 2018). Her ser vi at fokusområdet fra tidligere teoretikere som mente at karrierene var stabile (Birkemo, 1997), har endret seg til at siden samfunnet er under utvikling så utvikler og endrer også karrierene seg. Og siden

karrierene endrer seg så skal ikke individet gi slipp på hvem de er som individer (Røyseth & Kleppstø, 2017).

Som en oppsummering av den konstruktivistiske teorien, ser vi at teorien stammer fra den filosofiske tradisjonen og oppsto som en kritisk teori til tidligere teorier. Tidligere teorier hadde samfunnsutvikling som hovedfokus. Den konstruktivistiske tradisjonen vektlegger begrepet mening, som bli konstruert gjennom samtaler, refleksjon og samspill med andre individer (Peavy, 2006, Skagen, 2004). Meningen kan veisøker undersøke sammen med karriereveileder, der samtalen fokuserer på spørsmålene hvorfor og hvordan individet tar et karrierevalg. Karrierevalget skal baserer seg på enkeltindividets ønsker, interesser, tanker og holdninger (Kjærgård & Plant, 2018).

Interesser

Ungdommene blir forberedt til arbeidslivet, gjennom karriereveiledningssamtaler, som blant annet baserer seg på elevenes preferanser eller interesser (Svendsrud, 2015). Det er mange karriereveiledere som bruker interesseveiledning som består av å stille spørsmål om hva eleven er interessert i og hva han eller hun ønsker å gjøre eller hvor ser du deg selv om fem år? Dette er en naturlig del av karriereveiledning (Svendsrud, 2015).

RIASEC Modellen

Da det gjelder karriereveiledning som tar utgangspunktet i veisøkerens interesser er det relevant å trekke inn RIASEC modellen, som ble utviklet av John Lewis Holland. Grunnen til at jeg ønsker å redegjøre for Hollands teori om interesser, er fordi hans teori har vært viktig for arbeidet med veiledning i Norge. Denne teorien har også vært sentral, fordi den har utviklet seg som verktøy, da det gjelder veiledningsarbeid (Buland & Mathiesen, 2008).

Holland mente at interesser er et uttrykk for ens personlighet. Dette var i strid med de tidligere tenkere som mente at interesser var frikoblet fra personlighet, verdier osv. Fram til

1970- tallet tenkte man at interesser kunne testes og denne testingen skulle skje hos en ekspert. Eksperten, altså veilederen skulle teste veisøkere, deretter skulle testresultatet bli tolket av eksperten, som videre skulle fortelle resultatet til den som ble testet. Holland snudde denne tenkningen på hodet ved å se på interesseutforskning som et pedagogisk verktøy, hvor veisøker lærte om hvordan yrker og interesser er systematisk organisert (Svendsrud, 2015). Dette resulterte til RIASEC systemet. RIASEC- systemet er en inndeling av interesser og yrker/studier i kategorier. Dette systemet fungerer også innenfor det pedagogiske rammeverket, der man lærer om ulike yrker og interesser (Svendsrud, 2015, s.73).

Svendsrud (2015) hevder at RIASEC er en forkortelse for realistic, investigative, artistic, social, enterprising og conventional. Hvis vi oversetter disse begrepene til norsk får vi begrepene realistisk (R), undersøkende (I), artistisk eller kreativ (A) eller kunstnerisk, sosial (S), driftig (E) og konvensjonelle (C). Hver bokstav beskriver en personlighetstype (Svendsrud, 2015, s.76). For å gi en kort redegjørelse for disse begrepene, velger jeg kun å presentere tre av de kodene.

Den første type personligheten er realistisk (praktisk) der individet foretrekker realistiske yrker eller situasjoner som innebærer aktiviteter som er basert på en systematisk manipulasjon av objekter, verktøy og dyr. Denne personlighetstypen ønsker helst å unngå pedagogiske og terapeutiske aktiviteter og i tillegg unngår denne personlighetstypen sosiale aktiviteter.

De realistiske personene bruker realistiske kompetanse for å løse problemer både på jobb og i andre settinger (Holland, 1973). Den andre personlighetstypen er undersøkende. Individet som befinner seg innenfor denne kategorien foretrekker aktiviteter som baserer seg på, symbolske, systematiske og kreative undersøkelser. Undersøkelsen kan være av fysiske, biologiske og kulturelle fenomener som individet videre skal forstå og kontrollere. Den undersøkende personen bruker den undersøkende kompetansen for å finne løsninger på problemer og verdsetter vitenskap.

Dette individet viser seg å være rasjonell, nysgjerrig, kritisk og innadvendt (Holland, 1973).

Bokstaven S i RIASEC systemet som representerer den sosiale personlighetstypen. Den sosiale personlighetstypen preferer aktiviteter som innebærer manipulasjon av andre for å informere, trene, utvikle, kurere eller opplyse dem. Individet som befinner seg innenfor denne

personlighetstypen foretrekker sosiale yrker og situasjoner, der de kan engasjere seg i sosiale aktiviteter. De ønsker helt å unngå realistiske yrker og situasjoner. De sosiale personene egnest seg til å være vennlig, hjelpsom, snill forståelsesfull osv. Yrker som passer til denne kategorien for personlighetstyper, er lærer eller yrkesfaglig rådgiver (Holland, 1973). De ulike bokstavene presenterer ulike personlighetstyper, der ulike interesser og egenskaper har blitt systematisk organisert. Karriereveiledningen ifølge Holland skulle ta utgangspunktet i RIASEC- modellen, altså å finne ut hvilke yrkespersonligheter, som passet best for en person. Dette skulle veisøkeren og karriereveiledere utforske sammen (Svendsrud, 2015).

Siden den konstruktivistiske tilnærmingen er grunnlaget i denne oppgaven, er det også relevant og knytte denne tilnærmingen opp mot RIASEC- modellen. Den konstruktivistiske tilnærmingen la også vekt veisøkerens interesser, men Savickas ser på RIASEC systemet, som en del av de mange virkeligheten som eksisterer. Savickas ser det på som et godt «språk» for å snakke om interesser. Savickas mener at man kan bruke dette systemet som en pedagogisk metafor og et pedagogisk begrepsapparat for å bygge opp et språk mellom veileder og eleven. Veiledere kan også benytte dette systemet for å systematisere tenkning om interesser og personlighet (Svendsrud, 2015).

Som en oppsummering av teoriene som har blitt presentert ovenfor ser vi at de tradisjonelle trekkene ved tidligere karriereveiledningsteorier viser også seg i den moderne konstruktivistiske teorien eller tradisjonen. Her kan vi trekke inn Parson sin teori som vektla individets interesser, ambisjoner og ferdigheter ut ifra et samfunnsperspektiv (Svendsrud, 2015). Mens Holland (1974) la vekt på interesser som uttrykk for et individets personlighet. Interessene til veisøkeren skulle ikke teste gjennom interessetester slik som de gjorde tidligere. Interessene skulle ifølge Holland (1974) brukes som et pedagogisk verktøy som skulle organiseres og systematiseres. Dette dannet grunnlaget for RIASEC- modellen. Den konstruktivistiske teorien legger også vekt på veisøkerens interesser, ambisjoner og ferdigheter, men ut ifra et individperspektiv, der individet er i sentrum. RIASEC modellen ble sett på som et begrepsapparat mellom karriereveileder og veisøker. Modellen kan brukes til å organisere interessene og personligheten til veisøkeren (Svendsrud, 2015).

Jeg har fram til nå presentert en redegjørelse av det teoretiske grunnlaget i denne studien. I det følgende kapitlet skal jeg gjøre rede for hvordan jeg forskningsmetodisk har gått i verk for å undersøke problemstillingen.

Kapittel 4- Metode

Denne studien forsøker å forklare hvilke bakenforliggende premisser som karriereveiledere baserer seg på når de skal veilede elever på ungdomsskolen. For å kunne undersøke problemstillingen og forskningsspørsmålene har en rekke metodiske valg og avveininger blitt foretatt. Det vil derfor bli redegjort for disse avveiningene. Strukturen på dette kapittelet er satt på en slik måte at den følger prosessen før, etter og under datainnsamlingen.

Jeg vil i første omgang beskrive kvalitativ forskning og årsaken bak dette valget. Videre vil jeg beskrive fordeler og ulemper ved denne metoden. Deretter vil jeg beskrive hvordan jeg utførte datainnsamling gjennom semistrukturert intervju av fire karriereveiledere fra ungdomsskolen. Avslutningsvis vil jeg presentere data analysen min i detaljer, her vil jeg gå nærmere inn på hvordan jeg brukte en tematisk analyse for å analysere datamaterialet.

Kvalitativ metode

Tradisjonelt har kvalitativ metode blitt sett i sammenheng med forskning som innebærer nærkontakt mellom forskere og den det forskes på (Thagaard, 2009). Thagaard (2009) hevder at i studier hvor det er nærkontakt mellom forskeren og den det forskes eller studeres på, skal kvalitativ metode bidra til å gi et grunnlag til å oppnå forståelse av det sosiale fenomenet (Thagaard, 2009). Videre fremhever Thagaard (2019) at hovedmålet med kvalitativ forskningsmetode er innsideperspektiv eller insider perspective, der individet prøver å fortolke omverden og forskeren prøver å skjønne hvordan individet fortolker omverden (Thagaard, 2009, s.25).

Thagaard (2009) hevder videre at når man skal undersøke noe kan man foreta mange valg. Et valg er å finne ut av hva og hvem som skal undersøkes og hvordan dette skal bli gjennomført.

I forskning når man tar ulike valg utgjør dette forskningsdesignet (Johannessen et al., 2016). Enkelt sagt handler et forskningsdesign om å forme undersøkelsen eller oppgaven. For å forme oppgaven tar forskeren utgangspunktet i problemstillingen og tar noen avgjørelser knyttet til hvordan man burde gjennomføre forskningen fra begynnelsen til slutten, for å finne den best mulig måte å belyse problemstillingen (Johannessen, 2016).

I tråd med Thagaard (2009) har det jeg har bestemt meg for å undersøke vært bestemmende for valg av forskningsmetode. Da det gjelder denne studien, har jeg tatt utgangspunktet i problemstillingen og forskningsspørsmålene for å finne den beste måten for å belyse dem. Med bakgrunn av forskningsspørsmålene og problemstillingen, som skal undersøkes i det begrensede tidsrommet, har jeg tatt et valg om å utføre en kvalitativ forskningsmetode. Dette fordi denne metoden passer best med de dataene jeg ønsker å samle inn.

Ved bruk av kvalitativ forskningsmetode får jeg muligheten til å gå i dybden på materialet og siden det er karriereveilederens holdninger og refleksjoner jeg er interessert i å undersøke, passer denne metoden naturlig best for min oppgave. Samtidig gir kvalitativ forskningsmetode meg som forsker muligheten til å være i nærkontakt av utvalget mitt. Dette bidrar til at jeg får muligheten til å se nærmere på fenomenet karriereveiledning i ungdomsskolen, gjennom karriereveilederes tolkninger, meninger og holdninger.

Jeg er bevisst på at hvis jeg hadde tatt i bruk kvantitativ metoden, hadde dette gitt meg muligheten til å samle inn store mengder data og informasjon. Men det krever en del tid å behandle data og i det begrensede tidsrommet rundt oppgaven, hadde det vært vanskelig for meg å behandle så masse data på kort tid (Bryman, 2016). En ulempe ved kvantitativ metode er at den ikke går i dybden av datamaterialet, men heller gir ulike matematiske statistikker som muligens er lettere å sammenligne på tvers av data (Bryman, 2016). Dermed ble min vurdering ved å bruke kvantitativ forskningsmetode, rask avkrefte på grunn av dens relevans for problemstillingen, masteroppgavens tidsperiode og ressurser som jeg kunne bruke. Hvis jeg hadde valgt å bruke en kvantitativ forskningsmetode så hadde det bidratt til at jeg ikke hadde på samme måte kvalitativ forskningsmetode, fått muligheten til å ta et dypdykk i karriereveilederens holdning og refleksjoner samtlige i karriereveiledningsprosessen.

Utvalg og rekruttering

I både kvalitativ forskningsmetode og kvantitativ forskningsmetode er det som regel problemstillingen som uttrykker hvem forskeren ønsker å vite noe om (Johannesen et al., 2011). Det er ikke mulig å innhente data fra hele befolkningen altså hele populasjonen. Populasjonen kan også være alle enhetene som problemstillingen gjelder for. Populasjonen for dette studiet er alle de som jobber som karriereveileder på ungdomsskolen. Det er ikke mulig å innhente data fra hele populasjonen. Derfor tar jeg utgangspunktet i et utvalg (Johannesen et al., 2011)

Ifølge Thagaard (2009) baserer utvalget seg på hvem forskeren skal få informasjon fra. Det finnes ulike måter man kan gjøre utvalg av informanter på. En måte å gjøre utvalg av informanter på er gjennom tilgjengelighetsutvalget. Thagaard (2009) hevder at tilgjengelighetsutvalget innebærer at man velger ut deltakere, som representerer egenskaper som i tråd med det forskeren skal undersøke eller problemstillingen (Thagaard, 2009).

Jeg har i denne studien benyttet meg av tilgjengelighetsutvalget, slik det er definert av Thagaard (2009). Jeg har brukt tilgjengelighetsutvalg, der utvalget representerte egenskaper som var relevant for problemstillingen (Thagaard, 2009). Som jeg også nevner tidligere, var hensikt å ha et større utvalg for studien og flere karriereveiledere ble invitert til å delta i prosjektet. Det ble både sendt email og ringt til flere ungdomsskoler for å innhente flere informanter. Det viste seg at det var utfordrende å skaffe seg informanter av ulike årsaker. Det var flere årsaker bak denne utfordringen og noen av dem var Corona som førte til at flere veiledere takket nei til å delta fordi de hadde for mye å gjøre. Andre årsaker var at det ikke var mulig med skolebesøk som førte til at intervjuet ble utført digitalt. Mens andre svarte ikke på email eller tok ikke opp når jeg ringte.

Størrelsen på utvalget avhenger av metningspunktet og det er vanskelig å oppnå metningspunktet med hensyn til rammene av masterprosjektet. Jeg har derfor ikke muligheten til å vite når jeg har oppnådd metningspunktet for oppgaven. Men siden kvalitativ forskningsmetode ikke har representativt som mål, må metningspunktet vurderes ut ifra dybden av prosjektet (Thagaard, 2009). Jeg har i denne studien forsøkt å gå i dybden i de

ulike temaene og funnene, dette har jeg forsøkt blant annet gjennom intervju som innsamlingsmetode.

Intervju som forskningsmetode

Kvalitativ forskningsmetode kan bli inndelt i fire kategorier. De fire kategoriene er observasjon, intervju, analyse av foreliggende tekster og visuelle uttrykksformer og analyse av audio og videoopptak (Thagaard, 2009). Intervju er den mest brukte metoden for å samle inn data innenfor kvalitativ forskningsmetode (Johannessen et al., 2011, Thagaard, 2009). Kvale (1997) karakteriserer forskningsintervjuet som en form for samtale. Samtalen har en struktur og formål, strukturen er knyttet til rollefordelingen mellom intervjueren og deltakeren. Intervjueren stiller spørsmål og følger opp svarene fra informantene eller informantene (Johannessen et al., 2011). Intervjuspørsmålene skal være korte og enkle. Formålet med intervju er å forstå «(...)sider ved intervjupersonenes dagligliv, fra den intervjuedes eget perspektiv» (Kvale et al., 1997, s.37). Et annet formål med forskningsintervju er å hente inn beskrivelser av informantenes verden eller perspektiv, med henhold til tolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet. «Et intervju er bokstavelig talt et interview, en utveksling av synspunkter mellom to personer om et tema av felles interesse» (Kvale et al., 1997, s.28).

I masteroppgaven min har jeg valgt intervju som innsamlingsmetode, fordi dette gir rike og detaljert forskningsdata fra informantene. Det er nettopp det jeg trenger for å undersøke problemstillingen. Samtidig gir også intervju som forskningsmetode meg muligheten til å få kunnskap om hvordan karriereveiledere reflekterer, opplever og tolker karriereveiledningen.

Semistrukturert intervju

Intervjuet kan utformes på ulike måter, enten i form av ustrukturert, semistrukturert eller strukturert intervju. På den ene enden har vi ustrukturerte intervju som er uformell og har åpne spørsmål, der forskeren har bestemt seg for temaet i intervjuet mens spørsmålene er tilpasset informantenes situasjon (Johannessen et al., 2011, Thagaard, 2009). På den andre enden har vi strukturert intervju der forskeren har fastlagt både tema, intervjuspørsmål og

rekkefølgen på spørsmålene på forhånd (Johannesen, 2011) Mellom disse to ytterpunktene har vi semistrukturert intervju, som er en fleksibel intervjumetode, altså en delvis strukturert tilnærming (Thagaard, 2009, Krumsvik, 2014). Krumsvik definerer semistrukturert intervju slik «(...) A planned and flexible interview with respect to interpreting the meaning of the described phenomena (Krumsvik, 2014, s.124).

Temaene i semistrukturert intervju er fastlagt, men rekkefølgen på spørsmålene blir bestemt underveis i intervjuet. På denne måten kan forskeren følge med på informantenes svar, men likevel få svar på temaene og spørsmålene som er fastlagt for intervjuet (Thagaard, 2009). Semi strukturert intervju kan beskrives som en liste over temaer og spørsmål som intervjueren skal stille informanten (Johannessen et al., 2009, Kvale et al., 1997). Intervjuspørsmålene er tematisk koblet til intervju temaet, de teoretiske begrepene som ligger til grunn for undersøkelsen og til analysen (Kvale et al., 1997). Det er viktig å stille spørsmål som får informanten til å reflektere over temaene og som gjør at informanten gir utfyllende svar (Thagaard, 2009).

Da det gjelder denne studien ble det brukt en intervjuguide som besto av temaer og spørsmål som skulle stilles. Men rekkefølgen på spørsmålene varierte ut ifra svarene til informantene. Informantene ble også utdelt ulike elevprofiler, dette førte til at spørsmål konteksten var ulikt for informantene og at jeg måtte være fleksibel med å følge opp med oppfølgingsspørsmål som informantene ga.

Jeg vil videre i oppgaven gi en beskrivelse av intervjuprosessen ved bruk av Svend Brinkmann og Steinar Kvale (2009) sin beskrivelse av intervjuprosessen. Brinkmann og Kvale (2009) hevder at en intervjuundersøkelse er delt inn i syv stadier. Grunnen til at intervjuundersøkelse er basert på syv stadier, er for å gjennomføre intervjuene på en velkjent og systematisk måte (Kvale & Brinkmann, 2009)

I denne studien vil jeg også vise prosessen av intervjuundersøkelsen ved bruk av de syv stadiene. Dette for å gi organisert og velkjent beskrivelse av intervjuprosessen

Tematisering:

Brinkmann og Kvale (2009) hevder at den første fasen i intervjuundersøkelsen er tematisering, der forskeren skal danne en forståelse for hva formålet med intervjuet. Altså hva forskeren ønsker å oppnå med intervjuet (Brinkmann & Kvale, 2009)

I min oppgave, kommer det klart og tydelig fram formålet med studien gjennom min problemstilling. Basert på hvilken bakenforliggende premisser veiledere karriereveiledere elever på ungdomsskolen. Med utgangspunktet i denne problemstillingen kunne jeg videre planlegge intervjuundersøkelsen.

Planlegging

Planlegging er den andre fasen i stadiet og her hevder Brinkmann og Kvale (2009) at forskeren planlegger hvordan oppgaven skal løses eller undersøkes. I denne fasen er det også viktig å planlegge spørsmål som er relevant å stille i intervjuet slik at det er enkelt å holde fokuset på temaet og formålet i oppgaven (Brinkmann & Kvale, 2009)

I min studie tok det litt langt tid på å planlegge studien. Planlegging av oppgaven begynte med å avgrense problemstilling og deretter finne teorier, som var relevante i forhold til temaet og problemstillingen. I denne fasen ble det også planlagt hvordan intervjuguiden skulle se ut og spørsmålene og temaene i intervjuguiden. Spørsmålene i intervjuguiden var utformet på grunnlag av problemstillingen og forskningsspørsmålene. Problemstillingen og forskningsspørsmålene var derfor et bakteppe for de spørsmålene og temaene som ble inkludert i intervjuguiden. Intervjuguiden for denne studien ble delt inn i flere temaer slik som definisjoner av fagtermer, skolen som institusjon, innholdet i karriereveiledning, kompetanse hos veiledere og elevprofiler. Under disse temaene var det ulike spørsmål som var knyttet til temaene. Jeg hadde også i forkant utformet oppfølgingsspørsmål i tillegg til hovedspørsmålene som ble tatt i bruk når jeg følte enten at jeg fikk ja eller nei svar eller når informantene ikke ga utfyllende svar. Et eksempel på et hovedspørsmål som ble utformet var hvilke vurdering hadde du gitt til denne elevprofilen? Hvorfor hadde du gitt denne vurderingen. Slike spørsmål får i gang en tankeprosess hos informantene og dette fører til at de reflekterer over sine svar og tolkninger.

Intervjuing

Intervjuing er neste fase og i denne fasen skal forskeren bruke intervjuguiden i intervjuet, som den har utformet i planleggingsfasen (Brinkmann & Kvale, 2009)

Da det gjelder gjennomføringen av strukturert intervju, ga dette meg også muligheten til å stille spørsmål som jeg ikke hadde forberedt i forkant eller nevnt i intervjuguiden, det var spørsmål som dukket opp underveis i intervjuet. Intervjuene varte i ca. en time og tretti minutter hver og på grunn av Corona pandemien ble alle intervjuene utført digitalt enten via Zoom eller Teams. Intervjuene startet først med en introduksjon om studien, deretter ble det stilt spørsmål om respondentenes bakgrunn, altså deres arbeidsstilling, hvor lenge de hadde jobbet på skolen osv. Videre ble det stilt spørsmål som var relatert til informantenes oppfatning av ulike begreper og termer. Et stykke inn i intervjuet ble informantene presentert de fiktive elevprofilene.

De fiktive elevprofilene ble brukt, som et verktøy for å innsikt i karriereveilederes tolkninger, meninger og holdninger. Hensikten bak elevprofilene var både å undersøke karriereveilederens holdninger, meninger og tolkninger basert på premisser som tok utgangspunktet i elevprofilene. Elevprofilene ble også brukt for å få et dypdykk i karriereveiledningspraksisen, med tanke på intervjuet i første omgang tok utgangspunktet i teoretiske refleksjoner rundt veiledningen. Elevprofilene inkludert premissene sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer.

De fiktive elevprofilene i dette studiet inneholder fiktive situasjonsbeskrivelser i form av elevprofiler. Innholdet i elevprofilene er basert på reelle beskrivelser av elever, som karriereveiledere har møtt i sin arbeidshverdag. Fiktive elevprofilene inneholder beskriver av elever som inneholder premissene sosioøkonomisk bakgrunn og elevenes karakterer. Sosioøkonomisk bakgrunn blir i denne studien uttrykt gjennom elevene sosial bakgrunn og kulturell bakgrunn. Med sosial bakgrunn i denne studien blir dettolket ut ifra foreldrenes yrke og utdanningsnivå. Dette fordi Boudon (1974) hevder at sosial bakgrunn er et samlet begrep, som omfatter yrke og utdanningsnivå hos foreldrene (Boudon, 1974). Med kulturell bakgrunn menes det i denne studien forelderens fødeland altså foreldrenes etnisitet. Foreldrenes etnisitet

	Karakterer: Gode	Karakterer: Gode	Karakterer: svake	Karakterer: svake
	Norske foreldre	Utenlandske foreldre	Norske foreldre	Utenlandske foreldre
Høyere utdanning	Profil A	Profil B	Profil C	Profil D
Uten høyere utdanning	Profil E	Profil F	Profil H	(Profil I)

blir avgrenset og beskriver elevprofiler med foreldre med innvandrerbakgrunn og etnisk norsk foreldre Som nevnt tidligere blir det bruk Dzamarija (2009) definisjon av innvandrerbakgrunn

Respondentene ble utdelt tre elevprofiler hver. Jeg vil nedenfor gi oversikt over hvilke elevprofiler og premisser som ble utdelt til de ulike informantene. Som dere ser nedenfor i tabellen blir de ulike variasjonen og elevprofilene som ble utdelt til informantene presentert. De fire informantene fikk utdelt tre elevprofiler hver og som dere ser så har elevprofil I blitt satt i parentes, dette fordi det var planlagt å intervju flere informantene. Men siden det kun var fire informantene i studien fikk ingen av informantene elevprofil I. Hvis det hadde vært flere informanter i studien så hadde jeg fått en større bredde i data funnet og bedre forståelse om dette temaet og elevprofilene.

Elevprofilene ble utdelt tilfeldig, dette for å skape variasjon blant data funnene. Elevprofilene ble fulgt opp av spørsmål. Spørsmålene ble formulert i den hensikt i å avdekke informantenes vurderinger av elevprofilene basert på premissene som kjennetegner de ulike elev typene. Noen av de spørsmålene som ble stilt etter å ha vist elevprofilene var «Gitt denne fremstillingen av eleven, hvordan ville du som karriereveileder veiledet denne eleven?» og «Hvorfor ville du ha gitt denne vurderingen til eleven?». Elevprofilene vekket interesser og

ble beskrevet som realistiske av informantene. Dette fordi flere av informantene uttrykket at slik elever har jeg møtt på i hverdagen. Det var til sammen tolv elevprofiler som ble presentert til karriereveilederen, men på bakgrunn av oppgavens omfang vil jeg presentere to av dem:

En elevprofil som er brukt i denne studien, er følgende:

Anna vil bli lege, advokat eller veterinær. Hun er målrettet og sikter høyt når hun skal velge studie og yrke. Hun har allerede fastlagt en plan for når og hvordan hun skal oppnå målet sitt og er fast bestemt på hva hun skal velge mellom. Hun vil velge studiespesialisering. Anna har karakteren 6 i matematikk, 5 i norsk muntlig og skriftlig og 6 i engelsk skriftlig og muntlig. Foreldrene til Anna er etniske norske og begge har høyere utdanning og har fulltidsstillinger, og hjelper fortsatt Anna med skolearbeid. Foreldrene til Anna ønsker også at hun velger å ta høyere utdanning.

En annen elevprofil der premissen sosial bakgrunn er varierende:

Naima går på Jordal ungdomsskole i 10.klasse og ønsker å ta studiespesialisering. Naima sine foreldre kommer fra India og har kun obligatorisk utdanningsbakgrunnen. Moren til Naima er hjemmeværende, og faren jobber som frisør. Både Naima og foreldrene hennes vil at hun skal velge studiespesialisering og at hun skal bli Lege eller tannlege. Naima har reflektert grundig på utdannings og yrkesvalget sitt. Naima har karakteren 6 i både norsk, matte og engelsk og hun har også karakteren G i orden og atferd.

Transkribering

Transkribering er den neste fasen og i denne fasen skal man forklare, tydeliggjøre eller klargjøre datamaterialet, som man har samlet gjennom tidligere faser. Enklere sagt skal datasettet bli transkribert. Transkribering betyr at man tar en muntlig tale og gir den en skriftlig form (Brinkmann & Kvale, 2009).

I lys av min studie brukte jeg diktafon appen for å ta opptak av den muntlige talen. Jeg transkriberte intervjuene rett etter at intervjuene, var gjennomført dette for å ha gode minne av samtalen. Jeg vil utdype denne delen enda mer i trinnet etiske betraktninger. Jeg beskriver transkribering fasen i det første steget i den tematiske analysen.

Analysering

De tre neste stegene i intervjuprosessen er analysering, verifisering og rapportering. Analysering fasen går ut på av det er analyse av datasettet, som har blitt transkribert. Her er det viktig at forskeren bestemmer seg for hvilken analysemetode som den skal benytte seg av. Brinkmann og Kvale hevder at analysemetoden avhenger av studiens datamaterialet og problemstilling (Brinkmann & Kvale, 2009).

Det at jeg brukte kvalitativ intervjuet førte til at jeg fikk utdypende tolkninger og detaljert svar. Disse utdypende tolkningene og detaljerte svarene bringer med seg store mengder datamaterialet som må analyseres. Jeg leste gjentatt ganger lest gjennom datamaterialet og endte opp med å velge tematisk analysemetode. Dette fordi denne metoden var mest relevant for min problemstilling og formål med oppgaven. Jeg vil ta et dypdykk i tematisk analyse seinere i dette kapittelet.

Verifiseringsfasen

Studiens kvalitet

Videre har vi fasen verifiseringsfasen, der Brinkmann og Kvale (2009) hevder at det er viktig at forskeren vurderer kvaliteten på studien. Forskeren i en kvalitativ forskningsmetode kan vurdere kvaliteten på studien ved bruk av tre begreper som er validitet, reliabilitet og overførbarhet (Brinkmann & Kvale, 2009)

I en kvalitativ forskningsmetode er det viktig å vurdere kvaliteten på studie. Kvaliteten på studiet kan vurderes på grunnlag av tre begreper, som er validitet, reliabilitet og overførbarhet. Det har vært en diskusjon om disse begrepene kan brukes i en kvalitativ forskningsmetode, fordi de allerede blir bruk i en kvantitativ forskningsmetode. Johannesen (et al, 2011) hevder at noen forskere bruker begrepene pålitelighet, troverdighet og overførbarhet. Men Johannesen (et al., 2011) velger fortsatt å bruke begrepene validitet, reliabilitet og overførbarhet om hverandre. Dette fordi det handler ikke om å velge det ene overfor det andre, men det er viktig å bruke disse begrepene om hverandre. Dette er også årsaken bak at jeg velger å benytte meg av begrepene validitet, reliabilitet og overførbarhet.

Validitet

Validitet viser til oppgavens bekreftbarhet. Validitet i en kvalitativ forskning har som formål å undersøke om forskeren har undersøkt det den egentlig skulle undersøke, (Krumsvik, 2014, Thagaard, 2009)

I lys av min studie hadde jeg som formål å undersøke karriereveiledernes refleksjoner og holdninger til premissene, som ligger til grunn i karriereveiledningen. For å undersøke karriereveilederens holdninger og refleksjoner ble det brukt semistrukturert intervju som forskningsmetode. Intervju som forskningsmetode ga meg muligheten til å få fyldige (Johannessen et al., 2011) og detaljerte beskrivelser av karriereveilederens refleksjoner, tanker og holdninger. Videre ble oppgavens validitet styrket ved at intervjuet inneholdt en intervjuguide, der spørsmålene bidro til å vise interessen av hva jeg ønsket å undersøke. Jeg opplevde det slik at informantene skjønnte spørsmålene, dette fordi de ga detaljerte og reflekterte svar. Begrepet validitet henger tett sammen med begrepet reliabilitet (Johannessen et al, 2011).

Reliabilitet

Reliabilitet er knyttet til studiens repliserbarhet eller pålitelighet (Thagaard, 2009).

Repliserbarhet handler om at en annen forsker som anvender samme metode, vil komme fram til tilsvarende like resultater (Thagaard, 2009, Johannesen et al, 2011). Med pålitelighet menes det her at om forskningen eller studien er utført på en pålitelig måte. Altså om forskeren virker troverdig og at man har tillit til forskningen.

Johannessen hevder (et al, 2011) at kravet om studiene reliabilitet er lite hensiktsmessig eller vanskelig å oppnå i kvalitativ forskningsmetode. Altså det vil være vanskelig for en annen forsker å kopiere en annen kvalitativ metode, dette fordi i kvalitativ metode kan både forskerens rolle, situasjonen og informantene endre seg. Dette lar seg ikke gjenskap og etterprøv i eksakt utvalg på et seinere tidspunkt.

Da det gjelder denne studien, har det blitt forsøk å ta høyde for høy reliabilitet ved å gi en konkret og eksakt beskrivelse av både intervjuet og tematisk analyse. I tillegg blir det henvist til rådata i form av utsagn i neste kapittel for å frem pålitelighet. Karriereveiledning er et

fenomen som stadig er under utvikling, og resultatene kan være annerledes hvis man intervjuer de samme fire informantene igjen om for eksempel seks måneder.

Overførbarhet

Det siste kvalitetssikring kriterier i kvalitativ forskning er overførbarhet. Da det gjelder begrepet overførbarhet hevder Johannessen (et al 2011) at i en kvalitativ metode er formålet å overføre kunnskap i stedet for å generalisere det, slik man gjør i kvantitativ forskning. «En undersøkelses overførbarhet dreier seg om hvorvidt det lykkes en å etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige på andre områder enn det som studeres» (Johannessen et al., 2011, s.231). Med andre ord menes det her at overførbarhet er knyttet til spørsmålet om forskningen kan også gjelde for andre studier eller i andre sammenhenger (Thagaard, 2009).

Som nevnt tidligere i oppgaven er ikke utvalget i studien stor nok til å overføre det til andre studier. I denne studien ble fire karriereveiledere i ungdomsskolen intervjuet, og deres fortolkning ble tydeliggjort i studien. Deres fortolkning kan gjelde for lignende situasjoner eller andre sammenhenger. Det kan for eksempel tenkes seg at karriereveilederes holdninger eller refleksjoner til veiledningen kan bidra til å øke kompetanse eller gi kunnskap til leseren. Men jeg er bevisst på at denne studien kun gir en begrenset innsikt i veilederens holdninger og refleksjoner og kan være vanskelig å gjelde for andre studier utenfor konteksten.

Rapporteringsfasen

Etiske vurderinger og refleksjoner rundt oppgavens kvalitet

I den siste fasen som blir kalt for rapporteringsfasen skal forskeren formidle datasettet på en slik måte at de er i tråd med de vitenskapelige kriteriene.

Her er det viktig at forskeren tar hensyn til de etiske perspektivene som ligger til grunn ved undersøkelsen (Brinkmann & Kvale, 2009)

Som følge av intervjuet og analysearbeidet ble de etiske vurderinger tatt til betraktning i denne studien. I intervjusituasjon er det viktig at intervjueren viser respekt overfor informantenes grenser, slik at vedkommende ikke angrer på informasjonen, som har blitt delt i intervjuet. Det er viktig å legge opp intervjuet på en slik måte, som bevarer informantenes integritet. Dette kan gjøres ved at forskeren viser respekt og tar hensyn til informantenes vurdering, motiver og selvrespekt (Thagaard, 2009).

Det er også viktig at forskeren har fått informert samtykke av informanten. Informert samtykke innebærer at informantene deltar i forskningsprosjektet på frivillig basis og kan når som helst trekke seg fra prosjektet. En annen forklaring på informert samtykke er at informanten blir informert om forskningens overordnede mål, om hovedtrekkene i prosjektet og om fordeler og ulemper knyttet til forskningsprosjektet (Kvale et al., 1997).

I denne studien ble informert samtykkeskjema sendt til veilederen på e-post før intervjuet. I samtykkeskjema ble det blant annet nevnt om at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet og at all informasjon, som direkte kan knyttes til informantene og deres skole skulle bli anonymisert. Informantene sendte tilbake informert samtykkeskjema med signatur før intervjuet. Jeg legger til informasjonsskrivet på slutten av oppgaven som et vedlegg.

En annen etisk betraktning som kom til overveielse, var metoden for å registrere intervjuet. De ulike metodene man kan bruke for å registrere intervjuet kan være lydbåndopptak, videoopptak, notatskriving osv. Hvis man ønsker å sikre god dokumentasjon av tale under intervjuet, kan man benytte seg av digital diktafon eller iPod, men det er også mulig å bruke båndopptaker/analog diktafon (Johannessen et al., 2011).

Jeg brukte digital diktafon appen for å registrere intervjuet. Det at jeg brukte diktafon appen førte med seg en del utfordringer. Utfordringene var blant annet at jeg ikke fikk stoppet lydopptaket, der jeg ønsket å stoppe det, men måtte jeg hele tiden spole hele lydopptaket fra starten av for å transkribere den delen jeg hadde gått glipp av. Andre utfordringer som diktafon appen førte med seg, var at siden jeg ikke hadde kjennskap til nettskjema for appen på forhånd, så førte det til at jeg brukte veldig lang tid til å fylle ut nettskjema og deretter fikk jeg muligheten til å bruke appen. Men lyd kvaliteten på appen var god. Siden jeg brukte lydopptak i masteroppgaven min, måtte jeg derfor søke om tillatelsen fra SIKT-

Kunnskapssektorens tjenesteleverandør eller Norsk senter for forskningsdata (NSD). Grunnen til at jeg måtte melde prosjektet mitt til NSD, var fordi lydopptaket regnes som personlig opplysning, og opplysninger som kan knyttes direkte til en person må meldes til NSD.

Som en avsluttende kommentar til intervjuene vil jeg gjøre rede for en annen etisk vurdering i oppgaven. Den etiske vurderingen er knyttet til konfidensialitet. Thagaard (2009) definerer konfidensialitet slik, «de som gjøres til gjenstand for forskning, har krav på at all informasjon de gir, blir behandlet konfidensielt» (Thagaard, 2009, s. 27). Dette innebærer at datamaterialet skal anonymiseres (Thagaard 2009).

I denne studien har alle informantene fått fiktive navn i form av bokstaver. Både navene til informanten, samt skolene har også blitt anonymisert ved at de ikke har blitt fortalt hvilke skoler karriereveilederne jobber eller hva karriereveilederne heter. Det er heller ikke all informasjon om informantene som er like relevant for oppgaven, dermed har jeg valgt å ikke inkludere den informasjon i oppgaven.

Studiens svakheter

I denne oppgaven ser jeg to faktorer, som svakheter ved denne oppgaven. Det ene er utvalget i oppgaven. Som nevnt tidligere er det fire informanter i denne studien. Dette er både en begrensning og svakhet ved denne oppgaven. Dette fordi utvalget ikke kan representere resten av populasjonen og fordi jeg ikke får en bredde i studie. En annen svakhet ved oppgaven er at alle intervjuene ble utført digitalt, enten via Zoom eller Teams. Dette kan være en svakhet ved oppgaven, fordi jeg ikke var i direkte nærkontakt med informantene og ikke fikk muligheten til å oppleve eller tolke det naturlige miljøet eller konteksten som intervjuene kunne bidra til.

For å bearbeide datamaterialet som ble innhentet gjennom semi strukturert intervju, ble det brukt en analysemetode. Jeg endte opp med å bruke tematisk analyse som forskningsmetode som jeg skal gjøre rede for videre i oppgaven.

Tematisk metode

Tematisk analyse er en populær metode innad i kvalitativ forskningsmetode. Tematisk analysemetode består av systematisk identifisering, organisering og rapportering av mønstre (temaer) på tvers av datasettet (Braun & Clarke, 2012). En annen forklaring på tematisk metode er at den brukes til å analysere, klassifisere og presentere mønstre(temaer) som er relatert til dataene. Metoden kan brukes når man skal søke kunnskap ved hjelp av tolkninger (Alhojailan, 2012). Metoden tillater forskere å koble opp analyse opp mot et tema, som igjen blir assosiert opp mot helheten av innholdet i dataene (Alhojailan, 2012). Noe som relevant for denne oppgaven, som ønsker å undersøke ulike karriereveilederes innstilling til faktorer som kan assosieres med teori eller elevens bakgrunn.

Tematisk analyse gir en systematisk prosedyre for å generere koder og temaer fra kvalitativ metode (Braun & Clarke, 2012). Braun og Clarke (2012) beskriver seks steg i den tematiske analyse. De seks stegene er å bli kjent med datasettet, generer koder, søke eller finne temaer, kvalitetssikring av temaer, definere og navngi temaer og siste steget er å produsere en rapport.

Det første steget er felles for alle former for kvalitativ analyse. Det første steget er å fordype seg i dataene, ved å for eksempel lese data på nytt eller å lytte til lydopptak av datasettet (Braun & Clarke, 2012). Ved å gjennomføre intervjuet og transkribere intervjuet selv ble jeg godt kjent med datamaterialet, dermed hadde analyseprosessen allerede begynte under og etter intervjuene. De fire intervjuene ble transkribert ordrett fra diktafon appen, som var talespråk til skriftspråk. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) betyr transkribering å transformere, det handler om å skifte fra en form til en annen. Intervjuene munnet ut i tekstlig transkribering materialet. Jeg lyttet til lydopptakene flere ganger i ettertid, for å sørge for at jeg ikke hadde gått glipp av noe.

Steg to begynner med en systematisk analyse av data gjennom koding. Koder er analyseenheter som legger vekt på interessante trekk ved dataene og som også er relevant i forhold til problemstillingen. Koder kan bli sett på som byggesteiner for analysedelene. Koding kan utføres på to nivåer, der den ene er semantisk koding og latent koding. Braun og Clarke (2012) hevder at latent koding blir brukt til å fortolke fremstillingen av teksten. Latent koding blir brukt å få fram underliggende antakelser. På den andre siden har vi semantisk koding som handler om å ordrett beskrive hva informanten har sagt (Braun & Clarke, 2012).

Jeg benyttet meg av begge nivåene for koding slik at jeg får innblikk i karriereveileders holdninger og refleksjoner basert på teoretisk kompetanse og praktisk kompetanse. Jeg laget koder i forhold til problemstillingen, ved å lese gjennom transkriberingen av intervjuet flere ganger og skrive koder underveis i margen.

Den tredje fasen i tematisk analyse er å søke etter temaer. I denne fasen hevder Braun og Clarke (2012) at analysen får en form, med tanke på at man går fra koder til temaer. Definisjonen til et tema ifølge Braun og Clarke (2012) er «et tema fanger opp noen som er viktig med dataene i forhold til problemstilling og representere ett et mønstret i responsen eller mening i datasettet» (min oversettelse av definisjonen) (Braun & Clarke, 2012, s,63).

I denne oppgaven ble alle informantene stilt de samme spørsmålene og det ble hentet inn data fra alle informantene om temaene i intervjuguiden. Deretter ble tekstutdraget med tilhørende koder satt opp i en tabell og jeg begynte å lete etter temaet i kodene, som var relevante i forhold til problemstillingen.

Trinn fire kan ses på som kvalitetskontroll av temaene og kodene. De vil si å sikre at alle kategorier har temaer, som passer sammen med problemstillingen og med kodene i oppgaven. Hvis de ikke passer så godt sammen må forskeren enten lage nye koder eller flytte kodene under ett annet tema (Braun & Clarke,2012)

Etter å ha sammenlignet og kvalitetssikret temaene og kodene på tvers av datasettet, kom jeg fram til temaer, som var blant annet en deskriptiv beskrivelse av karriereveiledere, innholdet i veiledningen og elevprofiler. Disse temaene vil jeg vise til tydeligere i neste trinn.

Neste steg i analyseprosessen handler om å definere temaene som ble valgt i analyseprosessen. Altså å beskrive hva temaet handler om, hvordan temaet henger sammen med andre temaer og hva som er unikt med hvert enkelt tema. En god måte å skrive om et tema på er å oppsummere essensen av hvert tema med noen få setninger. Det er viktig at temaene ikke er repeterende og er direkte knyttet til problemstillingen (Braun & Clarke, 2012).

Da det gjelder denne studien var det bestemt på forhånd at jeg ønsket å analysere tre kategorier. De tre kategoriene var (1) karriereveilederens rolle, (2) teoretiske premisser i karriereveiledningen og (3) premissene knyttet til elevenes sosioøkonomiske bakgrunn og karakterer. Innenfor hver av disse kategoriene fant jeg noen temaer og undertemaer som jeg analyserte fram. Et eksempel på et tema i kategorien teoretiske premisser i karriereveiledningen var definisjonen var begrepet karriereveiledning. Et eksempel på et tema i kategorien elevprofilene var hvordan karriereveileder forholder seg til elevenes klassebakgrunn.

I kategorien karriereveilederens rolle har jeg kommet fram til et undertema som er deskriptiv beskrivelse av karriereveilederne og fagets integrering i skolen. Videre har vi kategorien teoretiske premisser i karriereveiledningen, her har jeg kommet fram til under temaet karriereveiledning eller rådgivning, analyse av begrepet karriereveiledning og andre undertemaer som også er relevant å analysere. Den siste fasen i tematisk analyse handler om produserer en rapport, selv om dette er den siste fasen i analyseprosessen begynner man ikke med den mot slutten av oppgaven (Braun & Clarke, 2012). Funnene fra rapporten blir presentert tematisk analysert i nest kapittel

Kapittel 5- Tematisk analyse av funnene

I dette kapittelet vil jeg presentere funnene fra intervjuene, som er utarbeidet gjennom en tematisk analyse. Strukturen for dette kapittelet er basert på at jeg vil først analysere den første kategorien som er (1) karriereveilederens rolle. Deretter vil jeg gå videre til andre kategorien, som er (2) teoretiske premisser i karriereveiledningen, som jeg vil belyse ved å undersøke informantenes utsagn om det faglige innholdet i karriereveiledningen. Denne delen er knyttet til det første forskningsspørsmålet. Avslutningsvis vil jeg analysere den tredje kategorien, som er (3) premissene knyttet til elevenes sosioøkonomiske bakgrunn og karakterer. Den tredje kategorien vil jeg belyse ved å vise til informantenes refleksjoner på bakgrunn av de utdelte elevprofilene.

Jeg vil på slutten av hver kategori vil jeg gi en felles oppsummering av analyse funnene, dette fordi tematisk analyse baserer seg på at man ser temaene/kategoriene på tvers av hverandre og ikke hver for seg (Braun & Clarke, 2012). Denne strukturen gjelder for hele kapittelet. Kategoriene inkluderer også temaer og undertemaer som er relevante å undersøke for problemstillingen.

5.1 Karriereveiledernes rolle

Den første kategorien som jeg vil presentere, er karriereveilederens rolle. I denne kategorien har jeg systematisk gått til verk og komme fram til temaet deskriptiv beskrivelse av karriereveiledere. Jeg vil i første omgang presentere informasjon om informantene som deltar i studien. Og siden denne delen av studien består av en deskriptiv del, dermed vil ikke denne delene av analysen inkludere teori. Deretter vil jeg analysere organiseringen av karriereveiledning i skolen i lys av teori. Avslutningsvis vil jeg gi en felles oppsummering av funnene i denne kategorien.

Deskriptiv beskrivelse av karriereveiledere

Jeg vil i dette avsnittet presentere informantenes bakgrunn, grunnen til at jeg vil gjøre det er for å gi en kort beskrivelse av hvem utvalget var. Den deskriptive beskrivelsen av informantene henger tett sammen med den andre delen av analysen, altså teoretiske premisser i karriereveiledningen. Dette fordi i den andre delen av analysen vil jeg analysere om karriereveilederens utdanningsbakgrunn, som blir presenter i denne delen av studien, preger karriereveiledningspraksis.

De fire informantene i studien presentere seg selv ved bruk av deres arbeidserfaring og yrkestittel. Informantene gir en liknende beskrivelse, derfor har jeg valg å inkludere sitatet som gir en konkret og tydeligere beskrivelse av karriereveiledere for studien. Dette ene sitatet er representativ for resten av utsagnene til informantene

Karriereveilederens arbeidserfaring

(...) Jeg begynte på begynnelsen av 90 tallet. Jeg har jobbet ved flere skoler også endte jeg opp her. Jeg har i de siste si 6-7 årene jobbet mer og mer som karriereveileder og jeg har hatt videre eller etterutdanning etter lærerutdanning på Lillehammer. Jeg har også en master i karriereveiledning og den har jeg tatt i godt voksen alder (...) (Informant D).

Det er fire ulike karriereveiledere i ungdomsskolen som har blitt intervjuet. De fire informantene i denne studien beskriver seg selv gjennom sin yrkestittel, altså som både lærer og karriereveileder. I tillegg til dette beskriver seg selv gjennom deres arbeidserfaring. Det som er felles for de fire informantene er at de har flere års arbeidserfaring fra ungdomsskolen. En annen likhet som de fire informantene deler, er at de er utdannet som karriereveiledere. Det at informantene er utdannet som karriereveiledere, indikere på at karriereveilederen i denne studien, har formell kompetanse til å gi eller utøve karriereveiledning.

Fagets integrering i skolens arbeid

Jeg har fram til nå presentert informasjon om utvalget for denne studien, videre vil jeg analysere utøvelsen av faget utdanningsvalg i skolen. Dette under temaet er relevant å trekke inn i oppgaven, fordi det er viktig å undersøke karriereveiledernes posisjon i skolen.

Utsagnene fra dette undertemaet viser en enighet blant alle informantene, der de fire informantene mener at det er de som har ansvaret for utøvelsen og organiseringen av karriereveiledningen. Jeg vil presentere et sitat fra en informant, som er representativt for de andre informantene

(...) De sier jo at det er hele skolens ansvar ja og det er jo det. Både på ledelse og lærerne er opptatt at elevene skal velge den riktige veien ut. Men det er jeg som karriereveileder, som har ansvaret for karriereveiledningen (Informant B)

I det innledende sitatet vises det at er forventet at karriereveiledning som virksomhet skal være hele skolens ansvar. Dette gjelder også for de andre informantene, som også mener at karriereveiledning som virksomhet er hele skolens ansvar, men det er informantene i studien som har ansvaret for karriereveiledningen.

Funnene fra datamaterialet reflektere ikke over anbefalingen til NOU 2016:7 *Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunn*, som i sin utredning hevder at karriereveiledning som fagfelt bør være hele skolens ansvar (NOU 2016:7). Dette blir også nevnt i Forskriften til opplæringsloven (2006, §22- 3), der de blant annet hevder at utdannings og yrkesrådgivning skal være et samarbeid på tvers av flere aktører og innsatser i skolen.

Funnene fra datamaterialet reflektere ikke over NOU (2016:7) og Forskriften til opplæringsloven (2006, § 22-3) anbefalinger for utøvelsen av karriereveiledning. Dette fordi karriereveiledere i denne studien hevder at er det de som har hovedansvaret for karriereveiledningen i skolen. Dette kan indikerer på at anbefalingen som NOU (2016:7) og Forskriften til opplæringsloven (§22-3) nevner viser ikke paralleller med funnene i datamaterialet.

Mitt inntrykk fra intervjuene er at anbefalinger med at karriereveiledningen skal være forankret på systemnivå, der ulike aktører i skolen bidrar på ulike måter, ikke er oppnådd. Grunnen til at jeg dette er, fordi som flere av informantene legger fram er at det er de som er pådriveren for karriereveiledningen. Dette tolker jeg som at veilederne i praksis står alene, da det gjelder utøvelsen av veiledningen.

Oppsummering av kategorien karriereveilederens rolle

Jeg vil oppsummere funnene fra denne kategorien ved å si at de fire informantene gir en lignende beskrivelse når de skal presentere seg selv. Karriereveilederne i studien nevner at de har lang arbeidserfaring fra skolen og at de er utdannet som karriereveiledere. Det at de er utdannet innenfor sitt yrke, tyder på at de har kompetanse om utøvelsen av karriereveiledningen. Det andre temaet som også ble analysert tok utgangspunktet i karriereveilederens posisjon i skolen. Utsagnene fra dette teamet viser en enighet blant funnene som viser at karriereveilederne i denne studien står helt alene når de skal utøve veiledningen, selv om det blir sett på hele skolens oppgave. Disse funnene ble analysert i forhold til NOU 2016:7 og Forskrift til opplæringsloven anbefalinger, som viser at funnene ikke reflekterer over anbefalingene.

5.2 Teoretiske premisser i karriereveiledningen

Videre i studien vil jeg presentere den andre delen av analysen som baserer seg på de teoretiske premissene i karriereveiledningen. Jeg vil analysere det teoretiske innholdet i veiledningen, ved å undersøke det første forskningsspørsmålet. Forskningsspørsmålet lyder slik *hvilke teorier og perspektiver på karriereveiledning viser seg i karriereveilederens refleksjoner om egen karriereveiledningspraksis*. Forskningsspørsmålet vil bli undersøkt ved at jeg tar utgangspunktet i det konseptuelle rammeverket for oppgaven. Som jeg har nevnt tidligere er det konseptuelle rammeverket basert på karriereveilederens utdanning, som karriereveileder fra Oslomet. Det er derfor relevant å analysere om karriereveilederens faglige bakgrunn, altså deres perspektiver på teorier påvirker karriereveiledningspraksis.

I denne delen av oppgaven vil jeg først begynne med å undersøke karriereveilederens refleksjoner rundt begrepene karriereveileder og rådgiver. Deretter vil jeg analysere karriereveilederens holdninger og refleksjoner rundt teoriens viktighet i karriereveiledning, altså hvilke teorier som de vektlegger. Videre i oppgaven vil jeg avgrense studien ved å analysere begrepet karriereveiledning. Grunnen til at disse temaene er inkludert i oppgaven er for å undersøke karriereveilederens refleksjoner og holdninger rundt de teoretiske premissene i karriereveiledningen. Videre i oppgaven vil jeg også inkludere karriereveilederens refleksjoner rundt utøvelsen av karriereveiledningen. Dette temaet er relevant å analysere for å undersøke om karriereveilederens refleksjoner rundt de teoretiske rammeverket, er i tråd med utøvelsen av karriereveiledningen.

Karriereveiledning eller rådgivning?

Som vi ser viser funnene fra temaene deskriptiv beskrivelse og fagets integrering i skolen at flere av informantene benytter seg av begrepet karriereveiledning eller karriereveileder framfor rådgivning eller rådgiver. Det er derfor interessant å analysere hva som ligger i skille mellom karriereveileder eller rådgiver. Det er interessant å analysere dette skille for å

undersøke hva det innebærer for informantene å være karriereveileder eller rådgiver. Det er også relevant å analysere informantenes definisjon av det teoretiske begrepet karriereveileder, for å se om informantenes holdninger og refleksjoner til begrepene, har betydning for karriereveiledningspraksis. Enklere sagt om det å enten være rådgiver eller karriereveileder har betydning for hvordan karriereveiledningen utøves.

Alle de fire karriereveilederne sa at de foretrekker å bruke begrepet karriereveiledning framfor rådgivning. Men informantene uttrykker seg på ulike måter, da det gjelder begrunnelse for hvorfor de velger å omtale seg selv som karriereveiledere og ikke rådgiver. Begrunnelsen som er blant informantene, er at begrepet rådgivning er gammeldags.

Jeg bruker rådgivning veldig lite. Jeg prøver å ikke bruke de bevisst, men henger igjen i språket. Men så får jeg stadig telefoner om at folk skal snakke med rådgiver, men jeg har vært innom og forandret stillingstittelen min på skolens hjemmeside fra rådgiver til karriereveileder (Informant D)

En annen informant hevder

Jeg har tilpasset meg det moderne samfunnet og derfor bruker jeg begrepet karriereveileder og ikke rådgiver, som man gjorde tidligere (Informant B)

En annen informant forteller denne årsaken bak valget:

De står vel egentlig på litt forskjellige ting, men gamle dager så han gjorde liksom som en rådgiver at jeg synes du skal det er mitt råd til deg (...)Jeg følte vel kanskje at karriereveiledning er et mer åpent og bredt og der man presenterer alternativer. Jeg mener også at de står vel egentlig for noe litt forskjellige ting, men gamle dager så sa rådgiver at jeg synes du skal gjøre dette fordi dette er mitt råd til deg. Jeg velger å presentere meg selv som veileder og ikke rådgiver, fordi jobben min er ikke å gi råd (Informant C).

Ut ifra utsagnene ser vi at de fleste informantene foretrekker å bruke begrepet karriereveiledning istedenfor rådgivning. Årsaken bak at de velger å omtale seg selv som

karriereveiledere og ikke rådgivere, er fordi utsagnene viser at rådgivning ses på som et begrep som er utdatert, altså gammeldags. Begrepet rådgivning blir også sett på som negativt av karriereveilederen i studien, fordi den tyder på å styre eleven. Eleven blir styrt ved at karriereveiledere skal gi råd eller peke veien for eleven. Derfor velger informantene i denne studien å presentere seg selv som karriereveiledere.

Reflektere vi over ekstraktene ved bruk av det konseptuelle rammeverket, finner vi Skagen som også skiller mellom veiledning og rådgivning. Skagen hevder (2004) at rådgivning blir forstått som en form for direkte kommunikasjon/dialog, der det er mulig å gi råd til den som mottar rådgivningen. Dette perspektivet på rådgivning finner man tydelig igjen hos informantene, som også hevder at rådgivning handler om det å gi råd. Utsagnene viser også at veilederne opplever at jobben deres er ikke å gi råd til elevene, men derimot presentere valgmuligheter.

Skagen (2004) hevder videre at veiledning på den andre siden blir forstått på som en mykere kommunikasjon. Det er spørsmålene som dominerer samtalen. Veiledere i denne situasjonen søker symmetri i forholdet. Det legges også vekt på å stille de riktige spørsmålene i veiledningen, slik at spørsmålene lirer vedkommende mot erkjennelse (Skagen, 2004, s.20). Samtidig mener også Skagen at det er ikke mulig å utlede store forskjeller mellom disse to begrepene, fordi veiledning som virksomhet har også som mål å lede noen på veien og det å skille mellom rett og galt. Dette skiller ikke veiledning så mye fra rådgivning, der rådene skal bidra til å komme videre på den rette veien (Skagen, 2004).

Informantene legger også en annen betydning i karriereveiledningen som Skagen (2004) ikke gjør. Et eksempel på dette er utsagnet som viser at begrepet karriereveiledning er mer tilpasset det samfunnet vi lever idag. Dette nevner ikke Skagen i sin beskrivelse (Skagen, 2004).

Jeg tolker det slik at informantene presentere seg selv som karriereveiledere og ikke rådgivere, fordi de legger ulike betydninger i begrepene. De betydningene karriereveilederne i denne studien legger i begrepene indikerer på at valget om å presentere seg selv som karriereveileder er bevist. Dette tolker jeg, fordi som en av utsagnene viser at den ene informanten endret stillingstittelen fra rådgiver til karriereveileder på skolens hjemmeside.

Analyse av begrepet karriereveiledning

Fram til nå har vi fått et overordnet blikk ut ifra informantenes refleksjoner rundt skille mellom karriereveileder og rådgiver. Jeg vil i denne delen av oppgaven analysere begrepet karriereveileder, det er relevant å få taket i et konkret begrep, fordi det viser karriereveilederens teoretiske holdninger til karriereveiledningen. I dette avsnittet vil jeg derfor presentere informantenes refleksjoner rundt det teoretiske begrepet karriereveiledning for å undersøke om begrepet har en tilknytning til karriereveiledningspraksis. For å få informantenes refleksjon rundt dette begrepet ble det stilt spørsmålet hvordan vil du definere begrepet karriereveiledning.

De fleste informantene gir lignende vurdering av begrepet karriereveiledning, selv om de uttrykker seg ulikt. Informantene mener at karriereveiledning er et begrep som er bredt og handler om å presentere muligheter for elevene. Karriereveiledning som begrep avhenger også av tankeprosessen til eleven.

Jeg vil i denne omgangen presentere to av de utsagnene, som er representanter for de fleste informantene. Jeg velger å presentere disse to utsagnene, fordi disse to utsagnene gir en utfyllende og detaljert beskrivelse av begrepet.

Begrepet er veldig bredt, men i hovedsak handler karriereveiledning om det å legge til rette for enkeltelever og det å skulle kanskje presentere alternativer, men ikke gi entydige svar. Det er også viktig at eleven får selvinnsett altså blir bevisst over sine verdier, interesser osv. Karriereveiledning skal også bidra til at elevene skal håndtere egne karrierevalg. Det jeg har pleid å si at det å være rådgiver er å gi råd og skulle i det som trengs for å kunne være sjefen for å kunne styre gjerne det å styre eget liv, (...) jeg vil veldig gjerne presentere hva som er muligheter og jeg kan godt gi konkrete råd hvis jeg blir direkte bedt om det, men jeg har mest lyst til at på å presentere alternativer (Informant C)

En annen informant utgir denne beskrivelsen

Spør hvor man er i tankeprosessen. Før har jeg sagt at karriereveiledning handler om å få den andre til å tenke, men så tenker jeg at det alltid en person har behov informasjon som en person har behov for og det er ikke noe vits å veilede noen fram til at de skal finne vilbli siden. Noen ganger er det informasjon andre ganger er det samtale og noen ganger er det gruppesamtale og noen ganger individuelt samtale. Kommer ann på hva det er og hvor i prosessen personen er, (...) men begrepet er bredt (Informant A)

Sitatene ovenfor viser at informantene mener at begrepet karriereveiledning er bredt, dette kan tolkes i retningen av at begrepet ikke er lett å definere. Det blir også nevnt at karriereveiledning handler om å legge til rette for enkeltelever eller at karriereveiledningen tar utgangspunktet i elevenestankeprosess. Målsetningen ved begrepet karriereveiledning ifølge informantene handler om det å presentere muligheter, men ikke gi råd. Det at karriereveiledningen skal ta utgangspunktet i å presentere muligheter kan tolkes i retningen av at eleven får presentert flere valgmuligheter, slik at det er de som til slutt tar valget. Utsagnene til informantene indikere også på at karriereveiledningen legges til rette for enkeltelever eller skal være individbasert.

Utsagnene fra informantene som viser at begrepet karriereveiledning er ganske bredt, kan reflektere i forhold til Kunnskapsdepartementets perspektiv på karriereveiledning. Kunnskapsdepartementet skriver (2016:7) at karriereveiledning, er et relativt nytt begrep og et bredt begrep i den norske konteksten (Kunnskapsdepartementet, 2016:7).

Basert på utsagnene til informantene da det gjelder målsetninger ved begrepet karriereveiledning viser paralleller til Kunnskapsdepartementets beskrivelse av formålet med karriereveiledning. Utsagnene vektlegger at karriereveiledning skal bidra til at eleven holdes ansvarlig for egne valg eller få selvinnsett da det gjelder deres interesser og verdier.

Denne delen av utsagnet minner om formålet med karriereveiledning ifølge Kunnskapsdepartementet (2016: 7), som skriver at elevene som individer skal gjøres i stand til å ta egen utdanning/-yrkesvalg. Utsagn viser også paralleller til Forskrift til opplæringslova §22-3, der karriereveiledning skal bidra til at «(...) få kunnskap, sjølvinnsett og evne til sjølv å kunne ta avgjerd om yrkes- og utdanningsval (Forskrift til opplæringslova §22-3)

Noen av sitatene til informantene viser også preg av den konstruktivistiske tradisjonen, selv om det direkte ikke blir nevnt i utsagnene. Sitatene viser at informantene mener at karriereveiledning skal blant annet bidra til at eleven blir kjent med seg selv eller få selvinnstikk og at de også skal bli bevisste over å håndtere egne karrierevalg.

Det at elevene skal bli kjent med seg selv, blir også uttrykt i den konstruktivistiske tradisjonen, der Kjærgård & Plant hevder (2018) at Savickas mener at karrierevalg omfatter at individet reflektere godt over sine karrierevalg og får selvinnstikk. Altså tenke på hvem de er og hvorfor og hvordan de velger de tar det karrierevalget (Kjærgård & Plant, 2018)

Basert på utsagnet kan vi også trekke inn Peavy, som hevder (2006) at veiledere skal bidra til at veisøkere holdes ansvarlig egne karrierevalg (Peavy 2006). (Peavy 2006). Dette finner vi også igjen i utsagnet til informanten, der det blir nevnt at elevene skal holdes ansvarlig for deres karrierevalg.

Jeg tolker det slik at informantene mener at målsettingen til begrepet karriereveiledning handler om å sette eleven eller enkeltindivider i sentrum. Dette fordi karriereveilederen, mener at elevene skal få selvinnstikk overfor sine valgmuligheter, interesser og verdier og tankeprosess. Det at enkeltelever eller individer blir satt i sentrum tyder på at karriereveiledningen er individbasert.

Det teoretiske grunnlaget i karriereveiledningen

I dette avsnittet vil jeg analysere det teoretiske grunnlaget i karriereveiledningen, basert på utsagnene i data funnene. Dette for å analysere om karriereveilederens refleksjoner og beskrivelse av begrepet karriereveiledning gjenspeiler i teorien. Som tidligere utsagn viser, nevner alle informantene at de har en utdanningsbakgrunn som karriereveiledere. Dermed er det relevant å analysere om karriereveiledningen bygger på deres utdanningsbakgrunn, altså det teoretiske rammeverket i oppgaven.

I første omgang viser utsagnene at to av informantene ikke er bevisste på teorien de bruker, men deretter uttrykker den ene informanten teorien humanismen. Jeg vil kun vise det ene utsagnet, fordi dette utsagnet viser det tydeligst. De to andre informantene nevner ulike teorier slik som filosofisk, sokratiske og konstruktivistisk tilnærming og boken system theory.

Nå spør du om noe vanskelig. (...) Jeg er tenker at mennesket skal stå i sentrum og at deres egne tanker skal bestemme altså når de skal bestemme seg noe så skal ikke de gå på tvers av deres egne verdier, tanker og ønsker, men de skal ha en viss formening om det de gjør og at den er utifra ut ifra eget ønske også liksom. Men akkurat noe teori kan jeg ikke si, men jeg lener meg mer mot humanisme og sånt da (Informant B).

En annen informant mener

Jeg tror jeg hadde satset på en sånn blanding av sånn sokratisk oppførsel eller filosofisk veiledning. Stilt spørsmål ikke komme med så mye fakta opplysninger, men mest spørre. Og jeg hadde brukt konstruivistisk tilnærming fortell meg historie om det livet du vil ha. Det er den blandingen eller tilnærmingen jeg bruker (Informant C).

Videre har vi en data ekstrakt som viser et annet teoretisk grunnlag

(...) Jeg prøver å bygge på mitt perspektiv og de verdiene jeg kommer i møte med eleven. Jeg bygger også på utdanningen som jeg har tatt i de siste årene nå gjennom karriereveiledning ved Høgskolen i Innlandet og bruker kanskje teorier som er oppdatert eller som er innenfor tida for eksempel så var jeg sansen for et stort det er noe som heter Patton og McMahon som kom med en bok som heter system theory. De har samlet masse karriereveiledningsteorier og karriereutvikling teorier også har de sett på ulike teknikker som man kan bruke. De legger fokus på at man kan bruke disse her i ulike typer samtaler med elevene av ulike situasjoner og at de kan egne seg forskjellige teknikker i ulike i ulike sammenhenger da (...). (Informant D)

Sitatene som blir presentert ovenfor, viser at karriereveiledere i denne studien vektlegger ulike teorier i karriereveiledningen. De teoriene som blir nevnt av informantene er humanismen, der mennesket blir satt i fokus. Den konstruktivistiske tradisjonen, det elevens livsopplevelser eller fortellinger blir satt i fokus. Sist, men ikke minst blir to teoretikere nevnt som er Patton og McMahon og deres bok System Theory.

Det første utsagnet viser til teorien humanismen, der mennesket og deres interesser er fokuset. Karriereveiledning er en veiledningstradisjon som tar utgangspunktet i humanistiske verdier (Tveiten, 2002). Det at karriereveiledningen er basert på humanistiske verdier, ser vi også preg av i den konstruktivistiske teorien. Selvom den konstruktivistiske teorien ikke blir nevnt av informanten, ser jeg her likhetstrekk ved den konstruktivistiske tradisjonen og utsagnene. Likheten finner sted ved at den konstruktivistiske tilnærmingen vektlegger det subjektive selvet. I det subjektive selvet er mennesket i fokus. Det subjektive selvet er den som selv konstruere sin fremtid og blir selv ansvarliggjort for deres karrierevalg (Skagen, 2004).

Da det gjelder det andre utsagnet blir det direkte nevnt at karriereveiledningen tar utgangspunktet i den konstruktivistiske tilnærmingen. Utsagnet baserer seg på knapp beskrivelse av konstruktivistiske tilnærming, men den viser paralleller med den konstruktivistiske tenkningen. Parallellene finner sted ved at Peavy (2006) hevder at livsopplevelser eller historier, som veisøkeren manifesterer i forskjellige handlinger og som den uttrykker i form av personlig mening, er det verktøyet som veiledning burde være forankret i. Hva og hvordan et menneske uttrykker seg, sammenholdt med hva og hvordan de utfører handlingen bør være hovedfokuset i veiledningen (Peavy, 2006). I tillegg blir det skilt mellom sokratiske eller filosofiske veiledning og konstruktivistisk tradisjon. Dette vil jeg ta opp igjen i neste kapittel.

Det siste utsagnet som gir en utfyllende beskrivelse av boken System Theory av forfatteren Patton og McMahon. Beskrivelsen som blir utgitt i dette utsagnet reflekterer over beskrivelsen av System theory. Utsagnet og Mary McMahon og Wendy Patton hevder (2022, s.100) at system theory framework er ikke kun basert på en spesifikk teori om karriereveiledning, men en metateoretisk framstilling av karriereutviklingen. Denne metateoretiske framstillingen bygger på flere karriereteorier. Her er det også relevant å trekke inn at system theory framework bygger også på den konstruktivistiske tenkemåten, der samfunnet er i stadig endring og karrierene er ikke stabile (McMahon & Patton, 2022).

Ut ifra det teoretiske perspektivet som ligger til grunn for denne oppgaven, tolker jeg det slik at informantene i vektlegger teorien i karriereveiledningspraksis, selv om noen av utsagnene

gir korte beskrivelser at teoriene. Vi kan her trekke inn det ene utsagnet som baserer seg på konstruktivistiske tilnærmingen. Jeg opplever det slik at beskrivelsen av konstruktivistisk veiledningen er litt for vagt. Jeg tolker dette slik, fordi som nevnt tidligere er alle disse fire informantene utdannet som karriereveiledere.

Karriereveiledningspraksis

Som vi har sett i analyse av det teoretiske begrepet karriereveiledning viser analysefunnene at karriereveilederne tar utgangspunktet i elevens tankeprosess og vektlegger det å presentere muligheter for elevene, men ikke gi råd til elevene. Videre viser analysen at karriereveiledere tar utgangspunktet i ulike teorier. Dermed er det også relevant å analysere hvordan dette utføres i karriereveiledningspraksisen. Det er relevant å analysere dette for å undersøke karriereveilederen refleksjoner og holdninger til egen virksomhet, dette kan gi et grunnlag for premissene som karriereveilederen benytter seg av. For å undersøke karriereveilederes refleksjoner og holdninger til egen virksomhet, stilte jeg spørsmålet om informantene kunne gi en beskrivelse av karriereveiledningsprosessen.

De fleste informantene forteller at i karriereveiledningen tar de utgangspunktet i elevenes interesser. Informantene kommer fram til elevenes interesser, ved at de stiller ulike spørsmål, som gir dem et innblikk i elevenes tanker om ulike skolefag og fremtidige planer. Jeg vil presentere to av sitatene til informantene som er representanter for resten av funnene i denne delen av oppgaven. Grunnen til at jeg ønsker å presentere disse to sitatene, er fordi disse sitatene gir en utfyllende beskrivelse av karriereveiledningsprosessen.

I karriereveiledningssamtalen tar jeg utgangspunktet i elevens interesser. Elevens interesser kommer fram ved at jeg stiller spørsmål, som blant annet er relatert til fag de liker og ikke liker. I noen tilfeller pleier jeg også å bruke interestetester, selv om slik tester ikke er notater, men bare for å se om eleven sier er i tråd med testen de har tatt. Noen ganger pleier jeg også å stille spørsmålet hvor ser du seg selv om fem år eller hva de tenker om deres fremtidige planer (Informant B)

En annen informant legger fram at:

Hvis vi har sånn formell veiledningsamtale så vil det være på mitt kontor (..) Jeg pleier som regel å begynne med å spørre hvor du er om 15 år. Jeg spør ofte om hvordan skolehverdagen er av typen. Hva du liker, og hva liker du ikke. Jeg ber eleven om å skissere et par sterke sider og er det noe du ikke liker, men jeg velger sjelden ordet svake sider. Hvis vi har kommet hit at om 15 år så er hun jordmor så spør jeg hvordan du kom deg dit. Har du noe peiling på ulike utdanningsløp for å komme dit. I samtalen med eleven prøver jeg å undersøke hva eleven er opptatt av altså deres favorittfag, interesser, hobbyer osv (Informant C)

Sitatene til informantene viser at informantene mener at karriereveiledningsprosessen mellom karriereveilederen og elevene tar utgangspunktet i elevenes ønsker og fremtidig planer.

Elevenes ønsker kommer i uttrykk ved at karriereveilederne stiller ulike spørsmål, slik som hva er favorittfag ditt eller hvilke fag liker du minst. Elevenes fremtidige planer kommer til uttrykk ved at karriereveilederne stiller spørsmålet hvor ser du deg selv om fem eller femten år. To av informantene nevner også at de bruker interestetester for å se undersøke om disse testene stemmer overens med forklaringen eller beskrivelsen som elevene gir til karriereveiledere i samtalen med dem.

Jeg vil i denne delen av studien trekke inn Svendsrud beskrivelse av veiledning og Hollands RIASEC modell, fordi de tar utgangspunktet i veisøkers interesser på samme måte som flere av utsagnene sier at de gjør i karriereveiledningsprosessen. Jeg ønsker å presentere både Svendsrud og Hollands teori, fordi jeg tolker det slik at det er et skille mellom Hollands teori og Svendsrud beskrivelse av veiledning basert på interesser. Skille ligger i at Svendsrud gir et overordnet blick da det gjelder karriereveiledning som tar utgangspunktet i interesser, mens Hollands teori gir en mer utdypende og konkret forklaring, da det gjelder interesser.

Selv Om utsagnene til informantene ikke direkte nevner at de bruker RIASEC modellen, finner jeg et preg av at de er inspirert av Holland teori om interesser, Vi finner preg av RIASEC modellen i utsagnene ved at de blant annet tar utgangspunktet i elevenes interesser når de skal veilede dem. Det at karriereveiledere tar utgangspunktet i interestetester kan også tolkes i flere retninger, men siden denne oppgaven tar utgangspunktet i den konstruktivistiske tradisjonen, som bygger på tidligere tradisjoner kan vi trekke paralleller mellom John Hollands modell (1973) og utsagnene til informantene.

Som nevnt i kapittel tre mener Holland at man kan kategorisere veisøker som en av seks yrkespersonligheter og at karriereveiledningen består av å finne ut hvilken eller hvilke yrkespersonligheter, som ligner mest på veisøkerens personlighet (Svendsrud, 2015) Holland hevder (1937) at en persons personlighetstype beskriver de «(...)yrkesmessige preferanser for et yrke som er karakteristiske for en type (...) (min oversettelse) (Holland, 1973, s.18). Enhver informasjon på testen fører til at individet blir utdelt en personlighetstype, som videre resulterer til at vedkommende kan bli kategorisert under ulike kategorier. Holland (1973) hevder videre at en personlighet kan være en sammensmeltning av flere personlighetstyper (Holland, 1973). Sammensmeltningen av våre preferanser for hver type, vises av en unik kode, som blir kalt for RIASEC- kode (Svendsrud, 2015). RIASEC kodene kan fortelle veisøkeren hvor de bør begynne med arbeidet om å finne ut informasjon og undersøke yrker. De ulike kodene bestemmes ut ifra hva individet mener er deres sterkeste interesser. Det finnes ulike kombinasjoner av ulike koder og den kategorien man har sterkeste/flest eller viktigste interesser innenfor blir første ledd og den kategorien man har nest flest blir en del av nr 2 osv. Slik fortsetter man til individet får organisert og systematisert sine interesser og egenskaper ved bruk av ulike RIASEC koder (Røyset, Kleppstø, 2017).

Hollands (1973) beskrivelse av karriereveiledning basert på interestetester visere paralleller til to av informantenes utsagn som også sier at de i noen tilfeller bruker interestetester. Holland (1973) mener at interestetestene kan brukes for å undersøke og organisere Informantene sier at de benytter seg av interestetester for å undersøke om det elevene sier i karriereveiledningssamtalen stemmer overens med interestetestene.

Det at informantene sier at de benytter seg av interestetester i karriereveiledningspraksis viser også paralleller til Parson teori som også vektla interestetester, men formålet med Parsons interestetester var samfunnsutvikling (Svendsrud, 2015). Informantene gir ikke en konkret beskrivelse av hva formålet med interestetestene er utenom å se om de stemmer overens med det eleven uttrykker samtalen med dem og det blir heller ikke nevnt hva slags interestetester som blir brukt. Det kan dermed indikere at interestetestene kun brukes som et grunnlag for karriereveiledningssamtalen og at det ikke har noe annet formål enn det.

Da det gjelder å analysere utsagnene i lys av Svendsrud (2015) beskrivelse av karriereveiledningspraksis, så kan vi se en parallell mellom Svendsrud beskrivelse av veiledningen og informantenes beskrivelse av karriereveiledningspraksisen. Som nevnt tidligere hevder Svendsrud (2015) at det er naturlig at karriereveiledere bruker interesseveiledning. Interesseveiledningen består blant annet av å stille spørsmål om hva eleven er interessert i og hva han eller hun ønsker å gjøre eller hvor ser du deg selv om fem år? (Svendsrud, 2015) Disse spørsmålene blir også nevnt i utsagnet ovenfor

Det er ikke noe galt med disse spørsmålene, men det blir dårlig veiledning hvis veiledning kun baserer seg på slike spørsmål fører til feilvalg eller ikke optimale valg, hevder Svendsrud (2015). Slike spørsmål krever en grundig refleksjon om seg selv og man må også ha utviklet gode karriereveiledningsferdigheter selv. Enklere sagt at man kjenner seg selv, kjenner til både yrker og innhold i de ulike yrkene i arbeidslivet. Hvis individet ikke kan svare på disse spørsmålene og ikke har den kompetansen, vil det føre til at individet vil bruke kompetansen den har fra før for å svare på disse spørsmålene. Derfor mener Svendsrud at karriereveiledning burde bli forstått som en prosess og at interessene kan bli brukt som et verktøy (Svendsrud, 2015)

Hvis vi sammenligner Hollands tenkning om RIASEC-systemet med Savickas teori finner vi en del ulikheter. Ifølge Holland ble interesser sett på som personlighetstrekk, som er stabile gjennom livsløpet. Savickas ser interesser på dem som prosesser som er i stadig endring. Holland hevder (1973) at resultatet fra interestetestene gir grunnlaget for et godt valg, men på den andre siden mener Savickas at resultatene fra en interestetest kan brukes som en kilde til å lage hypoteser om hva som kan være et godt valg for individet (Svendsrud, 2015).

Ut ifra min kompetanse og forståelse, tolker jeg det funnen slik at karriereveiledningssamtalen baserer seg på elevenes interesser, indikerer at «slagordet» fritt skolevalg kommer tydelig til uttrykk. Dette fordi karriereveiledningspraksis baserer seg på enkelte elevers interesser, holdninger og tanker. Jeg tolker det også slik at det at utsagnene viser at karriereveiledningen baserer seg på elevenes interesser at karriereveiledningen baserer seg på et individuelt perspektiv. Denne tråden vil jeg også ta opp igjen i neste kapittel. Men når to av informantene i studien legger vekt på interestetestene, så kunne det ha vært relevant å vite noe mer om hvordan eller hvorfor de bruker disse interestetestene. Kan bruk av

interessetester minnes om interessetester eller personlighetstester karriereveiledere brukte tidligere, altså under Frank Parson og Donald E Super teori.

Teknikker og aktiviteter i karriereveiledningen

Det neste undertemaet henger også sammen med karriereveileders refleksjoner rundt karriereveiledningen i praksis. Men i dette avsnittet analyserer jeg funn som er direkte knyttet til hvilke teknikker eller aktiviteter veiledere benytter seg av i karriereveiledningspraksis. Jeg synes dette undertemaet er viktig å trekke inn, for å undersøke karriereveilederes bevissthet ovenfor deres bruk av teknikker eller aktiviteter i praksis.

Dette temaet er også viktig for å undersøke om aktiviteter eller teknikker samsvarer med deres beskrivelse av begrepet karriereveiledning.

Da det gjelder teknikker og aktiviteter i karriereveiledningen hevder de fleste informantene aktiviteten individuelle veiledning. Den individuelle samtalen ifølge informantene er en samtale mellom karriereveilederen og eleven. Den individuelle veiledningen kan variere, fordi elevene har ulike interesser og ønsker. Men i tillegg til dette blir det også nevnt ulike aktiviteter eller teknikker, slik som par veiledning og gruppeveiledning.

Den ene informanter hevder:

Jeg driver med individuell veiledning og der prøver jeg å tilpasse til hver enkelt. Så du kan si at der bruker jeg jo tid for å bli kjent med eleven og hva eleven trenger og sånt, men når det gjelder faget utdanningsvalg som jeg ser på som en del av karriereveiledning der er det ikke så individualisert selv om det blir den allikevel at elever lærer seg å ta valg og sånt (...) Jeg har også tidligere brukt gruppeveiledning

(Informant A)

Den andre informanten sier at:

I 10.klasse blir det veldig tradisjonelle individuelle samtale basert på elevenes interesser, men tidligere var det mer aktivt i utdanningsvalg. En aktivitet som jeg husker vi, brukte tidligere var Disney figurer. Innholdet i aktiviteten består av en del spørsmål som handlet om at eleven skulle ta stilling til egen utvikling. Aktiviteten skulle bidra til å bevisstgjøre elevens sterke og svake sider og finne elevenes interesser. (...) (Informant D).

Sitatene til informantene viser at informantene vektlegger den individuelle samtalen. Men de nevner også noen andre aktiviteter, som de også benytter seg av i karriereveiledningspraksisen. De andre aktiviteten som blir nevnt er Disney figurer og gruppeveiledning.

Selv Om ingen av utsagnene viser tegn til kompetansemålet i utdanningsvalg, tenker jeg at det er nødvendig og se om disse aktivitetene er i tråd med kompetansemålene for opplæringen. I læreplanen for utdanningsvalg på ungdomstrinnet blir det ikke nevnt at veilederne eller læreren skal legge til rette for aktiviteter i undervisningen (Kunnskapsdepartementet, 2019).

Men jeg tolker det slik at veilederne har tolket kompetansemålene i læreplanen slik at de mener at undervisningen i faget skal være basere på aktiviteter eller teknikker. Et av kompetansemålene er blant annet å «beskrive egen styrker og egenskaper og interesser, og kunne se dette i sammenheng med utdannings or yrkesønsker og livsmestring (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 3) Her ser jeg paralleller mellom kompetansemålet og utsagnene som beskriver aktiviteten Disney figurer og parveiledning som skal bidra til å bevisstgjøre eleven ovenfor deres interesser og utdanning og yrkespreferanser. Jeg tolker det også slik at aktiviteten individuelle karriereveiledning indikere på at karriereveiledningen er individbasert.

Oppsummering av kategorien teoretiske premisser i karriereveiledningen

Som en oppsummering av denne kategorien ser vi at innholdet i karriereveiledningen ifølge informantene er knyttet til informantenes oppfattelse av det å fremstille seg selv som karriereveileder eller rådgiver. De fire informantene ønsker å uttrykke seg selv som karriereveiledere av ulike årsaker, som blir presentert i studien. Denne delen av analysen viser paralleller med Skagen (2004) som også skiller mellom karriereveiledning og rådgivning. Videre reflektere informantene rundt begrepet karriereveileder, og her viser funnene at de fleste informantene mener at målsetting av begrepet karriereveiledning er å legge til rette for enkeltelever og at karriereveiledningen avhenger av hvor eleven befinner seg i prosessen. Dette indikere på at karriereveiledningen tar utgangspunktet i en individbasert

karriereveiledning. Denne delen av analysen minner om formålet i både NOU (2016:7) og forskrift for opplæringsloven (§ 22-3). Et annet teoretisk blikk som blir analysert for å undersøke de faglige premissene er det teoretiske grunnlaget karriereveiledningen bygger på. Her viser analysefunnene at karriereveilederne legger vekt på ulike teorier, slik som humanisme, konstruktivistisk og system theory. Sist, men ikke minst blir karriereveilederens holdninger til utøvelsen av karriereveiledningspraksis blitt analysert. Funnene fra dette temaet viser at karriereveiledningsprosessen ifølge informantene bygger på elevenes ønsker og fremtidige planer. Selv om informantene ikke nevner Holland (1937) og Svendsrud (2015), kan deres holdninger og refleksjoner i dette temaet minne om både Holland (1937) og Svendsruds (2015) tenkning om interesser. For å ta enda en mer dypdykk i praksis, ble det også analysert teknikker og aktiviteter som blir benyttet i karriereveiledningspraksisen av karriereveiledere. En felles aktivitet som blir nevnt var den tradisjonelle individuelle samtalen, i tillegg til andre aktiviteter som er ulikt for informantene. I denne delen ble utsagnene satt i lys av kompetansemålene til faget utdanningsvalg.

Premissene knyttet til elevenes sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer

Jeg har som følgende forsøkt å analysere de to kategoriene (1) karriereveilederens rolle og (2) det teoretiske grunnlaget i karriereveiledningen. Videre i oppgaven vil jeg analysere det andre forskningsspørsmålet som lyder slik: *hvordan viser ulikheter i elevenes sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer seg i karriereveileders veiledning og refleksjoner over ulike elevprofiler*, ved å vise til karriereveilederens refleksjoner og holdninger rundt de fiktive elevprofilene. Denne delen utgjør den tredje kategorien i oppgaven.

Som nevnt tidligere har jeg laget konkrete eksempler på fiktive elevprofiler, som karriereveiledere kan komme i møte med i sin arbeidshverdag. Informantene ble utdelt tre elevprofiler hver. De fiktive elevprofilene baserer seg på ulike premisser. Premissene i elevprofilene var sosioøkonomisk bakgrunn som kommer i uttrykk i form av sosial bakgrunn og kulturell bakgrunn. Med andre ord sosioøkonomisk bakgrunn blir uttrykt, gjennom foreldrenes utdanningsnivå og foreldrenes etnisitet i denne studien. Foreldrenes etnisitet blir avgrenset og blir delt inn i elevprofiler med innvandrerforeldre og etnisk norske foreldre. Da det gjelder premissen karakterer kommer den til uttrykk i form av

gode og dårlige karakterer. Jeg vil dermed først analysere premissen sosioøkonomisk bakgrunn i lys av relevant teori, deretter vil jeg ta for meg premissen karakterer.

Sosioøkonomisk bakgrunn i form av foreldrenes etnisitet og foreldrenes utdanningsnivå

I dette avsnittet vil jeg presentere karriereveilederes holdninger og refleksjoner rundt premissen sosioøkonomisk bakgrunn, som ble presentert til informantene i lys av fiktive elevprofiler. Informantene i denne studien er karriereveiledere, det vil da si at de karriereveileder elevene, da det gjelder deres utdanning og yrkesvalg. Og siden det er sammenheng mellom sosioøkonomisk bakgrunn og elevenes utdanningsvalg, da er også premissen sosioøkonomisk bakgrunn relevant å undersøke for denne oppgaven.

Jeg vil i denne delen av oppgavene presentere funn, som tar utgangspunktet i elevenes sosioøkonomisk bakgrunn. Informantene gir en felles vurdering av premissen sosioøkonomisk bakgrunn, dette fører til at de utsagnene, som blir presentert bærer preg av både sosial bakgrunn og kulturell bakgrunn. Jeg vil dermed presentere utsagn, der hovedfokuset er enten sosial bakgrunn eller kulturell bakgrunn, men siden det blir gitt en felles vurdering av informantene. Fører det til at utsagnene og vurderingen bærer preg av både sosial bakgrunn og kulturell bakgrunn.

Karriereveilederes oppfatning av elevprofiler med høyere utdanning

Informantene ble utdelt tre elevprofiler hver, men to av informantene gir en lignende vurdering av de elevprofilene. Vurderingen de gir, er at de ikke lar karriereveiledningen bli preget av foreldrenes etnisitet eller utdanning/- yrkesbakgrunn.

Det er noe jeg ikke tenker på. (...). Det bryr jeg meg heller ikke noe om. Det handler litt om det samme, det er ikke foreldrene som skal bli noen ting, men eleven (Informant A).

Som utsagnet ovenfor viser at karriereveilederen lar ikke foreldrenes utdanningsvalg eller foreldrenes etnisitet påvirker karriereveiledningen, som blir gitt til elevene. Dette fordi det er ikke noe de tenker på eller bryr seg om.

Deres utsagn viser paralleller med Mordal, Buland og Mathiesen (2015) forklaring på at veilederen tar ikke utgangspunktet i elevenes sosiale bakgrunn, da de skal veilede dem (Mordal, Buland og Mathiesen, 2015). Dette vil jeg drøfte i neste kapittel.

Da det gjelder de to andre informantenes holdninger og refleksjoner til sosial bakgrunn og kulturell bakgrunn, utgir de ulike refleksjoner. Utsagnene vil i første omgang satt i lys av teori, men deretter vil de bli satt i lys opp mot hverandre. Jeg vil først analysere karriereveiledernes holdninger og refleksjoner der hovedfokuset er sosial bakgrunn, deretter vil jeg presentere utsagn der hovedfokuset er kulturell bakgrunn.

Elevprofilen som den første informanten får utdelt, beskriver en elev med norske foreldrene med høyere utdanning og eleven har gode karakterer.

Elevprofilen som den andre informanten blir utdelt, beskriver en elev med norske foreldre med lavere utdanning og eleven selv har gode karakterer.

Den ene informanten vurderingen, at det er interessant å vite noe om foreldrenes yrke, fordi det kan vise hvilke holdninger foreldrene har til utdanningsmuligheter. Og hvis foreldrene er godt akademisk anlagt, så har de sikkert kjennskap til ulike utdanningsmuligheter.

Elevprofilen med de norske foreldrene og høyere utdanning får denne vurderingen:

Foreldrene er norske og jobber som forskere. Jeg hadde garantert spurt eleven om hva i all verden er det foreldrene forsker på. Det er veldig viktig å få vite hva foreldrene driver på med for å se hvilke holdninger foreldrene har til yrker, men siden de er akademisk anlagt eller ressurssterke, tenker jeg at de har mer kunnskap eller kjennskap til de ulike utdanningsmuligheter enn for eksempel andre foreldre med ikke akademisk bakgrunn (...)
(Informant C)

Den andre informanten sier at det kan ligge noen forventinger hos foreldrene. En annen vurdering av elevprofilen med norske foreldre og lavere utdanning

Nei jeg tenker jo da at det kan ligge forventninger hos dem om at barna velger utdanning da
(Informant D)

Da det gjelder vurdering av de to første elevprofilene viser funnene at informantene mener at sosial bakgrunn i form av foreldrenes utdanningsnivå kommer indirekte i uttrykk i karriereveiledningen. Sosial bakgrunn påvirker karriereveiledningen ved at karriereveiledere får kjennskap hvilke forventninger eller holdninger foreldrene har til elevenes utdanningsvalg. Dette indikerer på at utsagnet viser at høyere utdanning og kunnskap om utdanningsmuligheter er to faktorer, som er knyttet til hverandre. Utdanningsmuligheter og høyere utdanning er to faktorer som er knyttet sammen med hverandre, dette fordi utsagnet viser at siden foreldrene til eleven har høyere utdanning, indikerer det på at de kjennskap til ulike utdanningsmuligheter.

Reflekterer vi over funnene ved bruk av studien til Smyth & Banks (2012) viser forskning at det er relevant å veiledernes holdninger og tanker om elevenes sosiale bakgrunn kan påvirke veiledningen de mottar. Som nevnt tidligere utførte Smyth & Banks (2012) en studie som tok utgangspunktet i elevenes sosiale bakgrunn/klasse i to skoler i Irland, der den ene skole var en middeklaseskole og den andre skolen var en arbeiderklasse skole. Veilederne på de to irske skolen tok utgangspunktet i elevenes sosiale bakgrunn da de skulle veilede elevene. Veilederne veiledet elevene på middelklaseskolen ved å gi råd som var tilknyttet til å søke på høyere utdanning. Denne veiledningen var i tråd med foreldrenes, elevenes og veiledernes forventninger. Med andre ord menes det her at det er en selvfølge for både foreldrene, veilederne og elevene at elevene skal ta høyere utdanning eller gå på universiteter. Og dermed er det også «naturlig» for karriereveiledere å veilede elevene basert på disse forventningene (Smyth & Banks, 2012).

På den andre siden har vi arbeiderklasse der veilederne oppleves mer viktig kilder for at elevene skal få informasjon om høyere utdanning. Grunnen til dette, er fordi Smyth & Bank nevner at elever med lavere sosial bakgrunn, mangler sosial tilgang til informasjon om høyere utdanning, dermed er veilederen viktige resusser for den enn de eleven der foreldrene har høyere utdanning (Smyth & Banks, 2012).

Karriereveilederens vurdering av elevprofiler med innvandrerforeldre og høyere utdanning

På den andre siden gir de samme to informantene ulike vurderinger til elevprofiler med innvandrerbakgrunn, der foreldrene til elevene har høyere utdanning. Utsagnet til informanten er preget av elevenes kulturelle bakgrunn og informantene beskriver deres holdninger og refleksjoner rundt elevens kulturelle bakgrunn.

Jeg tolker foreldrenes yrke ved å stille spørsmålet om foreldrene er i arbeid, fordi i noen tilfeller er det slik at selv om foreldrene er utdannet så får de ikke jobb og det er ganske lei og vrien sak. Her tenker jeg også at de som tilhører en annen kultur kan også ha i bakhodet hva de kan bidra med. Derfor ville jeg ha spurt eleven hva hun kan bidra til med sin bakgrunn som lærer (Informant C)

Hva mener du med bakgrunn?

Det jeg mener med bakgrunn er elevens kulturelle bakgrunn, som ikke er basert på deres karakterer i skolefagene. Jeg kan jo fortelle om en lærer med tamilsk bakgrunn, som begynte på skolen min og de tamilske jentene fikk en tilhørighet til lærere. Unnskyld uttrykket, men det å ha et hvit lærerkollegium på en mangefarget elev masse, det blir helt automatisk oss og dem situasjon (Informant C)

Vurderingen av elevprofilene med kulturell bakgrunn, som hovedfokus viser at karriereveilederen uttrykker ulike refleksjoner til elevprofilene, selv om det eneste som skiller elevprofilene som er foreldrenes etnisitet. Utsagnene viser at informantene stiller spørsmål som er knyttet til elevenes kulturelle bakgrunn, altså hva elevene kan bidra med på bakgrunn av sin kultur. Det at det blir stilt spørsmål om foreldrenes yrkesliv, dette indikere også på at utsagnet baserer seg på elevenes sosiale bakgrunn.

Videre har vi den andre vurderingen av kulturelle bakgrunn, der det blir nevnt at foreldrene til elevene med innvandrerbakgrunn har sterkere meninger enn norske foreldre.

Jeg vil jo tenke at de av det jeg kjenner av elever i Oslo, så vil jeg tenke at de foreldrene vil være positive til hennes ønske om høyere utdanning og støtte henne. Enn å holde henne

tilbake. Men jeg opplever også at det er kanskje en del i kulturer hvor foreldre har vært innvandrere til Norge eller andre generasjoner i Norge og har opplevd at det er en del sterke meninger enn oss norske, altså at de presser eleven mer enn oss norske, noen ganger da Jeg tenker at det er naturlig konsekvens at noen har flyttet og kommer fra en annen kultur og ikke nødvendigvis har hatt muligheten eller har de samme mulighetene som datteren har nå da (Informant D).

Informanten mener at foreldrene til elevene vil være positiv innstilt til elevene utdanningsvalg. Men i noen kulturer har foreldrene en tendens til å ha sterke meninger enn det norske foreldre har. Utsagnene indikere på at det blir skilt mellom elevene etnisitet i karriereveiledningen, dette fordi det blir skilt mellom to kulturer altså innvandrerbakgrunn og elever med norsk bakgrunn. Det blir også brukt begrepene oss og dem.

Det at innvandrerforeldre har sterke meninger enn norske foreldre viser paralleller til Ingrid Smette (2015) sin doktorgradsavhandling. I materialet kommer det fram at karriereveiledere i 10. klasse opplevde ubehag da det kom i møte med innvandrerforeldre i veiledningen. Årsaken bak dette ubehaget var at veilederne opplevde at innvandrerforeldre uttrykket seg på en måte som ikke var i tråd med norske normer. De norske normene vektlegger at elevene skal ta et eget valg eller individuelt valg, og dette var noe som innvandrere foreldre ikke tok hensyn til (Smette, 2015). I sitt senere prosjekt hevder Smette og Hegna (2016) at minoritets elever og majoritets elever opplever foreldrene sine som positive eller støttende i beslutningsprosessen. Selv Om dette er litt på sidesprang av temaet i denne studien er Hegna og Smette funn likevel relevant i forhold til dataekstraktene.

Da det gjelder den siste delen av det samme utsagnet reflekterer utsagnene over forskningen som ble utført i Norge. Som også viser at unge som tilhører innvandrerfamilier har en tendens til å bli utsatt for mye press av foreldrene sine. Innvandrerforeldre favoriseres også sosial mobilitet i familien. Dette kan gå på bekostning av unges selvstendig utdanningsbeslutninger (Hegna, Smette, 2017).

Sammenligning og oppsummering av premissen sosioøkonomisk bakgrunn

Som en felles oppsummering av utsagnene ser vi at karriereveiledere uttrykker ikke eksplisitt hvordan elevene sosial bakgrunn og kulturell bakgrunn påvirker karriereveiledningspraksisen. Men ulikhetene kommer implisitt frem ved ulike holdninger og refleksjoner av elevprofilene. Da det gjelder sammenligning og oppsummering av premissen sosial bakgrunn, viser analysefunnene at karriereveiledere på den ene siden lar seg ikke bli påvirket av elevenes sosiale bakgrunn og kulturell bakgrunn. Teorien som blir brukt i denne delen av analysen er Mordal, Buland og Mathiesen (2015).

På den andre siden finner vi utsagn til informantene som indirekte viser at sosial bakgrunn og kulturell bakgrunn påvirker deres karriereveilederens holdninger og refleksjoner. Dette fordi vurderingen av elevene med norske og utenlandske foreldre er ulikt. For eksempel da det gjelder vurderingen av elevprofilene med norske foreldre viser utsagnene ikke så sterke meninger om elevenes bakgrunn. Det er helt greit at det kan ligge noen forventninger eller holdninger hos foreldrene til elevene. Men da det gjelder elevprofilene med de utenlandske foreldrene ser vi at utsagnene viser en annen holdning fra karriereveilederne. For eksempel dukker det spørsmål som er knyttet til foreldrenes yrkesliv og hvordan eleven med sin kulturelle bakgrunn kan bidra i arbeidslivet. I tillegg blir det uttrykt at norske foreldre ikke har så sterke meninger om elevenes utdanningsvalg, men det har utenlandske foreldre. Dette indikerer på at karriereveiledere holdninger og refleksjoner knyttet til sosial bakgrunn og kulturell bakgrunn får en annen innfallsvinkel, da det gjelder elever med norske foreldre med høyere utdanning og utenlandske foreldre med høyere utdanning.

Karakterer

Den andre premissene i elevprofilene som jeg skal forsøke å analysere er premissene elevenes karakterer. I denne delen av oppgaven vil jeg analysere karriereveilederens holdninger til elever med gode og dårlig karakterer, basert på elevprofilene. Grunnen til at jeg velger å inkludere premissen karakterer er fordi Helland (2011) hevder at skoleprestasjoner altså karakterer kan ha en avgjørende betydning for elevenes mulighet senere i livet.

Skoleprestasjonene er uttrykt på hvor godt en kan lykkes i utdannings situasjonene (Helland, 2011). Med andre ord karakterer er en viktig premiss, fordi karakteren både øker og

minsker sjansen for å lykkes i utdannings situasjonen. Jeg vil dermed i denne dette avsnittet skillet mellom veilederens refleksjoner rundt gode og dårlig karakterer, dette for å fremheve skille som informantene kommer til uttrykk i intervjuene.

Gode karakterer

Som nevnt tidligere fikk de fire informantene utdelt ulike elevprofiler. Selv Om de ble utdelt ulike elevprofiler viste informantenes refleksjoner at de vurderte elevprofilene ganske likt. Premissen sosioøkonomisk bakgrunn ble også nevnt i elevprofilene, men informantene uttrykket ikke noen vurderinger rundt elevene sosial bakgrunn eller kulturell bakgrunn, da snakker rundt elevenes karakterer.

Informantene gir en felles vurdering når det gjelder elevprofiler med gode karakterer. Vurderingen som elevprofilene med gode karakterer får av informantene, er at karriereveilederne hadde de ikke gått imot elevenes ønske. Informantene hadde ikke gått imot eleven ønske, fordi eleven har gode karakterer og lite fravær. Men informantene hadde også fått elevene til å undersøke andre utdanningsmuligheter.

Hun har gode karakterer og lite fravær. Hun kan ta jo velge studiespesialisering og det støtter jeg, men studiespesialisering er ikke de eneste veien til målet hennes. Kanskje spurt om hun er interessert i noe annet også (Informant A)

*Hun har jo gode karakterer så jeg hadde ikke gått imot det ønske. Men jeg ville har diskutert med eleven for å se hvor sikker hun er om valget. (...) Snakket og på sett om andre ting som også kunne være interessante
(Informant B)*

Med andre ord menes det her at siden eleven har gode karakterer så vil karriereveilederne støttet elevenes valg. Men elevene hadde til en viss grad blitt oppfordret til å finne andre utdanningsmuligheter som hadde vekket deres interesse.

Her blir det gitt en slags lignende forklaring som også Buland (et al., 2011) hevder i sin sluttrapport (Buland et al., 2011) som jeg vil jeg utdype mer i kommende kapittel.

Dårlige karakterer

På den andre siden har vi vurderingen av de elevprofilene som baserer seg på elever med dårlig eller svake karakterer.

De fleste informantene vurderer elevprofilene med dårlig karakterer ved å både realitets orientere eleven og bevisstgjøre eleven ved bruk av ulike studieteknikker som kan bidra til å øke karaktersnittet til elevene.

For det første ville jeg nok høre hva hun ville, og hun vil jo inn på studiespesialisering og da er da man må begynne med realitetsorientering (...) Å si noe om kravene. Også hadde jeg diskutert det med karakteren hennes og høre hva er som gjør at du har de lave karakteren. (...)Jeg hadde også spurt henne om hun er interessert i å bare studere teoretiske fag. Jeg hadde oppfordret eleven til å jobbe hardere med skolearbeid, slik at hun får heve karaktersnittet. Det er ikke slik at de karakteren man har på ungdomsskolen vil forbli de samme på videregående skole (...)Det er viktig med å realitet orientere her også og gi flere alternativer og hørt om hva slags interesser og hvorfor hun ønsker å bli dataingeniør når hun tydeligvis har problemer med matematikken (...) Det er mye å diskutere rundt slike saker (Informant B)

En annen informant gir denne vurderingen

(...) Så ville jeg si at det er 95% gutter på bygg og anlegg vet ikke om det er akkurat det, men det er nok ganske høyere prosentandel. Videre ville jeg at sagt at jeg har hørt fra kunsthåndverk læreren at du er jo veldig glad i å snekre og du er flink til å med et perspektiv tegning og sånt men realitets orientere også. Jeg hadde også informert eleven om at utdanningen er jo lagt opp slik at i yrkesfagene så kan, man alltid ta et påbyggingsår etter 3 år eller omtrent året for å få studiekompetanse. Det er jo ikke noe man anbefaler ofte for det er jo et ganske tungt år du skal ta en ny Norsk blant annet og samfunnsfag hvis du vil skaffe deg det (...) (Informant D).

Ut ifra vurderingen til de fleste av informantene av elevprofilene med dårlig karakterer, blir vurdert ut ifra to begreper som er realitetsorientere og studieteknikker. Informantene mener at eleven blir realitetsorientert i form av å informere eleven om «realiteten» som finnes der ute. Altså å at elevene får kunnskap om kravene for de ulike utdanningsmulighetene og kjønns bildet blir også inkludert her. Når det gjelder studieteknikker blir det nevnt at informanten hadde prøvd å finne årsaken bak dårlige karakterer og deretter veiledet eleven med å bruke noen studieteknikker som hever karaktersnittet deres.

Det at informanten sier at de tar utgangspunktet i å realitets orientere elever kan vise paralleller til cooling out konseptet til Bahr (2008). Der veilederne avkjøler eleven enten ved å fraråde eleven ved å ikke ta valget de har bestemt seg for ved å presentere andre muligheter som samsvarer med elevenes skoleprestasjoner (Bahr, 2008). Jeg vil i neste kapittelet utdype dette konseptet enda mer, ved bruk av annen litteratur.

Informantene hevder også at veiledningen for elevene med svake karakterer skal også baserer seg på studieteknikker. Dette ble også vist i en studie om rådgivningstjenesten (Buland et al. 2011). Rapporten viser at de arbeidsoppgavene rådgiverne har minst tilknytning til er blant annet undervisning i studieteknikk (Buland et al, 2011, s.90). Ut i fra utsagnene til informantene indikerer dette på at veiledere har kjennskap til undervisning i ulike studieteknikker.

Da det gjelder analyse funnet til den ene informanten som oppmuntret eleven til å gjøre det bedre på skolen for å oppnå målet sitt, selv om eleven har dårlig karakterer. Minner om Rosenbaum, Miller og Kiel (1996) og Nura Resh og Rachel Erhard (2002) studier som jeg vil drøfte i neste kapittel.

Sammenligning og oppsummering av premissen karakterer på tvers av utsagnene

Hvis vi sammenligner og oppsummerer data funnen og teorien om premissen karakterer på tvers, ser vi et preg av at karakterer har stor betydning i karriereveiledningen. Hvis eleven har gode karakterer, blir de i mindre grad utfordret og valget deres blir i større grad støttet.

Sammenligner vi dem med elevprofiler der eleven har dårlig eller svakere karakterer, ser vi at

veiledningen basere seg på det å bevisstgjøre eleven om at den har svake karakterer, gjennom realitetsorienterings begrepet. I tillegg til å hjelp dem med å heve karaktersnittet deres ved bruk av ulike studieteknikker.

Oppsummering, kapittel 5

Som en oppsummering av dette kapittelet viser funnene at informantene i studien gir en beskrivelse av seg basert på deres arbeidserfaring og utdannelsesbakgrunn, som lærere og karriereveileder. Informantene i studien gir også et felles svar da det gjelder fagets integrering i skolen, analysefunnene viser at det er karriereveilederne som har ansvaret for utøvelsen av karriereveiledningen. Videre viser analysen funnene at informantene i studien mener at de ønsker å fremstille seg selv som karriereveileder og ikke rådgiver. De ønsker å presentere seg selv som karriereveileder, fordi rådgivning er gammeldags og baserer seg på det å gi råd til elevene. I tillegg er begrepet rådgivning begrenset i motsetning til begrepet karriereveiledning som er bredt. Karriereveiledningen avhenger av elevenes tankeprosess og presenterer valgmuligheter til eleven. Deretter viser analysefunnene at karriereveilederne bruker ulike teorier som grunnlag for karriereveiledningen. De teoriene som blir nevnt er humanismen, sokratiske tilnærming, filosofisk tilnærming og McMahon og Patton sin bok. Da det gjelder karriereveiledningspraksis viser funnene at de fire informantene vektlegger elevene interesser og ønsker da de skal karriereveilede elevene. Det blir også nevnt at noen av karriereveilederne bruker interestetester når de skal veilede elevene.

Da det gjelder den tredje kategorien i oppgaven, viser analyse funnene på den ene siden karriereveiledernes holdninger og refleksjoner til premissen sosioøkonomisk bakgrunn påvirker ikke karriereveiledningen som elevene får. På den andre siden indikerer utsagnene implisitt at elevenes sosioøkonomiske bakgrunn påvirker karriereveiledningen som elevene mottar. Analyse funnene for premissen karakterer viser ulikheter blant karriereveiledningen som elevene får. Ulikhetene finner sted ved at karriereveiledere skiller mellom elever med gode og svake karakterer. I neste kapittel diskuterer jeg hovedfunnene fra dette kapitlet i lys av nyere teori.

Kapittel 6- diskusjon

Jeg var både nysgjerrig og interessert i å vite hvilken premisser karriereveileder baserer sin veiledning på i ungdomsskolen. Derfor formulerte jeg en problemstilling som er følgende: *«Basert på hvilke bakenforliggende premisser veiledere karriereveiledere elever på ungdomsskolen?»*. Jeg utformet også to forskningsspørsmål som lyder slik: 1. *Hvilke teorier og perspektiver på veiledningen viser seg i veilederes refleksjoner om egen karriereveiledningspraksis.* 2. *Hvordan viser ulikheter i elevenes sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer seg i karriereveileders veiledning og refleksjoner over ulike elevprofiler?*

I forrige kapittel ble resultatene fra analysen presentert, disse resultatene ga oss innsikt i karriereveileders holdninger og refleksjoner rundt det teoretiske og praktiske grunnlaget i karriereveiledning og premissene sosioøkonomisk bakgrunn og karakterer i form av elevprofiler. Dette fører oss da til neste del av studien, som baserer seg på det å se funnene i større kontekst i lys av problemstilling, forskningsspørsmålene og teori. Hovedfunnene er da som følgende:

- 1) Ulikt teoretisk grunnlag i karriereveiledningen
- 2) Individbasert karriereveiledning
- 3) Tosidig perspektiv på sosioøkonomisk bakgrunn
- 4) Karakterer har stor påvirkningskraft i karriereveiledningen

Før jeg begynner med diskusjonen vil jeg oppsummere analysefunnene for å presisere karriereveilederes holdninger og refleksjoner rundt hovedfunnene. Deretter vil jeg diskutere hovedfunnene i lys av problemstillingen. Jeg vil gjøre det tydelig at kapitlet er todelt. Den første delen tar for seg hovedfunnene basert på det teoretiske grunnlaget i veiledningen og hovedfunnet individbasert karriereveiledning. Deretter baserer den andre delen av kapitlet seg på hovedfunnene tosidig perspektiv på sosioøkonomisk bakgrunn og karakterenes påvirkningskraft i karriereveiledningen.

Ulike teoretiske grunnlag i karriereveiledningen

Hvilke teorier og perspektiver på veiledningen viser seg i veilederes refleksjoner om egen veiledningspraksis.

I kapittel 5 analyserte jeg karriereveilederes holdninger og refleksjoner rundt det teoretiske og praktiske grunnlaget i karriereveiledningen. Funnene i datamaterialet viser at karriereveiledere tar utgangspunktet i ulike karriereteorier. Teoriene som kommer fram gjennom analyse av funnene er sokratiske, filosofiske tilnærminger, konstruktivistisk tradisjon og systemteori. Analyse av funnene viser også at noen av informantene synes det vanskelig å svare på hvilke teorier som blir brukt i veiledningen, men hadde brukt en teori som er basert på teorien humanisme.

I forlengelse av disse funnene kan vi si at, siden karriereveiledningen i praksis tar utgangspunktet i ulike teorier slik informantene hevder at den gjør. Karriereteorier er viktig for å kunne praktisere faglig veiledning til elevene (Loven, 2011). På lik linje hevder også Hjødal & Poulsen (2012) viktigheten av teorien i karrierevalgene til eleven. De mener at teorien kan brukes som en forståelsesramme som kan bidra til å gi innsikt i individet og de begrensningene som eksisterer. I tillegg kan også teorien bidra til å forberede den faglige utviklingen eller kompetanse hos karriereveilederne (Hjødal & Poulsen, 2012).

Videre er det også viktig at karriereveiledningen mellom en veileder og veisøker bør være forankret innenfor formelle rammer. Disse formelle rammene burde basere seg på en profesjonell samtale. Det at samtalen skal være profesjonell, stilles det dermed krav til karriereveilederens kompetanse. Kravene som stilles til den profesjonelle samtalen, er blant annet at veiledere må ha faglig og teoretisk kunnskap. Veilederne må også ha kjennskap til refleksjon over samspillet mellom teori og praksis for at veiledningen skal være basert på en profesjonell samtale (Gaarder & Gravås, 2011).

Blant et av utsagnene finner vi ikke et teoretisk grunnlag i karriereveiledningen. Det kan være ulike årsaker til at det teoretiske grunnlaget i karriereveiledningen ikke kommer til uttrykk i funnene. En av årsakene kan være at siden karriereveiledere opplever deres arbeidsoppgaver som kompliserte og uklare, så er de heller ikke sikre på hvilket teoretisk grunnlag den skal bygge på (Buland & Havn, 2003). Videre kan også andre årsaker være at siden det er for lite

tid satt av til karriereveiledning. Som fører til at karriereveiledere ikke legger mest vekt på teorien, men dermed tar utgangspunktet i eleven (Mordal, et al, 2015).

Individbasert karriereveiledning

Videre finner jeg ut at det teoretiske grunnlaget i karriereveiledningen deler likheter, da det gjelder å beskrive begrepet karriereveiledning helt teoretisk og slik karriereveiledning utøves i praksis ut fra utsagnene til informantene. For eksempel definere informantene begrepet karriereveiledning ut ifra forståelsesrammer, som baserer seg på det å presentere muligheter som er individbasert altså at karriereveiledningen skal være i tråd med elevens tankeprosess og ønsker. Den individbaserte karriereveiledningen, som informantene reflekterer rundt, baserer karriereveiledningen seg på elevenes interesser. De fleste karriereveilederne i studien foreller om individuell karriereveiledning. Fra karriereveilederens beskrivelse i denne studien handler den individuelle veiledningen om å bli kjent med eleven, gjennom å undersøke deres interesser for favorittfag og sterke og svake sider. Dette kan indikere at karriereveiledningen er tilpasset enkeltelever eller at elevene får individbasert karriereveiledning.

Det at informantene sier at karriereveiledningen baserer seg på elevenes interesser, ser vi paralleller til opplæringsloven § 22-3 (Forskrift til opplæringslova, 2006, §22-3). I opplæringsloven § 22.3 (Forskrift til opplæringslov, 2006, §22-3) blir nevnt at utdannings og yrkesrådgivning skal blant annet bidra til at elevene blir bevisste over sine interesser, verdier og ferdigheter (Forskrift til opplæringslova, 2006, §22-3). Ut ifra utsagnene til informantene kan vi se at karriereveilederne utøver karriereveiledningen i tråd med opplæringsloven (Forskrift til opplæringsloven, 2006, § 22-3).

Det er også viktig å fremheve her at jeg ikke har data på hvordan elevene oppfatter eller om eleven blir bevisst over sine interesser, verdier og ferdigheter gjennom karriereveiledningen. Derfor bygger jeg argumentet om at karriereveiledningen utøves i tråd med opplæringsloven (Forskrift til opplæringsloven, 2006, §22-3) kun basert på utsagnene til informantene.

Det at veiledningen tar utgangspunktet i den enkeltes behov eller individets interesser også viser paralleller til Michael Søgaard Larsen (Larsen et al., 2011) review om effekt av

utdanning og fortetningsveiledning over nordiske og internasjonal forskning på området. Det var til sammen 71 danske og internasjonale studier, som undersøkte effekten av overgangsveiledningen. 39 av disse 71 undersøkelsene ble en del av en forskningssyntese.

Implikasjonen for disse forskningssyntese viser at det er viktig at veiledningen tar utgangspunktet i den enkeltes behov. Karriereveiledere kan ta utgangspunktet i enkelt elevenes behov, gjennom individuell veiledning, den individuelle samtalen eller gjennom gruppeveiledning (Larsen et al., 2011). Larsen (et al., 2011) fremhever også at den individuelle veiledningen har mest mulig effekt og størst betydning for karriereveilederne og elevene. Individuell veiledning er kanskje den beste kjente veiledningsformen, der veiledere bistår personer med å finne løsninger på utfordringer (...) (NOU: 2016:7, s. 26).

På lik linje mener Birkemo (1997) at det er viktig å ta utgangspunktet i individbasert karriereveiledning, dette for å undersøke hvilke utviklingsnivå elever er på (Birkemo, 1997). Det at veiledningen tar utgangspunktet i individbasert karriereveiledning er i tråd med den konstruktivistiske tenkemåten, der veilederne burde dermed anerkjenne og verdsette ulikhet, så vel som likheter. Dette mener Peavy, fordi individer har ulike livsopplevelser eller historier da de kommer i møte med veilederen og dermed må deres ulikheter bli tilpasset gjennom veiledningen (Peavy, 2006).

Jeg har fram til nå drøftet den første delene av studien, videre vil jeg drøfte den andre delene av studien som baserer seg på de fiktive elevprofilene og premissene sosial bakgrunn og karakterer.

6.3- Tosidig perspektiv på sosioøkonomisk bakgrunn

Hvordan viser ulikheter i elevenes karakterer, og sosioøkonomisk bakgrunn seg i karriereveileders veiledning og refleksjoner over ulike elevprofiler?

Basert på analyse funnene fra elevprofilene, finner jeg at ulike tolkninger og holdninger til elevenes sosioøkonomisk bakgrunn. Jeg vil dermed si at funnene fra analysedelen er tosidig. Ulikhetene i funnene vises ved at på den ene siden at informantenes holdninger og refleksjoner blir ikke påvirket av elevenes sosioøkonomisk bakgrunn Men på den andre siden

kommer det indirekte frem at sosioøkonomisk bakgrunn kan spille rolle, da det gjelder karriereveiledningen.

Da det gjelder det ene funnet der karriereveilederne mener at de ikke lar sosioøkonomisk bakgrunn påvirke karriereveiledningen som eleven får, kan tolkes på i ulike retninger. Det ene argumentet er at karriereveiledere rett og slett ikke lar karriereveiledningen, bli preget av elevenes sosioøkonomisk bakgrunn. I lys av denne antagelsen vil jeg som nevnt tidligere trekke inn Mordals (et al., 2015) rapport. I rapporten blir det fremhevet at «En viktig utvikling vi har sett de siste årene er at rådgiverne i stor grad har internalisert ideologien om at elevene gjør frie valg uavhengig av sosial bakgrunn (...)» (Mordal et al., 2015, s. 98). Informantene i denne studien påstår at de ikke lar sosial bakgrunn påvirke karriereveiledningen.

På den andre siden kan disse funnene tolkes i en annen retning, altså at karriereveilederne opplever at dette temaet er ikke relevant for veiledningen eller at det ikke burde bli vektlagt i karriereveiledning. Derfor hevder de at sosioøkonomisk bakgrunn ikke påvirker deres holdninger eller refleksjoner. Karriereveilederne kan mene at det kan være andre sentrale premisser eller samfunnsproblemer, som de burde vektlegges. På lik linje som rapporten til Mordal (et al., 2022) der veiledere i rapporten mener at forebygging av frafall er det temaet de vektlegger mest i karriereveiledningen, enn de andre målsetningene som for eksempel det å forebygge sosial ulikhet.

Utsagnene til veilederne i rapporten viser preg av arbeid med temaet sosial bakgrunn eller sosial ulikhet, men at det ikke helt bevisste over at de arbeider med det å utjevne sosial ulikhet og tar hensyn til sosial bakgrunn (Mordal et al., 2022). Likevel viser materialet til Mordal (et al., 2022) at karriereveiledning må ta hensyn til elevenes bakgrunn og at veiledere må forholde seg ulik til de ulikhetene blant elevene. En annen studie viser også at karriereveiledere må forholde seg til den lokale konteksten som karriereveiledere inngår i. Et eksempel på en lokal kontekst er elevenes foreldrenes utdannings og yrkesnivå (Buland et al., 2014)

Da det gjelder funnene som indirekte viser at sosioøkonomisk bakgrunn påvirker karriereveilederens holdninger og refleksjoner, uttrykker utsagnene til veilederne ulike holdninger, når det gjelder elevprofiler med norske foreldre med høyere utdanning og elevprofiler med utenlandske foreldre med høyere utdanning. Da det gjelder elevprofilen med

norske foreldre viser data funnet at informantene mener at disse foreldrene i større grad har kompetanse og kjennskap til utdanningsvalg, i motsetning til foreldre som utenlandske med lavere utdannelses bakgrunn.

I lys av dette funnet finner vi også paralleller da det gjelder foreldrenes utdannings og yrkesnivå. Fekjær (2009) hevder sin studie at forskningstradisjon har vist at sosial bakgrunn påvirker utdanningsvalget. Fekjær (2009) sier at sosial bakgrunn i form av foreldrenes utdannings og inntekt er to faktorer som forklarer forskjellen i utdanningsresultater (Fekjær 2009). Selv om denne studien ikke baserer seg på karriereveilederens holdninger til sosial bakgrunn, viser forskning fortsatt at sosial bakgrunn som en premiss påvirker utdanningsvalget til eleven. Anders Bakken (2010) viser også i sin rapport at utdanningsvalget til elevene er preget av foreldrenes utdanningsnivå.

Andre studier som også viser at sosial bakgrunn påvirker utdanningsvalget til eleven er Per Olaf Aamodt som konkludere sin undersøkelse med at elevenes karakterer i grunnskolen og valg av videre utdanning er knyttet til elevenes sosiale bakgrunn (Aamodt, 1982). Nyere forskning som for eksempel Nordli Hansen (2005) viser også at foreldrene med høyere utdanning har mer kjennskap til kulturen og utdanningsmuligheten som finnes på skolen som arena. I tillegg til det hevder Hansen (2005) at elever med foreldrene med høyere utdanning eller rike foreldre, bidrar til å øke elevenes sannsynlighet for lykkes på skolen og oppnå gode karakterer.

Selvom informantene ikke direkte uttrykt at kulturell bakgrunn bidra til ulikhet i karriereveiledningen ser vi at deres utsagn viser forskjeller. Informantenes tolkninger og holdninger til elevprofiler med norsk bakgrunn og foreldrene er ulikt, når de skal veilede elever med innvandrerbakgrunn. Et eksempel på det et utsagn viser at det blir stilt spørsmål om foreldrene til elevprofilen med innvandrerbakgrunn jobber selv om foreldrene hadde høyere utdanning. Mens vurderingen av eleven med norsk bakgrunn, der foreldrene hadde høyere utdanning, fikk vurderingen at det er interessant å vite hva foreldrene jobber med.

Jeg vil også presentere studien til Rosenbaum, som tar utgangspunktet i karriereveilederen holdninger til elevenes sosial bakgrunn i form av klasse perspektiv og etnisitet/rase. Funnene

kan også ses i lys av Rosenbaum (et al., 1996) sin studie der veiledere uttrykte sterke meninger om de av elevene, som de mente skulle forberedelse seg til høyskolen eller høyere utdanning. Karriereveilederne i studien til Rosenbaum (et al., 1996) fraråde eleven til å søke på høyere utdanning ved å vise til deres manglende arbeidsevner eller ferdigheter. Men årsaken som lå til grunn for denne frarådingen var skjulte deres sosial seleksjonsprosess. Deres sosiale seleksjonsprosess var basert på at elever som tilhørt lavere sosial klasse og deres etnisitet ble frarådet å søke på høyere utdanning (Rosenbaum et al., 1996). På lik linje hevder også Bonizooni (et al., 2016) at det er flere studier som hevder at når karriereveilederen blir bedt om å gi råd til elevene, da det gjelder elevenes utdanningsvalg, viser at elevene etnisitet eller bakgrunn spiller stor rolle i karriereveilederens beslutninger.

På den andre siden konkludere Fouad (et al., 2005) i sin metaanalyse av litteratur som undersøker rase/etnisitet relatert til karrierevalgbarriere at av karrierevalg rase/etnisitet spiller ikke en viktig rolle i karriereinteresser og karriereambisjoner. Metaanalysen konkludere også med at elevenes utdanningsambisjoner avhenger ikke av deres rase/ etnisitet (Fouad et al., 2005). Denne metaanalysen kan være begrenset til et land eller bestemte litteratur. Dette fordi karriereveiledere på både ungdomsskolen og videregående skoler opplever elever med annen etnisitet altså innvandrerbakgrunn, som ekstra utfordrende (Bakken, 2003, Buland & Mathiesen, 2008). Det kan være ulike årsaker til at karriereveilederne opplever elever med innvandrerbakgrunn som utfordrende, en av årsakene kan være mangelfull formell kompetanse om flerkulturalitet (NOU: 2016:7). Det er viktig at karriereveiledere har kunnskap om kulturell bakgrunn og hvordan kulturell bakgrunn påvirker valg ønsker og karriereatferd (NOU: 2016: 7). Karriereveilederne uttrykker behov for mer flerkulturell kompetanse (Bakken, 2003, Buland & Mathiesen, 2008)

Som nevnt tidligere utsier ikke utsagnene til informantene direkte at deres holdninger til elever baserer seg på elevenes sosioøkonomisk bakgrunn, men som jeg har drøftet ovenfor ser vi preg av deres holdninger får andre innfallsvinkler når de skal veilede elever med ulike sosioøkonomisk bakgrunn. Dette kan være et reelt problem som kan påvirke elevenes utdanningsvalg videre. Hvordan karriereveiledere skal bli bevisste over sine holdninger og ikke være bias er spørsmål som videre forskning kan undersøkes. Men Ifølge Birkemo og Bonesrønning (2006) kan det å arbeide med å forebygge sosial ulikhet i skolen eller i dette tilfelle veiledning, noe som er vanskelig å gjøre noe med direkte for skolen. Men de kan

forebygge dette indirekte ved for eksempel økt foreldreinvolvering, endring av skolens innhold og individuell stimulering av opplæringen (Birkemo & Bonesrønning, 2006).

6.4- Karakterer har stor påvirkningskraft i karriereveiledningen

Sosial bakgrunn og elevenes skoleprestasjoner er to premisser som skal undersøkes i lys av problemstillingen og forskningsspørsmålet. Dermed er det relevant å drøfte disse premissen både i lys av problemstillingen og teori.

Gjennom analysen finner jeg ut av at karakterene er et annet hovedfunn som har betydning i veiledningen. Dårlige og gode karakterer spilte en viktig rolle for veiledere da de skulle veilede elevene. Dermed er premissen karakterer en annen påstand for å belyse problemstilling og det andre forskningsspørsmålet mitt.

Ut ifra funnene knytter flere veiledere refleksjoner og holdninger rundt utdanningsvalget til elevene, basert på deres karakterer. For eksempel blir dette tydelig da veilederen forteller at hun hadde støttet elevenes ønske, fordi eleven har gode karakterer. Eller da veilederen legger fram at siden elevene vil velge studiespesialisering og har svake karakterer, så er det viktig med å realitetsorientering og presentere andre muligheter.

Med grunnlag i slike funn vil jeg argumentere for at veilederne tar utgangspunktet i elevenes karakterer når de skal veilede dem. Dette finner vi også preg av i sluttrapporten fra evalueringen av veiledning (2011), der forskeren mener at de av elevene som tar et valg basert på deres karaktersnitt blir i liten grad utfordret (Buland et al., 2011). Det blir også bemerket i sluttrapporten, at veiledning fremstår som mangelfull fordi veiledere i liten grad utfordrer elevene på deres valg. Det at veiledere tar elevens først valg for god fisk, ble ofte nevnt som negativt i rapporten. Det som kunne ha forberedt veiledning var å utfordre elevene og gi dem muligheten til å reflektere rundt valgene sine (Buland et al, 2011).

I praksis er det vårt inntrykk at elever som møter rådgiver med et svar på spørsmålet ” hva har du tenkt å velge? ”, defineres som problemfri, og at tid og ressurser heller brukes på

elever som selv opplever å være mer i tvil. På den måten går man glipp av mange elever som riktignok mener de har gjort et valg, vet hva de skal velge, men som har gjort dette valget på for svakt grunnlag (...) (Buland et al., 2011, s. 250).

Det at elevene skal ta et valg basert på karaktersnitt sitt henger også tett sammen med begrepet realitetsorientering. Ut ifra funnene tolker jeg det slik at hvis elevene har dårlig karakterer ønsker å ta et utdanningsvalg som krever høyt karaktersnitt så vil veiledere realitetsorientere dem.

Her blir det interessant å trekk inn anbefalte kompetansekriteriene som Utdanningsdirektoratet (UDIR 2009: 3-5) har utviklet for personale som skal utføre veiledningsoppgaver. Under særskilte kompetansekriterier påpekes det at veiledere skal gi eleven tilpasset og realistiske utdanning og yrkesrådgivning. Rådgivningen skal blant annet baserer seg på elevens ønsker, forutsetninger og muligheter (UDIR 2009, 5:6). Dette indikerer at veiledere skal ta hensyn til ulikhet variabler som de møter på i karriereveiledningen.

Som jeg også nevner tidligere, minner realitetsorienterings begrepet om *cooling out* konseptet. Bahr sin studie (2008) viser at cooling out prosessen tar utgangspunktet i elevenes rase eller etnisitet og veilederne tar da utgangspunktet i disse to trekk ved eleven når de skal veilede dem. Vi finner også trekk av dette i rapporten til Mordal (et al.,2022) der veilederne mener at det er viktig å bevisstgjøre elevene, ved at elevene blant annet tar valg som er basert i forhold til deres evner og forutsetninger (Mordal et al, 2022).

Cooling out konseptet finner vi også igjen i studien som ble gjennomført av Nura Resh og Rachel Erhard (2002). Resh og Erhard (2002) baserer sin studie ut ifra et datasett med rundt 400 elever fra seks ungdomsskoler i Israel. Studien viser at de elevene som presterer dårlig på skolen i større grad opplever cooling out konseptet, sammenlignet med de andre jevnaldrende elever som presenterte bedre enn dem. Mange av de eleven som presterte dårlig på skolen hadde en lav sosial bakgrunn, dette kan ha en sammenheng med veilederes holdninger om disse elevenes framtidige planer og behov. Veilederen i studien til Resh & Erhard (2002) mente at cooling out metoden var det beste rådet som elever med svake karakterer kunne få (Resh & Erhard, 2002).

Dette kan minnes om Rosenbaum, Miller & Kiel (1996) studie som beskriver veiledernes rolle på 1960- der veiledere hadde autoritet til å avgjøre hvem som skulle søke på høyere utdanning. Hvis i noen tilfeller eleven eller foreldrene var uenig med veilederen, fikk de ikke tilstrekkelig informasjon om veien videre. Rosenbaum, Miller & Kiel hevder at veilederens rolle har endret seg (Rosenbaum, Miller & Kiel, 1996). Dette kommer jeg tilbake til senere i studien.

På den andre siden var det flere funn fra nyere studier som var uenig med Bahrs funn, da det gjaldt cooling out konseptet i veiledningen. Siden denne oppgaven baserer seg på et begrenset antall utvalg er det også relevant å trekke inn studier som viser andre holdninger som veilederen kan ha til elevenes karakterer. Vi kan her trekke inn Deil- Amen og Rosenbaum som gjennom sin studie fant et skifte mot stigma- fri veiledning; der veiledere hadde en tendens til å skjule elevenes under prestasjoner. De fant ut at dette skifte var oppmuntrende for underrepresenterende elever, selv om dette kun er en midlertidig oppmuntring (Bahr, 2008). At karriereveiledernes rolle har skiftet finner vi også Rosenbaum, Miller og Kiels (1996) studie, der de hevder at veilederrollen har endret seg til at veilederne ikke vil realitets orientere eleven. Altså at veilederne ønsker ikke å ta ansvaret for dem som «knuser» drømmene til eleven, de anbefaler og oppmuntrer alle til å søke på høyere utdanning. Dette fører dermed med seg noen konsekvenser, som blant annet er at veilederen veileder elever velge et studieløp som de ikke er forberedt på (Rosenbaum, Miller og Kiel, 1996).

Funnene fra analysen viser at karriereveiledere sier at det realitets orientere eleven, ved å informere dem om kravene for utdanningsvalget, men samtidig også gjennom å presentere andre muligheter. Dette kan fortsatt minne oss om veiledningen som foregikk på 1960- tallet der veiledere ikke holdt seg tilbake når de skulle veilede elever som hadde svake karakterer eller som de trodde ikke kunne fullføre utdanningsløpet (Rosenbaum et al., 1996). Som nevnt tidligere får elevprofilen ulike vurderinger, vi finner fort ut av karakterer spiller en viktig rolle i veiledningen. Da vil jeg gjerne ta opp et spørsmål som jeg stilte innledningsvis om at veiledningen er basert på fritt og selvstendig utdanningsvalg. Er det riktig å si at

utdanningsvalget er fritt og selvstendig når karriereveiledere realitetsorienterer elever eller støtter dem hvis de velger i tråd med karaktersnittet sitt

Oppsummering av kapittel 6

Jeg vil oppsummere dette kapitlet ved å fremheve hovedfunnene i oppgaven. De fire hovedfunnene i oppgaven er (1) ulikt teoretiske grunnlag i karriereveiledningen, (2) individbasert karriereveiledning (3) tosidig perspektiv på sosioøkonomisk bakgrunn og (4) karakterer har stor påvirkningskraft i karriereveiledningen.

Da det gjelder det første hovedfunnet viser resultatene i oppgaven at karriereveiledere vektlegger ulike teorier i karriereveiledningen. For eksempel humanismen og konstruktivistisk tilnærming. Både den humanistiske tradisjonen og konstruktivistiske tilnærmingen vektlegger enkeltindivider og de er som regel kjerne i situasjonen. Dette fører også til det andre hovedfunnet i oppgaven som nettopp baserer seg på at karriereveiledere hevder at den individuelle karriereveiledning er sentral og i den individbaserte karriereveiledningen blir det vektlagt elevenes interesser, tankeprosess og valgmuligheter.

Videre har vi kommet til det andre forskningsspørsmålet som baserer seg på premisene i form av elevprofiler. Resultatene i oppgaven viser at premissen sosioøkonomisk bakgrunn gir et tosidig resultat. På den ene siden viser resultatene at elevenes sosioøkonomisk bakgrunn preger ikke karriereveilederens holdninger og refleksjoner. På den andre siden viser resultatene implisitt at sosioøkonomisk bakgrunn preger karriereveilederens holdninger og refleksjoner, dette fordi det blir gitt ulik karriereveiledning til elever med ulik sosioøkonomisk bakgrunn. Da det gjelder premissen karakterer, viser resultatene at karriereveiledere forholder seg ulikt til elever med gode karakterer og dårlige karakterer. For eksempel hvis eleven har gode karakterer så er karriereveiledere mer positive og støttende, men hvis elevene har dårlig karakterer så vil karriereveiledere realitetsorienterer elevene.

Kapittel 7- Konklusjon

Målet med denne oppgaven har vært å undersøke hvordan karriereveilederens holdninger og vurderinger kommer til uttrykk gjennom veiledningen. Problemstilling er formulert som følgende: «*Basert på hvilke bakenforliggende premisser veiledere karriereveiledere elever på ungdomsskolen?*» Det første forskningsspørsmålet er *hvilke teorier og perspektiver på karriereveiledning viser seg i karriereveilederes refleksjoner om egen veiledningspraksis*. Det andre forskningsspørsmålet er *hvordan viser ulikheter i elevenes karakterer, og sosioøkonomisk bakgrunn seg i karriereveilederes veiledning og refleksjoner over ulike elevprofiler*

For å undersøke karriereveilederens holdninger og vurderinger har jeg tatt utgangspunkt i et empirisk grunnlag. Undersøkelsens empiriske grunnlag er basert på individuelle semistrukturert intervjuer med de utvalgte informantene, altså karriereveiledere. Jeg vil gi en kort beskrivelse av funnene i oppgaven tilknyttet til forskningsspørsmålene.

7.1. Forskningsspørsmål og problemstilling

Forskingsspørsmål 1

Hvilke teorier og perspektiver på karriereveiledning viser seg i karriereveilederes refleksjoner om egen veiledningspraksis.

Jeg har tidligere redegjort for analysens hovedfunn gjennom et forsøk på å besvare problemstillingen og det første forskningsspørsmålet. Jeg har analysert karriereveilederens refleksjoner og beskrivelse av det begrepet karriereveiledning, teoretiske grunnlaget i karriereveiledningen og karriereveilederens refleksjoner av utøvelsen av karriereveiledningspraksis. Resultatene i denne oppgaven viser at karriereveiledere bruker ulike karriereteorier. De ulike karriereteoriene som blir nevnt av karriereveiledere i denne oppgaven er blant annet humanismen, konstruktivistisk, sokratisk, filosofisk og McMahon og Patton sin bok som tar utgangspunktet i metateori, som inkluderer flere karriereteorier.

Det at karriereveilederne sier at de benytter seg av ulike karriereteorier innebærer at karriereveiledningen utøves innenfor forståelsesrammer, som gir karriereveilederne et perspektiv på elevene og elevenes begrensinger. Det at karriereteoriene gir et perspektiv på elevene er også viktig for informantene i studien, der de blant annet nevner at målsetning som ligger i begrepet karriereveiledning innebærer at karriereveiledningen skal samsvarer med elevenes tankeprosess. Videre mener informantene mener også målsetningen som ligger i begrepet karriereveiledningen er basert på det å presentere valgmuligheter. Valgmuligheten er ulike for elevene, dette viser til at karriereveiledningen er individbasert. Informantene mener at den individbaserte karriereveiledningen eller individuelle veiledningen baserer seg på elevene interesser, slik som elevene favorittfag eller hvilke fag de liker minst.

Karriereveilederens refleksjoner rundt individbasert karriereveiledning reflektere over forskriften til opplæringsloven (§22-), som også vektlegger elevens interesser, ferdigheter og verdier (Forskrift til opplæringsloven, §22-3). Den individbaserte karriereveiledningen er den beste formen for karriereveiledning, fordi den har best effekt på både karriereveileder og eleven. I tillegg til det bidrar også den individbaserte karriereveiledningen til karriereveileder får kjennskap til elevenes utviklingsnivå.

Forskningsspørsmål 2

Hvordan viser ulikheter i elevenes karakterer, og sosioøkonomisk bakgrunn seg i karriereveilederens veiledning og refleksjoner over ulike elevprofiler

Resultanten viser at informantene gir et tosidig perspektiv på premissene sosioøkonomisk bakgrunn. På den ene siden har vi de av informantene som mener at de ikke lar sosioøkonomisk bakgrunn påvirke karriereveiledning. Det kan være ulike årsaker til at de ikke lar sosioøkonomisk bakgrunn påvirke karriereveiledningen, men dette kommer ikke fram i studien gjennom informantene utsagn. På den andre siden har vi de av informantene som gjennom sine refleksjoner og holdninger viser implisitt at sosioøkonomisk bakgrunn påvirker karriereveiledningen som elevene får.

Her vil jeg først trekke inn et eksempel som baserer seg elevenes kulturelle bakgrunn i form av innvandrere bakgrunn og etniske norske. Deretter vil jeg trekk inn et eksempel som viser karriereveilederens refleksjoner og holdninger til elevenes sosiale bakgrunn.

Informantene uttrykker ulike holdninger til elevprofiler som fremstiller elever med etniske norsk bakgrunn. Sammenlignet med elevprofilene med innvandrerbakgrunn. Et eksempel er der resultatene viser at innvandrerforeldre har en tendens til å uttrykke sterke meninger om elevenes utdanningsvalg, som ikke er i tråd med norske normer. Et eksempel på ulike holdninger og refleksjoner til elevprofiler med ulik sosial bakgrunn, der resultatene viser at hvis foreldrene i elevprofilen har høyere utdanning, så har foreldrene kunnskap om utdanningsmulighetene.

Når det gjelder premissene elevens karakterer, viser resultatene av analysen at karriereveiledningen i stor grad tar utgangspunktet i elevenes karakterer. Resultatene i analysen viser at karriereveiledere uttrykker ulike refleksjoner og holdninger til elevprofilene med gode karakterer, som større grad er positive og støtter elevenes utdanningsvalg sammenlignet med elevprofiler med dårligere/svakere karakterer. Når det gjelder elevprofiler med dårlige karakterer viser resultatene i oppgaven at karriereveiledere er mindre grad støttende til elevens ønsker, men baserer karriereveiledningen på det å realitetsorientere eleven og presentere ulike studieteknikker.

Problemstilling

Basert på hvilke bakenforliggende premisser veiledere karriereveiledere elever på ungdomsskolen

Resultatet ved bruk av teori og empiri viser at karriereveiledere i denne studien vektlegger bakenforliggende premisser, som både tar utgangspunktet i teoretiske premisser og premisser knyttet til elevens sosioøkonomiske bakgrunn i form av både sosial bakgrunn og kulturell bakgrunn og karakterer, til grunn for karriereveiledningen. Disse premissene kommer til uttrykk gjennom karriereveilederens eksplisitte og implisitte refleksjoner og holdninger til karriereveiledningen som eleven mottar. Karriereveilederne vektlegger teoretiske premisser ved at de viser til ulike teorier og målsetninger ved begrepet karriereveiledning. De teoretiske premissene viser også sammenheng med karriereveiledernes beskrivelse av karriereveiledningspraksis.

Noe av dette kan være problematisk, fordi karriereveiledere kan stå i fare for å uttrykke seg så tydelig når de skal gi råd eller si sier meninger til elevene. Dette kan blant annet føre til at karriereveilederne kan ha en sterk påvirkningskraft for elevenes utdanningsvalg. Det at karriereveiledere kan ha sterk påvirkningskraft kan føre til at karriereveiledning som tar utgangspunktet i elevenes egne ønsker og verdier, vil til en viss grad forsvinne. Her kan vi trekke inn karakterenes betydning i karriereveiledningen, der resultatene i studien viser at karriereveiledere implisitt viser at, hvis eleven har dårlig karakterer så burde eleven bli realitetsorientert. Men går ikke dette imot elevenes ønsker og interesser.

7.2- Begrensninger ved studien

Den viktigste begrensningen ved denne studien var at utvalget til studien endte med fire informanter. Jeg hadde i utgangspunktet som mål å benytte meg av flere informanter. Det kunne ha vært interessant for studien å ha flere informanter i studien, fordi dette hadde gitt meg større datamaterialet å arbeide med og bredere informasjon om karriereveilederes refleksjoner og holdninger. Studien undersøker informantenes forståelse av karriereveiledning gjennom deres erfaringer, dermed kan deres fortellinger og erfaringer brukes til å se på det større bilde eller i en bredere kontekst. Funnene fra denne studien kan dermed bidra til å øke fokuset og interessene om å forske mer på karriereveiledningen i ungdomsskolen.

Kapittel 8- Litteratur

Aamodt, P. O (1982). *Utdanning og sosial bakgrunn*= Education and social background (Vol. 51, p. 210). Statistisk sentralbyrå.

Bahr, P. R (2008). Cooling Out in the Community College: What is the Effect of Academic Advising on Students' Chances of Success? *Research in Higher Education*, 49 (8), 704- 732. Hentet fra: <https://doi.org/10.1007/s11162-008-9100-0>.

Bakken, A. (2003). *Minoritetspråklig ungdom i skolen: reproduksjon eller sosial mobilitet?* (Vol.15/2003, p. 143). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Hentet fra: https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/3171/2836_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Bakken, A & Kunnskapsløftet- også et løft for utjevning av sosial ulikhet i læringsutbytte? (2010). *Prestasjonsforskjeller i kunnskapsløftet første året- Kjønn, minoritetsstatus og foreldres utdanning*. (Vol9/2010, p. 187). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Berg, A. (2019) *Klassetilpasset rådgivning- En kvalitativ analyse av ungdomsskolerådgiver perspektiver på utdanningsvalg i Oslo*. Hentet fra: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/72909>

Birkemoe, A (1997). *Yrkesrådgivning* (p.137). Universitetsforl.

Birkemoe, A & Bonesrønning, H. (2006). Kan skolen forbedres? (p.163). Unipub.

Bonizzoni, P., Romito, M., Cavallo, C. (2016) Teachers' guidance, family participation and track choice: the educational disadvantage of immigrant students in Italy. *British Journal of Sociology of Education*, 37 (5), 702-720. Hentet fra: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.uio.no/doi/full/10.1080/01425692.2014.982860>

Boudon, R. (1974). *Education, opportunity, and social inequality: changing prospects in Western society*. (pp. xxvii,220). Wiley.

- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Chapter 4. Thematic analysis. I *APA Handbook of Research Methods in Psychology: Vol 2: Research design: quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological*. American Psychological Association.
- Buland, T., Havn, V. (2003) *DE FØRSTE SKRITTENE ER TATT: VEIEN VIDERE- Sluttrapport fra evaluering av prosjektet «Delt rådgivningstjeneste»*. Trondheim: SINTEF. Hentet fra: https://www.sintef.no/globalassets/upload/teknologi_og_samfunn/gsu/delt-radgivningstjeneste.pdf
- Buland, T, Mathiesen, I. H., & SINTEF Gruppe for skole og utdanningsforskning. (2008). *Gode råd=: en kunnskapsoversikt over yrkes og utdanningsrådgivning, sosialpedagogisk rådgivning og oppfølgingstjenesten i norsk skole: Vol. SINTEF A 8018*. SINTEF, Teknologi, og samfunn, Gruppe for skole og utdanningsforskning. Hentet fra: https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2008/5/sluttrapport_radgivning.pdf
- Buland, & SINTEF Teknologi og samfunn. (2011). *På vei mot framtida-men i ulik fart: sluttrapport fra evaluering av skolens rådgivning*. SINTEF. Hentet fra: <https://sintef.brage.unit.no/sintefxmlui/bitstream/handle/11250/2500427/SLUTTRAPPORT%20r%C3%A5dgiving.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- Buland, T., Mathiesen, I. H., Mordal, S., Tønseth, C., Autnes Underhaug, R., Skoland, K (2014) «*Æ SKJØNN ITJ, Æ VÅKNE OPP KVAR DAG Å VIL BLI NÅ NYTT Æ*» *SKOLENS RÅDGIVNING I MØRE OG ROMSDAL, Sør-TRØNDELAGE OG NORD TRØNDELAGE*. (P. 316) NTNU program for lærerutdanning. Hentet fra: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnuxmlui/bitstream/handle/11250/2429527/skolens%20r%C3%A5dgivning%20bi%20ST%20NT%20bog%20MR82557.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Dzamarija, M. T (2009, 04.05). *Slik definerer SSB innvandrere*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/artikler/slik-definerer-ssb-innvandrere>
- Fouad, N., A Winston. B., Angela. M (2005). Cultural Context of Career Choice: Meta-Analysis of Race/Ethnicity Differences. *The Career development Quarterly*, 53 (3), 223-233. Hentet fra: <https://web-s-ebscohost-com.ezproxy.uio.no/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=2ae950a7-56a7-40af-8c1f-c61f6122dfe3%40redis>
- Fekjær, S. B (2009). *Utdanning: Et rasjonelt valg?* Hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-2928-2009-04-01>

- Fekjær, S (2006). Utdanning hos annengenerasjon etnisk minoriteter i Norge. Tidsskrift for samfunnsforskning. 47 (1), 57-93. Hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/1504-291x-47-1#page=57>
- Forskrift om opplæringslova. (2006). *Forskrift til opplæringslova* (FOR- 2006- 06- 23- 724). Lovdata, Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/*#KAPITTEL_25
- Gaarder, I. E. & Gravås, T. F. (2011). Introduksjon: Hva er karriereveiledning? I Gravås, T. F & Gaarder, I E (Red), *Karriereveiledning* (3-32). Universitetsforlaget.
- Haug, E.H. (2018) *Karrierekompetanser, karrierelæring og karriereundervisning. Hva hvorfor, hvordan, for hvem og hvor?* Bergen. Fagbokforlag.
- Hansen, M. N (2005). *Utdanning og ulikhet- valg, prestasjoner og sosiale settinger*. Tidsskrift for samfunnsforskning. Hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/full/10.18261/ISSN1504-291X-2005-02-02>
- Hegna, K., Smette, I. (2017). Parental influence in educational decisions: young people`s perspectives. *British Journal of Sociology of Education*, 38 (8), 1111-1124. Hentet fra: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.uio.no/doi/full/10.1080/01425692.2016.1245130>
- Heggen, K., Helland, H., Lauglo, J (2013). *Utdanningsosiologi* (p.209) Abstrakt forlag.
- Hjødal, L., Poulsen, L. (2012). *Karrierevalg- teorier om valg og valgprocesser*. Fredensborg: Rosendahls Schultz.
- Jørgensen, H. K, Johnson, I. E., Grøtta, V., & Karrieresenteret. (2004) *Karriereveiledning: en kort innføring i teori og praksis* (p.87). Karrieresenteret ved Uio.
- Krange, O, & Øia, T (2005) *Den nye moderniteten: ungdom, individualisering, identitet og mening* (p.278). Cappelen akademisk forl.
- Kunnskapsdepartementet (2019). *Læreplan i utdanningsvalg på ungdomstrinnet* (UTV01-03) Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2019.
- Kvale, S., Brinkmann, S (2009). *Interviews: learning the craft of qualitative research interviewing* (2nd ed., pp . XVIII, 354). Sage.
- Larsen, S. M., Christensen, G., Tiftikci, N., Nordenbo, E. S (2011) *Forskning om effekt av uddannelses- og erhvervsveiledning. Et systematisk review*. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, DPU, Aarhus Universitet. Hentet fra: https://dpu.au.dk/fileadmin/www.dpu.dk/danskclearinghouseforuddannelsesforskning/udgivelser/SR_7finalmapping_210311v5.pdf

- Loven, A (2011). Trenger vi teorier i veiledning? II. E. Gaarder & T. F. Gravås, Karriereveiledning. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lødding, B. & Borgen, J. S. (2008). Karriereveiledning i overgang mellom ungdomsskolen og videregåendeopplæring. Delrapport I (41/2008). Hentet fra: https://www.udir.no/globalassets/filer/tall- og-forskning/rapporter/evakl/5/nifu_karriere.pdf
- McMahon, M., Patton, W (2020). The Systems Theory Framework. I A. Athansou, J. A., Perera, H. A (Red). Systems Map for Career theory and Practice. *In International Handbook of Career Guidance* (pp.97-144). Springer International Publishing
- Mordal, S., Holm- Nordhagen, A., Mathiesen, I. H., Buland, T., Thomsen, R (2022). *Kvalitet i karriereveiledning i skolen- En undersøkelse av kvalitet og kvalitetsutvikling i karriereveiledning i skolen*. Hentet fra: <https://hkdir.no/rapportar/kvalitet-i-karriereveiledning-i-skolen-en-undersokelse- av-kvalitet-og- kvalitetsutvikling-i-karriereveiledning-i-skolen>
- Mordal, S., Buland, T & Mathiesen, H., I. (2015) *Rådgiverrollen- mellom tidstyp og grunnleggende ferdighet*. Hentet fra: <https://sintef.brage.unit.no/sintefxmlui/bitstream/handle/11250/2456758/Endelig%2brapport%2br%25C3%25A5dgiverrollen%2bUD F.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Mordal., S., Buland, T & Mathiesen, I. H (2020). *Utdannings- og yrkesrådgivning og sosialpedagogisk rådgivning i norsk skole anno 2020*. Hentet fra: https://www.utdanningsforbundet.no/globalassets/var- politikk/publikasjoner/eksterne-rapporter/radgiving- i-norsk-skole-anno- 2020_sintef_norce.pdf
- NOU: 2016:7. (2016). Norge i omstilling- karriereveiledning for individ og samfunnet. Kunnskapsdepartementet
- OECD (2004). Career Guidance. A Handbook of Policy Makers. Paris: OECD. Hentet fra: <https://www.oecd.org/education/innovation- education/34060761.pdf>
- Peavy. (1992). A constructivist model of training for career counselors. *Journal of Career Development*, 18(3), 215–228. <https://doi.org/10.1007/BF01321713>
- Peavy, V. R (2006). *Konstruktivistisk vejledning: teori og metode* (2.udg., p.127). Studie og Erhverv. Resh, N., Erhard, R. (2002) Pushing Up og Cooling out? Israeli Counselors Guidance on track placement. *Interchange (Toronto. 1984)*, 33 (4), 325- 349).
- Rosenbaum, J. E., Miller, S. R., Krei, M. S (1996). Gatekeeping in an Era of More open Gates: High School Counselor `Views of their Influence on Students` College Plans.

American Journal Of Education, 104 (4), 257- 279. Hentet fra: <https://www-jstor-org.ezproxy.uio.no/stable/1085432?seq=1>

Røyset. R. J, & Kleppestø. K. H. (2017). *Utdanningsvalg: karrierelæring og livsmestring*. Fagbokforlag.

Smette. I & Universitet i Oslo Sosialantropologisk institutt. (2015). *The final year: an anthropological study of community in tew secondary school in Oslo, Norway: Vol.no.505* (p.314). Department of Social Anthropology Faculty of social Sciences, University of Oslo.

Smyth, E & Banks, J. (2012). “There was never really any questions of anything else”: young people agency, institutional habitus and the transition to higher education. *British Journal Of Sociology og Education*, 33(2), 263-281.. Hentet fra: <https://wwwtandfonlinecom.ezproxy.uio.no/doi/full/10.1080/01425692.2012.63286>

Skagen. K (2004). *I veiledningens landskap. Innføring i veiledning og rådgivning* (2.utg.,p.184). Cappelen Damm akademisk.

Statistisk sentralbyrå. (2021) Gjennomføring i videregående opplæring (Statistikk). Hentet fra: <https://www.ssb.no/utdanning/videregaende- utdanning/statistikk/gjennomforing-i-videregaende- opplaering>

Tjora. A (2022, 26. Januar) sosioøkonomisk. I Store Norske leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/sosio%C3%B8konomisk>

Tveiten. S (2002) *Veiledning: - mer enn ord* (2. utg. P. 212) Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2009, 29. juni). *Anbefalt kompetanse og veiledende kompetansekriterier for rådgivere*. (Brev). Hentet fra: https://www.udir.no/globalassets/upload/brev/5/anbefalt_formell_kompetanse_og_veiledende_kompetansekriterier_brev.pdf

Utdanningsdirektoratet. (2019). *Læreplan for utdanningsvalg på*. Fastsatt som forskrift av Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.udir.no/lk20/utv01-03/kompetansemaal-og-vurdering/kv106>